

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ»
(Law and Information and Communication Technologies)

Ακαδημαϊκό έτος 2022-2023

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
του Γκώνια Ν. Δημήτριου (ΜΔΙ 2208)

«ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ DOXXING»

“PROCESSING PERSONAL DATA IN CITIZEN JOURNALISM AND THE
PHENOMENON OF DOXXING”

Επιβλέπουσα
Λίλιαν Μήτρου

Πειραιάς, 2024

Copyright © [Δημήτριος Γκώνιας, 2024]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πειραιά.

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική εργασία στα πλαίσια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Ψηφιακών Μέσων του Πανεπιστημίου Πειραιά «Δίκαιο και Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών» (MSc in Law and Information and Communication Technologies).

Θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες σε όλους εκείνους που συνέβαλαν στην ολοκλήρωση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, Ευαγγελία (Λίλιαν) Μήτρου, για την πολύτιμη καθοδήγηση, την αδιάκοπη υποστήριξη και τις χρήσιμες συμβουλές της καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της εργασίας.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες αξίζουν στην οικογένεια μου, στην σύντροφό μου και στους φίλους μου των οποίων η υποστήριξη και η ενθάρρυνση μου έδωσαν τη δύναμη να συνεχίσω στις δύσκολες στιγμές. Η υπομονή και η κατανόησή τους υπήρξαν ανεκτίμητες.

Τέλος, ευχαριστώ όλους όσους με οποιονδήποτε τρόπο συνέβαλαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας, είτε παρέχοντας δεδομένα, είτε προσφέροντας γνώσεις και εμπειρίες που εμπλούτισαν τη μελέτη μου.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	7
ABSTRACT.....	8
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	9
II. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ – Τύπος και δημοσιογραφία πολιτών.....	13
1. Ο ρόλος των ΜΜΕ σε μια τεχνολογική κοινωνία.....	13
2. Η δημοσιογραφία των πολιτών.....	17
2.1. Ορισμός – Διακρίσεις.....	17
2.2. Ιστορικές αναφορές της δημοσιογραφίας των πολιτών.....	20
2.3. Χαρακτηριστικά της δημοσιογραφίας των πολιτών.....	24
2.4. Είδη δημοσιογράφων πολιτών.....	26
3. Η οριοθέτηση της δράσης του επαγγελματία δημοσιογράφου.....	27
4. Η ελεύθερη δράση του πολίτη δημοσιογράφου.....	30
III. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ- Η γένεση του φαινομένου doxxing.....	32
1. Ακτιβισμός και δημοσιογραφία των πολιτών.....	32
2. Digital vigilantism.....	34
2.1. Hacktivism.....	35
2.2. Scambaiting.....	36
2.3. Denial of Service.....	37
3. Online shaming.....	37
3.1. Human flesh search engine.....	38
3.2. Doxxing.....	39
3.2.1. Προσδιορισμός του όρου doxxing.....	40
3.2.2. Διακρίσεις και είδη doxxing.....	42
3.2.3. Ειδικές μορφές doxxing.....	49

i) Revenge Doxxing.....	49
ii)Swatting Doxxing.....	49
iii)Crime Doxxing.....	50
iv)Transnational Doxxing.....	51
4. Τεχνικές Συγκέντρωσης προσωπικών δεδομένων και πληροφοριών.....	52
III. ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ-Σχέση δημοσιογραφίας πολιτών και doxxing.....	54
1.Το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικής ζωής.....	54
2. Doxxing και δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.....	58
3. Δημοσιογραφική έρευνα και προσωπικά δεδομένα.....	63
4. Πολίτες δημοσιογράφοι και το δικαίωμα πληροφόρησης.....	69
4.1.Δημοσιογραφία των πολιτών και ΓΚΠΔ.....	73
4.2.Δημοσιογραφία των πολιτών και δεδομένα σε δημόσια διαθέσιμες βάσεις.....	78
4.3.Δημοσιογραφία των πολιτών και doxxing.....	82
IV. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	87
V. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	90

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Βλ. :Βλέπε

Ο.π. :Όπως παραπάνω

Γ.Κ.Π.Δ.: Γενικός Κανονισμός Προσωπικών Δεδομένων

Ε.Σ.Δ.Α.: Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Μ.Μ.Ε. :Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΝοΒ :Νομικό Βήμα, νομικό περιοδικό

Π.Δ.: Προεδρικό Διάταγμα

ΣτΕ: Συμβούλιο της Επικρατείας

Σ.: Σύνταγμα της Ελλάδος

ΤοΣ: Το Σύνταγμα, νομικό περιοδικό

ΚτΠ: Κοινωνία της πληροφορίας

ΑΠΔΠΧ: Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα διπλωματική εργασία ασχολείται με τις επιπτώσεις της ψηφιακής εποχής στην προστασία της ιδιωτικότητας και την προσβολή των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ειδικότερα, εξετάζει πώς η δημοσιογραφία των πολιτών, δηλαδή η δημιουργία και διάδοση ειδήσεων από μη επαγγελματίες δημοσιογράφους στο διαδίκτυο, επηρεάζει την προστασία των προσωπικών δεδομένων.

Με την άνοδο της δημοσιογραφίας των πολιτών έχει αυξηθεί η διάδοση περιεχομένου και πληροφορίας μέσω των κοινωνικών δικτύων και των ψηφιακών μέσων ενημέρωσης και κοινωνικής δικτύωσης. Αυτό οδηγεί σε νέες δυναμικές, όπου η πληροφορία μεταδίδεται άμεσα και μερικές φορές χωρίς φίλτρα ή έλεγχο με αποτέλεσμα να θίγονται θεμελιώδη δικαιώματα, όπως το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής και το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Στα πλαίσια αυτά, η παρούσα εργασία ασχολείται με το αναδυόμενο και επικίνδυνο φαινόμενο που περιγράφεται με τον όρο "doxing" που αφορά στην δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών στο διαδίκτυο χωρίς συγκατάθεση, συχνά με σκοπό την παρενόχληση ή τον εκφοβισμό. Η εργασία εξετάζει στη συνέχεια πώς η δημοσιογραφία των πολιτών μπορεί να συνδεθεί με το φαινόμενο doxing, είτε ακούσια είτε εκούσια, καθώς οι πολίτες-δημοσιογράφοι μπορεί να αποκαλύψουν προσωπικά δεδομένα τρίτων στο πλαίσιο της ενημέρωσης ή του διαδικτυακού ακτιβισμού.

Τέλος, εξετάζεται η αλληλεπίδραση συγκρουόμενων δικαιωμάτων και τονίζεται η ανάγκη για σαφείς ρυθμίσεις και καθοδήγηση που θα εξισορροπούν την ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα της ενημέρωσης με την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων.

ABSTRACT

The thesis is titled **“Processing Personal Data in Citizen Journalism and the Phenomenon of Doxxing”** and explores the interaction between citizen journalism and the protection of personal data, focusing specifically on the issue of doxxing. With the advent of new technologies and the widespread use of the internet, traditional forms of communication and information dissemination have largely been replaced by digital platforms and social media. Citizen journalism has emerged as a new form of reporting, where ordinary users create and share news content, thus contributing to the democratic dissemination of information. However, the ease of accessing information and personal data via the internet poses serious risks to individuals' privacy. The phenomenon of doxxing, which involves the publication and disclosure of personal information without the individual's consent, has become a significant threat. Through digital technologies, attackers can collect and distribute sensitive information, leading to the targeting and harassment of individuals. The thesis analyzes how citizen journalism can be linked to doxxing, either unintentionally or intentionally, as citizen journalists may reveal personal data in the context of information sharing or online activism. It highlights the need for clear regulations and guidelines that balance freedom of expression and the right to information with the protection of privacy and personal data. The study concludes that, while citizen journalism enhances participatory democracy, the misuse of this freedom can lead to serious harm to the data subjects, making essential to have mechanisms in place that ensure respect for individual rights and the protection of personal data

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

Δημοσιογραφία Πολιτών

Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ)

Προσβολή Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα

Doxxing

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι νέες τεχνολογίες και ειδικά η ανάπτυξη του διαδικτύου έφεραν τεράστιες αλλαγές σε όλους του τομείς της ανθρώπινης δράσης και έκφρασης, που μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 90' εκδηλώνονταν κυρίως με αναλογικά μέσα. Οι ψηφιακές τεχνολογίες συγκεκριμένα, εξελίσσονται με γεωμετρική πρόοδο και με την ανερχόμενη εφαρμογή τεχνητής νοημοσύνης και τεχνολογιών μηχανικής μάθησης (Machine Learning¹) οδεύουμε σε μια νέα επανάσταση, αντίστοιχη της βιομηχανικής, με τα προσωπικά και τα μεγάλα δεδομένα (big data) να αποτελούν το νέο πετρέλαιο² και τους αλγορίθμους να συμπεριφέρονται ως οι νέες μηχανές εσωτερικής καύσης. Η νέα γενιά δε του Παγκόσμιου Ιστού (web 2.0), βασίζεται πάνω σε ψηφιακές τεχνολογίες που επιτρέπουν την στιγμιαία αλληλεπίδραση μεταξύ των χρηστών και τον διαμοιρασμού περιεχομένου και πληροφορίας, δημιουργώντας έτσι μια νέα συλλογική νοημοσύνη (Harrison & Barthel, 2009) που μετατοπίζει το ενδιαφέρον του κοινού προς το ψηφιακό περιβάλλον σε βαθμό πρωτόγνωρο για την ανθρωπότητα.

Σε αυτό το νέο περιβάλλον, οι παραδοσιακές επικοινωνίες μεταβάλλονται και η προσοχή του πολίτη μετατοπίζεται από τον αναλογικό μέχρι σήμερα τρόπο ενημέρωσης (τηλεόραση, ραδιόφωνο, έντυπα) προς τον ψηφιακό τρόπο επικοινωνίας, μέσω της χρήσης διαδικτυακών εφαρμογών, όπως τα κοινωνικά δίκτυα και οι εφαρμογές δημιουργίας και διαμοιρασμού περιεχομένου. Περαιτέρω, η δυνατότητα διαμοιρασμού της πληροφορίας και τα εξειδικευμένα διαθέσιμα εργαλεία, όπως η αναζήτηση (search), η σήμανση (tag), η παράθεση (quoting), ενδυναμώνουν την συμμετοχή του κάθε διαδικτυακού κοινωνού στη διαμόρφωση και διακίνηση της πληροφορίας αυτής. Στο ψηφιακό κόσμο η πληροφορία έχει

1 Η Μηχανική Μάθηση (Machine Learning) είναι ένας κλάδος τεχνολογίας που εστιάζει στη χρήση δεδομένων και αλγορίθμων για την υποβοήθηση των εφαρμογών τεχνητής νοημοσύνης στη διαδικασία μίμησης του τρόπου που μαθαίνουν οι άνθρωποι, προκειμένου να βελτιώσουν την ακρίβειά τους, <https://www.ibm.com/topics/machine-learning>

2 Φράση που αποδίδεται στον μαθηματικό Clive Humby (2006) ο οποίος δήλωσε σε μια ομιλία του ότι : «Data is the new oil. It's valuable, but if unrefined it cannot really be used. It has to be changed into gas, plastic, chemicals, etc. to create a valuable entity that drives profitable activity; so data must be broken down, analyzed for it to have value» , <https://www.economist.com/leaders/2017/05/06/the-worlds-most-valuable-resource-is-no-longer-oil-but-data>

κομβικό ρόλο και αφορά όχι μόνο στο περιεχόμενο της επικοινωνίας, αλλά και τα εξωτερικά στοιχεία αυτής καθώς και τα δεδομένα που συνοδεύουν οιαδήποτε αλληλεπίδραση μεταξύ χρηστών. Όσο όμως εύκολη καθίσταται η διακίνηση της πληροφορίας και των δεδομένων αυτής, τόσο αυξάνεται και η ευκολία που τρίτοι, χωρίς συγκατάθεση, μπορούν να λάβουν γνώση και να επεξεργαστούν προσωπικές πληροφορίες και δεδομένα για παράνομους σκοπούς.

Εξαιτίας λοιπόν της αλματώδους ανάπτυξης ψηφιακών εφαρμογών και τεχνολογίας, που απαιτούσαν την μεταχείριση δεδομένων³ χρηστών (Dataism - David Brooks 2013) η Ε.Ε., το 2016, έχοντας εντοπίσει την αναγκαιότητα ρύθμισης της κυκλοφορίας, του διαμοιρασμού και επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο, ανανέωσε το πλαίσιο προστασίας δεδομένων και έθεσε σε εφαρμογή τον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων (στο εξής Γ.Κ.Π.Δ.), με σκοπό την ρύθμιση των αναδυόμενων ζητημάτων. Η προστασία από την παράνομη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα έχει ιδιαίτερη σημασία για την ανθρώπινη υπόσταση και προσωπικότητα, καθώς οποιαδήποτε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα χωρίς την τήρηση των προϋποθέσεων του νόμου (νομική βάση, τήρηση αρχών προστασίας επεξεργασίας, συναίνεση κλπ) προσβάλλει ένα πλέγμα δικαιωμάτων όπως το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων και το δικαίωμα στην πληροφοριακή αυτοδιάθεση, ενώ η αποκάλυψη δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε μη δικαιούμενους τρίτους, δύναται να έχει αρνητικές επιπτώσεις για το άτομο σε φυσικό/σωματικό και σε ψυχολογικό επίπεδο, εξαιτίας της προσβασιμότητας των δεδομένων που το αφορούν από μη εξουσιοδοτημένους τρίτους και της επακόλουθης αδυναμίας του να ασκήσει τα δικαιώματά του επί αυτών. Πρόσβαση σε τέτοια δεδομένα μπορεί να προκύψει με πολλούς θεμιτούς ή μη τρόπους, όπως για παράδειγμα με τη χρήση κακόβουλου λογισμικού από τρίτο ή σε κάποιες περιπτώσεις απλά από συστηματική μελέτη διαθέσιμων πληροφοριών από πολλές διαφορετικές πηγές. Σκοπός σε αυτές τις περιπτώσεις μπορεί να είναι απλά η συλλογή των δεδομένων, ή η συλλογή των δεδομένων για τον σκοπό της ταυτοποίησης

³Dataism - όρος που έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει τη νοοτροπία ή τη φιλοσοφία που δημιουργήθηκε από την αναδυόμενη σημασία των μεγάλων δεδομένων (big data).

συγκεκριμένων προσώπων ή μιας ομάδας. Στην τελευταία αυτή περίπτωση κάποιος τρίτος, χρησιμοποιώντας διάφορα εργαλεία καταφέρνει να συγκεντρώσει αρκετά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που βρίσκονται διάσπαρτα σε διάφορες πηγές προκειμένου να ταυτοποιήσει τον χρήστη εκείνον τον οποίον αφορούν με σκοπό την αποκάλυψη της ταυτότητας του χρήστη αυτού. Η πρακτική αυτή της αποκάλυψης ταυτότητας χρηστών ονομάζεται “doxing” και έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις εξαιτίας της ευκολίας συγκέντρωσης δημόσιων ή μη δεδομένων από τρίτους που έχουν συνήθως κακόβουλους σκοπούς, κυρίως της αποκάλυψης της ταυτότητας, της στοχοποίησης συγκεκριμένων χρηστών ή/και της διαπόμπευσης τους.

Συχνά, η συλλογή και δημοσιοποίηση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αφορά πρόσωπα γενικού και δημοσίου ενδιαφέροντος που η αποκάλυψη των δεδομένων τους αφορούν ένα ευρύ φάσμα κοινού-πολιτών, ωστόσο στόχοι τέτοιων επιθέσεων μπορεί να είναι και απλοί ιδιώτες. Εκτός όμως από τις κακόβουλες επιθέσεις, διαρροή και διαμοιρασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα μπορεί να συμβεί στα πλαίσια ενός «καθήκοντος» αληθείας και ενημέρωσης από τρίτους, οι οποίοι έχουν αναλάβει τέτοια «καθήκοντα» ασκώντας το δικαίωμα της πληροφόρησης και ενημέρωσης, στα πλαίσια της δημοσιογραφίας των πολιτών. Η δημοσιογραφία των πολιτών ή διαφορετικά συμμετοχική δημοσιογραφία αφορά το περιεχόμενο που δημιουργείται από πολλούς χρήστες, δωρεάν και δημοσιεύεται σε διάφορους διαδικτυακούς τόπους, κυρίως στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Είναι προφανές ότι οι νέες τεχνολογίες διαμοιρασμού περιεχομένου ευνοούν τέτοιες συμπεριφορές και η πληροφορία που εμπεριέχεται ταξιδεύει με μεγάλη ταχύτητα και δίχως έλεγχο.

Στην παρούσα εργασία θα εξετάσουμε υπό ποιες προϋποθέσεις μία επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο διαδίκτυο είναι νόμιμη όταν πραγματοποιείται κατά την άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος αλλά και κατά την άσκηση δημοσιογραφίας πολιτών και τότε απαιτείται η στάθμιση πολλών διαφορετικών δικαιωμάτων, όπως του δικαιώματος προστασίας της ιδιωτικότητας και του δικαιώματος στην πληροφόρηση προκειμένου να κρίνουμε σχετικά με την νομιμότητα μια δημοσίευσης. Επίσης, θα εξετάσουμε σε ποιες περιπτώσεις η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από

πολίτες δημοσιογράφους συνιστά πράξη doxing και άρα παράνομη ενέργεια που προσβάλλει το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής του ατόμου.

II. ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ - Τύπος και δημοσιογραφία πολιτών

1. Ο ρόλος των ΜΜΕ σε μια τεχνολογική κοινωνία

Ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (στο εξής ΜΜΕ) και ειδικότερα της δημοσιογραφίας είναι θεμελιώδης για τη λειτουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Τα παραδοσιακά ΜΜΕ (Τύπος, τηλεόραση, ραδιόφωνο, κινηματογράφος) για δεκαετίες υπήρξαν ο κύριος φορέας ενημέρωσης και πολιτικής έκφρασης, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην ενημέρωση, τον έλεγχο της πολιτικής εξουσίας και την προώθηση της πολυφωνίας. Αυτός ακριβώς ο διαμεσολαβητικός ρόλος των ΜΜΕ μεταξύ των κρατικών εξουσιών και της κοινωνίας είναι τόσο σημαντικός για την δημοκρατία και ανέδειξε τα ΜΜΕ ως εγγυητικές δικλείδες αυτής. Η διάκριση των εξουσιών, όρος που αποδίδεται στον Γάλλο φιλόσοφο Μοντεσκιέ, είναι θεμελιώδης αρχή του κράτους δικαίου και του δημοκρατικού πολιτεύματος. Όπως αναφέρει και ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 26⁴ οι τρεις βασικές αρχές που διέπουν μια σύγχρονη δημοκρατία είναι η νομοθετική, η εκτελεστική και η δικαστική εξουσία, η κάθε μία από τις οποίες λειτουργεί με αυτοτέλεια και ανεξαρτησία σε σχέση με τις άλλες.

Κατά την φιλελεύθερη προσέγγιση, τα παραδοσιακά ΜΜΕ όταν ανεξαρτητοποιήθηκαν από τον κρατικό έλεγχο, συνέβαλαν στον εκδημοκρατισμό και μάλιστα, συγκέντρωσαν τόσο μεγάλη δύναμη στον επηρεασμό της κοινής γνώμης που χαρακτηρίστηκαν ως η «τέταρτη εξουσία⁵». Ο βασικός ρόλος που διαδραματίζει Τύπος, υπό την ευρεία έννοια των ΜΜΕ (παραδοσιακά και ψηφιακά) σε μια δημοκρατική κοινωνία είναι ο έλεγχος και η κριτική στην πολιτική εξουσία και η ανάδειξη της πολυφωνίας με την

⁴ Σύνταγμα : «Άρθρο 26 (Διάκριση των εξουσιών)

1. Η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.
2. Η εκτελεστική λειτουργία ασκείται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και την Κυβέρνηση.
3. Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια· οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού.»

⁵ Ο ιστορικός Macknight Thomas (1858) αποδίδει, την προέλευση του όρου στον Edmund Burke, ο οποίος τον χρησιμοποίησε σε μια βρετανική κοινοβουλευτική συζήτηση στις 19–20 Φεβρουαρίου 1771, σχετικά με την έναρξη της δημοσίευσης του Τύπου της Βουλής των Κοινοτήτων της Μεγάλης, "For the Liberty of the Press". History of the life and times of Edmund Burke. Vol. 1. London: Chapman and Hall. p. 462.

προστασία της γνώμης και έκφρασης της μειοψηφίας. Κατά την θεώρηση της λαϊκής κουλτούρας, η απελευθέρωση των ΜΜΕ από τον κρατικό έλεγχο προς όλες τις κοινωνικές τάξεις και η εκλαϊκευσή τους, θα συντελέσει στον εκδημοκρατισμό τους. Στον αντίποδα, κατά την ριζοσπαστική θεώρηση περί Τύπου, τα ΜΜΕ ουδέποτε κατάφεραν να διαφύγουν του κρατικού ελέγχου και παρά την φαινομενική ανεξαρτητοποίηση, αυτά εξακολουθούν να μην είναι ουδέτερα και να λογοκρίνουν τις αντίθετες απόψεις. Συνεπώς, η φωνή του λαού δεν εκφράζεται μέσω των ΜΜΕ, ούτε όμως και ασκείται κριτική στην πολιτική εξουσία, παρά εργαλειοποιούνται προς εξυπηρέτηση των συμφερόντων της πολιτικής και οικονομικής ελίτ.

Ως τέταρτη εξουσία, τα παραδοσιακά ΜΜΕ έλαβαν τον ρόλο του πυλωρού και προστάτη («watchdog») και μεσολαβητή ανάμεσα στους πολίτες και τις υπόλοιπες τρεις εξουσίες. Με την επικράτηση του διαδικτύου και των ψηφιακών εφαρμογών, τα ηλεκτρονικά μέσα (ενημέρωσης και διαμοιρασμού περιεχομένου) απέκτησαν μεγάλη πολιτική δύναμη καθώς επηρεάζουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό τους χρήστες σε σχέση με τα παραδοσιακά μέσα, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν το έδαφος πάνω στο οποίο μπορεί να εκφραστεί κάθε άποψη, ιδίως της μειοψηφίας που αποκλείεται από τα παραδοσιακά μέσα. Εξαιτίας ακριβώς της δυναμικής αυτής, οι ηλεκτρονικές μορφές επικοινωνίας, δημιουργίας περιεχομένου και διαμοιρασμού πληροφορίας έχουν λάβει εξέχουσα θέση στο κοινωνικό γίγνεσθαι και αποτελούν ίσως το σημαντικότερο παράγοντα της πολιτικής έκφρασης, κριτικής, ελέγχου, επιβεβαίωσης και φυσικά προπαγάνδας. Τα ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας και πληροφορίας, όπως αυτά επηρεάζουν τις δυναμικές σε πολιτικό και οικονομικό επίπεδο, είναι περισσότερο αποτελεσματικά στη μεσολάβηση μεταξύ των πολιτών και των υπόλοιπων τριών εξουσιών και για το λόγο αυτό έχουν χαρακτηριστεί ανεπίσημα ως η «Πέμπτη εξουσία» (William Dutton, 2009) σε συνέχεια της θέσης των παραδοσιακών ΜΜΕ ως «τέταρτης εξουσίας» (Newton, K. 1995). Η χρήση μάλιστα του όρου «Πέμπτη εξουσία», χρησιμοποιείται ήδη από το 1960 και υποστηρίζεται ότι επηρεάστηκε από το κίνημα την αντικουλτούρα (counter-culture) και ειδικότερα από την εφημερίδα «The fifth estate», μια εφημερίδα του υπόγειου Τύπου (Ρασσιάς Βλάσης, 1988) που εκδιδόταν στο Ντιτρόιτ των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.

Το διαδίκτυο έχει μεταμορφώσει τον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ και τον τρόπο ενημέρωσης και έκφρασης, ενώ τα παραδοσιακά ΜΜΕ δεν έχουν πλέον το μονοπώλιο της ενημέρωσης του κοινού σε σχέση με το τι αποτελεί είδηση και τι όχι. Οι πολίτες στρέφονται στα ηλεκτρονικά μέσα για την ενημέρωσή τους και αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί τα παραδοσιακά ΜΜΕ έχουν κεντρική δομή παραγωγής και περιορισμένη –αν όχι μονόδρομη– αλληλεπίδραση με το κοινό, χαρακτηριστικά που λειτουργούν περιοριστικά και εις βάρος της θεματολογίας, της αντικειμενικότητας και του τρόπου μεταφοράς της είδησης. Επίσης, όσο περισσότερο αυξάνεται ο πληροφοριακός γραμματισμός («information literacy», Zurkowski, Paul 1974)⁶, τόσο περισσότερο θα εδραιώνονται τα ψηφιακά μέσα στην συνείδηση του πολίτη και θα προτιμώνται για την ενημέρωση και διακίνηση της πληροφορίας.

Η βασική διαφορά ανάμεσα στα παραδοσιακά ΜΜΕ και τα ψηφιακά μέσα πηγάζει από τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν. Τα πρώτα κινούνται σε ένα αναλογικό κόσμο, ενώ τα δεύτερα στον ψηφιακό, με τα αντίστοιχα θετικά και αρνητικά στοιχεία. Αυτό έχει ως αρχική συνέπεια τον διαφορετικό τρόπο και χρόνο έκφρασης και μετάδοσης πληροφοριών. Στα ψηφιακά μέσα ο πολίτης έχει την αίσθηση ότι έχει περισσότερο έλεγχο και πιο ενεργή συμμετοχή, στοιχεία που αναβαθμίζουν και ενδυναμώνουν την σχέση του με την πληροφορία. Τα παραδοσιακά ΜΜΕ αποθαρρύνουν την ενεργή συμμετοχή καθώς δίνουν έδαφος μόνο για την έκφραση της φωνής του ισχυρού (Gans, 2003), γεγονός που μπορεί να οδηγεί ακόμη και στην αποξένωση από την πολιτική διαδικασία, εξαιτίας του αποκλεισμού αυτού (Schrechter, 2005). Προκειμένου να ληφθούν αποφάσεις, σε πολιτικό η

⁶ Ο όρος «πληροφοριακός γραμματισμός» (information literacy) χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον πρόεδρο της Information Industry Association, Paul Zurkowski, στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1974, σε μια πρόταση που υποβλήθηκε στην Εθνική Επιτροπή για τις Βιβλιοθήκες και την Επιστήμη της Πληροφόρησης. Εκεί συγκεκριμένα, αναφερόταν ότι «οι άνθρωποι που έχουν εκπαιδευτεί στη χρήση πληροφοριακών πηγών στην εργασία τους μπορούν να ονομάζονται πληροφοριακά εγγράμματοι (information literates). Έχουν μάθει τεχνικές και δεξιότητες χρήσης μεγάλης ποικιλίας εργαλείων πληροφόρησης καθώς και πρωτογενών πηγών για να διαμορφώνουν “πληροφοριακές λύσεις” στα προβλήματά τους». Πληροφοριακός γραμματισμός γενικότερα θεωρείται και η ικανότητα μιας κοινωνίας να προσδιορίζει την ανάγκη για πληροφορία και έπειτα να βρίσκει, να συλλέγει, να οργανώνει, να αξιολογεί και να χρησιμοποιεί την πληροφορία για να την προσφέρει στα μέλη της καθώς διαμορφώνει την βάση για διαχρονική μάθηση.

κοινωνικό επίπεδο, ο πολίτης πρέπει να μπορεί να έχει πρόσβαση στην πληροφορία η οποία βρισκόνταν μέχρι πρόσφατα στα χέρια των παραδοσιακών ΜΜΕ. Η έννοια της ενδυνάμωσης των πολιτών έχει άμεση σχέση με την ύπαρξη διαφορετικών καναλιών πληροφόρησης με ανεξάρτητο χαρακτήρα και πολυφωνία ως προς τις εκφραζόμενες απόψεις. Το Διαδίκτυο, υπερέχει σε σχέση με τα παραδοσιακά ΜΜΕ, αφενός στο ότι υπάρχει μεγαλύτερη πολυφωνία και αφετέρου στο ότι αποτελεί γόνιμο έδαφος αλληλεπίδρασης μεταξύ χρηστών, χωρίς να περιορίζονται από μια συγκεκριμένη γραμμή ή θεματική σκαλέτα.

Ο Χαμπερμας (1962) ορίζει τη δημόσια σφαίρα ως το χώρο στον οποίο οι πολίτες συνέρχονται για να εκφράσουν τις ανάγκες τους. Η έννοια της αστικής δημόσιας σφαίρας αρχικά αφορούσε την διαπροσωπική επικοινωνία και τελικά συμπεριέλαβε και τα ΜΜΕ καθώς ήταν μέσα συμμετοχής σε αυτήν για την επιδίωξη κοινών στόχων. Κατά τον Beckett (2008), η δημοσιογραφία απελευθερώνεται μέσω της δημόσιας συμμετοχής. Η δημόσια συμμετοχή των πολιτών βέβαια πλέον έχει ενισχυθεί από τα τεχνολογικά διαθέσιμα μέσα και ο κυβερνοχώρος δεν αποτελεί απλά την νέα δημόσια σφαίρα αλλά περισσότερο λειτουργεί ως πολλαπλές δημόσιες σφαίρες (Dahlgren, 2005), χωρίς μάλιστα χωρικούς και χρονικούς περιορισμούς. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι η φυσική αναδυόμενη δημόσια σφαίρα και το Διαδίκτυο αποτελεί το πλέον κατάλληλο μέσο για την συμμετοχή των πολιτών σε χώρους που περιορίζονται δημοκρατικά.

Ιδιαίτερος, οι εφαρμογές του WEB 2.0 (blogs, social media) επιτρέπουν την συμμετοχή των χρηστών οι οποίοι αλληλεπιδρούν μεταξύ τους μέσα στο ψηφιακό-κοινωνικό περιβάλλον και δημιουργούν νέες συνδέσεις. Όπως είναι φυσικό, μέσα σε αυτό το πλαίσιο εμπλέκεται και η δημοσιογραφία, όπως αυτή επιτελείται δια μέσου του Διαδικτύου και την χρήση ψηφιακών πλατφορμών. Η συμμετοχή των χρηστών και οι φθηνές διαθέσιμες τεχνολογίες όπως τα κινητά τηλέφωνα, δημιουργούν μια περισσότερο συμμετοχική κουλτούρα στα ηλεκτρονικά ΜΜΕ και συνεισφέρουν αδιαμφισβήτητα με τον τρόπο αυτό στον εκδημοκρατισμό της δημοσιογραφίας (Jenkins 2006). Έτσι, με την ανάπτυξη των νέων ψηφιακών εφαρμογών η συμμετοχή των χρηστών στον δημόσιο διάλογο έγινε ευκολότερη και μετατόπισε το ενδιαφέρον του κοινού από τα παραδοσιακά

MME στα ηλεκτρονικά και η συμμετοχή των χρηστών στην παραγωγή και διάδοση ειδησεογραφικού περιεχομένου ήταν φυσική εξέλιξη.

2. Η Δημοσιογραφία των πολιτών

2.1 Ορισμός - Διακρίσεις

Ο όρος «δημοσιογραφία» αφορά την συγκέντρωση ειδήσεων και πληροφοριών τα οποία διαδίδονται μέσω των MME με στόχο την πληροφόρηση των πολιτών μιας κοινωνίας⁷. Η δημοσιογραφία δεν είναι μια επιστήμη με αυστηρή έννοια, ωστόσο αποτελεί επάγγελμα και για πολλούς λειτουργήματα εξαιτίας του ελεγκτικού ρόλου που έχουν τα MME. Ο ρόλος του δημοσιογράφου είναι θεμελιώδης για τη λειτουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας και τη διασφάλιση της σωστής και έγκυρης πληροφόρησης του κοινού καθώς δεν είναι απλώς ένας φορέας πληροφοριών αλλά και ένας υπεύθυνος διαμορφωτής της δημόσιας γνώμης, με σημαντική επιρροή στη διαμόρφωση της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας.

Η πρώτη και κύρια εργασία των δημοσιογράφων που στελεχώνουν τα παραδοσιακά MME είναι η διαχείριση πληροφορίας και ειδικότερα η συλλογή, η διάδοση και η επεξεργασία αυτής. Ο βασικός άξονας γύρω από τον οποίο περιστρέφονται οι εργασίες των δημοσιογράφων είναι η είδηση. Είδηση κατά την παραδοσιακή θεωρία της δημοσιογραφίας, αποτελεί κάθε πληροφορία για κάποιο γεγονός που είναι νέο, πρωτοφανές ή ασυνήθιστο και είναι ικανό να κινήσει το ενδιαφέρον του κοινού⁸. Περαιτέρω, εκτός από την απλή μεταφορά της πληροφορίας, οι δημοσιογράφοι είναι υπεύθυνοι για την πλαισίωση της είδησης που μεταφέρουν και αναλόγως του μέσου μέσα

⁷ Η πρώτη μορφή δημοσιογραφίας που έχει παρατηρηθεί εντοπίζεται στην αρχαία Ρώμη και αφορά τη δημοσίευση επίσημων ανακοινώσεων και γεγονότων μέσω γραπτών δελτίων γνωστών ως "Acta Diurna" (Ημερησίες Πράξεις). Αυτή η μορφή γραπτής ενημέρωσης θεωρείται πρόδρομος της σύγχρονης δημοσιογραφίας, καθώς εκπλήρωνε βασικές λειτουργίες της, όπως η συλλογή, καταγραφή και διάδοση πληροφοριών, <https://www.britannica.com/topic/Acta>

⁸ Το μοντέλο «5W+1H» (Who, What, Where, When, Why, How) είναι μια από τις πιο διαδεδομένες και θεμελιώδεις μεθόδους στη δημοσιογραφία, καθώς και στη συγγραφή και την έρευνα. Στοχεύει στην πλήρη κάλυψη κάθε γεγονότος ή θέματος μέσω της απάντησης έξι βασικών ερωτήσεων που εξασφαλίζουν ότι ο δημοσιογράφος καλύπτει πλήρως ένα γεγονός, παρέχοντας στο κοινό όλες τις βασικές πληροφορίες (Harrower, 2012).

του οποίου εκφράζονται, χρησιμοποιούν διαφορετικές τεχνικές πλαισίωσης, μετάδοσης και σχολιασμού της είδησης. Αναλόγως μάλιστα του περιεχομένου, του σκοπού και των μέσων δημοσίευσης, η δημοσιογραφία χωρίζεται σε διάφορα είδη όπως για παράδειγμα Ειδησεογραφική Δημοσιογραφία (Hard News), Δημοσιογραφία Γνώμης (Opinion Journalism), Διερευνητική Δημοσιογραφία (Investigative Journalism), Αθλητική Δημοσιογραφία (Sports Journalism), Ψυχαγωγική Δημοσιογραφία (Entertainment Journalism) κ.α. (Kovach, Bill 2014). Κάθε είδος δημοσιογραφίας έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά, μέσα, περιεχόμενο και ως εκ τούτου απευθύνεται σε διαφορετικό κοινό (Deuze, Mark 2005).

Τα νέα ψηφιακά μέσα ωστόσο και ιδίως το διαδίκτυο έχουν κλονίσει την κλασσική θεώρηση περί δημοσιογραφίας και νέα είδη δημοσιογραφίας έχουν έρθει στο προσκήνιο, θέτοντας νέες προκλήσεις για τη διαφάνεια, την αντικειμενικότητα και τη συμμετοχικότητα στη διάδοση της πληροφορίας. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι οι νέες μορφές δημοσιογραφίας στην εποχή της πληροφορίας αποτελούν μεν τη φυσιολογική πορεία εξέλιξης και προσαρμογής της δημοσιογραφίας στο ψηφιακό περιβάλλον αλλά ταυτόχρονα αποτελούν και την επιλογή της ίδιας της κοινωνίας απέναντι στην μεροληψία και την έλλειψη αντικειμενικότητας της επαγγελματικής δημοσιογραφίας. Τα πιο χαρακτηριστικά νέα είδη δημοσιογραφίας που ακολουθούν παράλληλη πορεία με το διαδίκτυο είναι η δημοσιογραφία των δεδομένων (data journalism⁹) και η δημοσιογραφία των πολιτών. Ενώ η δημοσιογραφία δεδομένων συνδυάζει την παραδοσιακή δημοσιογραφία με τη χρήση, την ανάλυση και την οπτικοποίηση μεγάλου όγκου δεδομένων προκειμένου να παρουσιαστεί ένα αποτέλεσμα (Jonathan, Bounegru, Liliana, Chambers, Lucy 2012), η δημοσιογραφία των πολιτών (citizen journalism) εστιάζει στον έλεγχο του περιεχομένου στο Διαδίκτυο από τους χρήστες οδηγώντας σε μια συμμετοχική ψηφιακή κουλτούρα όπου οι πολίτες-χρήστες έχουν ενεργό ρόλο στη κυκλοφορία και

⁹ Εστιάζει στην αξιοποίηση μεγάλων συνόλων δεδομένων (big data) για τη δημιουργία ιστοριών που δεν μπορούν να αποκαλυφθούν μέσω παραδοσιακών μεθόδων ρεπορτάζ. Πρόκειται για μια μορφή δημοσιογραφίας που βασίζεται στη διασταύρωση και την ανάλυση πληροφοριών, αξιοποιώντας εργαλεία από διάφορους τομείς, όπως η στατιστική, ο προγραμματισμός και οι γραφικές αναπαραστάσεις, <https://infogram.com/blog/data-journalism-definition-examples/>

διανομή της πληροφορίας. Αποτελεί δε έναν συνεχώς διευρυνόμενο τομέα μελέτης εξαιτίας τις συνεχόμενης εξέλιξης των ψηφιακών επικοινωνιών.

Ο όρος δημοσιογραφία των πολιτών (citizen journalism) περιγράφει το φαινόμενο του ενεργού πολίτη-δημοσιογράφου που μέσω της ενεργής συμμετοχής του δημιουργεί και μεταδίδει πληροφορία. Εμφανίστηκε σχεδόν ταυτόχρονα με την έλευση και την ευρεία διάδοση του Διαδικτύου και ενισχύθηκε μέσω της εξέλιξης των δικτύων και των εφαρμογών διασύνδεσης μεταξύ χρηστών μέσω διαδικτυακών εφαρμογών. Η δημοσιογραφία των πολιτών συχνά καλείται ως «συμμετοχική δημοσιογραφία», «δημοσιογραφία αντάρτικου», «δημοσιογραφία του δρόμου» ή «δημοσιογραφία ανοικτών πηγών» (Jurat, 2011). Πολλοί μελετητές, προκειμένου να περιγράψουν την δημοσιογραφία των πολιτών και ελλείπει ενός καθολικά αποδεκτού ορισμού, παραθέτουν την ρήση της Jay Rosen (2006) ότι, *«όταν οι άνθρωποι που παλαιότερα ήταν γνωστοί ως κοινό χρησιμοποιούν εργαλεία τύπου που έχουν στην κατοχή τους για να ενημερώνουν ο ένας τον άλλον, αυτή είναι η δημοσιογραφία των πολιτών»*, ενώ ο Banda (2010) συμπληρώνει ότι *«η δημοσιογραφία των πολιτών είναι ένα ταχέως εξελισσόμενο είδος δημοσιογραφίας όπου οι απλοί πολίτες αναλαμβάνουν την πρωτοβουλία να αναφέρουν μια είδηση ή να εκφράσουν μια άποψη σχετικά με το τι συμβαίνει στη κοινότητά τους. Στο ίδιο πνεύμα κινήθηκαν και οι Bowman και Willis (2003) αποκαλώντας την δημοσιογραφία των πολιτών "We Media", καθώς «οι πολίτες διαδραματίζουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία της συλλογής, του ρεπορτάζ και της ανάλυσης ειδήσεων και πληροφοριών»*.

Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Poynter Org¹⁰, σε σύγκριση με την παραδοσιακή δημοσιογραφία, η δημοσιογραφία των πολιτών μπορεί να διακριθεί καταρχάς σε 11 επίπεδα¹¹ και βήματα, αναλόγως και σε αντιστοιχία με την ενασχόληση και συμπερίληψη του χρήστη κατά την διαδικασία παραγωγής πληροφοριών. Γίνεται έτσι μια αρχική διάκριση ως :

¹⁰ Το Poynter org είναι ένα μη κερδοσκοπικό ινστιτούτο, σχολή δημοσιογραφίας και ερευνητικός οργανισμός στην Φλόριντα των Ηνωμένων Πολιτειών. Το ινστιτούτο είναι ιδιοκτήτης της εφημερίδας Tampa Bay Times και του Διεθνούς Δικτύου Ελέγχου Γεγονότων. Προσφέρει βοήθεια σε δημοσιογράφους και μη , όπως εκπαίδευση πάνω στη δημοσιογραφία, δεοντολογικά θέματα, fact checking

¹¹ <https://www.poynter.org/archive/2005/the-11-layers-of-citizen-journalism/>

1. Δημόσια σχόλια και αλληλεπίδραση χρηστών μέσα στα παραδοσιακά μέσα.
2. Δημοσίευση κειμένων, βίντεο ή εικόνων από τους χρήστες, οι οποίοι παίζουν το ρόλο ρεπόρτερ.
3. Ρεπορτάζ ανοικτής πηγής με τους χρήστες να εμπλέκονται ενεργά και να κάνουν πραγματικό ρεπορτάζ, το οποίο στη συνέχεια ενσωματώνεται στο μέσο.
4. Δημιουργία blog, μέσω φιλοξενίας blog ή και μέσα την ίδια ειδησεογραφική ιστοσελίδα.
5. «Newsroom citizen 'transparency'» με το μέσο να επιτρέπει την ενεργή συμμετοχή και παρουσία των χρηστών στις συναντήσεις των υπεύθυνων για την ύλη.
6. Φιλοξενία της ιστοσελίδας του μεμονωμένου πολίτη-δημοσιογράφου με τοπικές ειδήσεις, αλλά με την επιμέλεια του αρχισυντάκτη της ειδησεογραφικής ιστοσελίδας.
7. Φιλοξενία της ιστοσελίδας του μεμονωμένου πολίτη-δημοσιογράφου, αλλά χωρίς επιμέλεια και διορθώσεις από το μέσο και με ελευθερία στην θεματολογία των κειμένων.
8. Έντυπη μορφή που διανέμεται δωρεάν μία φορά την εβδομάδα, ως ένθετο σε εφημερίδα, ή από πόρτα σε πόρτα ή από συγκεκριμένα σημεία διανομής.
9. Η υβριδική μορφή με συνύπαρξη κειμένων επαγγελματικής δημοσιογραφίας και δημοσιογραφίας των πολιτών. Συμπερίληψη πολιτών δημοσιογράφων στα email newsletters, αλλά και πιο σύγχρονα, όπως podcast.
10. Ολοκληρωμένη συνδυασμένη δημοσιογραφία υβριδικού συστήματος αλλά με την σήμανση και διευκρίνιση για τις πληροφορίες, αν προέρχονται από επαγγελματίες δημοσιογράφους ή όχι.
11. Δημοσιογραφία τύπου wiki με τους χρήστες να είναι και υπεύθυνοι για το περιεχόμενο.

2.2. Ιστορικές αναφορές της δημοσιογραφίας των πολιτών:

Η απαρχή της πορείας της δημοσιογραφίας των πολιτών εντοπίζεται στην δεκαετία του 90', ακολουθεί παράλληλη πορεία με την διάδοση και επικράτηση του Διαδικτύου και συνδέεται άμεσα τις τεχνολογικές εξελίξεις στις ψηφιακές εφαρμογές. Η πρώτη σημαντική εμφάνιση της δημοσιογραφίας των πολιτών στο Διαδίκτυο έγινε με την άνοδο της δημοφιλίας των blog-ιστολογίων (Wall, 2015), τα οποία απέκτησαν μεγάλη δύναμη στην διαμόρφωση της κοινής γνώμης σε μια εποχή κατά την οποία το Διαδίκτυο ήταν

προσβάσιμο κυρίως από νέους και δραστήριους πολίτες που πειραματίζονταν παράλληλα με τις δυνατότητες της νέας τεχνολογίας. Μάλιστα, η «blogσφαιρα» κυριάρχησε το Διαδίκτυο μέχρι την εμφάνιση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και πολλοί ήταν εκείνοι που μπροστά στην αποδοχή των ιστολογίων από την κοινωνία πίστεψαν ότι επρόκειτο για επανάσταση στο δημοσιογραφικό κλάδο. Παράλληλα με την εξέλιξη και αποδοχή των ηλεκτρονικών επικοινωνιών όμως, υιοθετήθηκε η ευρεία χρήση καμερών, κινητών τηλεφώνων με πρόσβαση στο Διαδίκτυο και εφαρμογών ανταλλαγής ψηφιακού περιεχομένου, με αποτέλεσμα να αυξηθούν γεωμετρικά οι πληροφορίες που διακινούνταν στο Διαδίκτυο από τους χρήστες. Ίσως μια από τις πρώτες εμφανίσεις δημοσιογραφίας των πολιτών είναι η περίπτωση του George Holiday ο οποίος κατέγραψε με την κάμερα του περιστατικό αστυνομικής βίας προς τον Rodney King το 1991. Ο Holiday, έστειλε την καταγραφή του σε επαγγελματία δημοσιογράφο ο οποίος μετέδωσε την είδηση, διατηρώντας ακόμα τον ρόλο του πυλωρού (gatekeeper) στον τρόπο και τις περιστάσεις μετάδοσης της πληροφορίας.

Σε συλλογικό επίπεδο δράσης και συντονισμού πολιτών, το 1999 δημιουργείται το «IndyMedia» το οποίο επανδρώθηκε από εθελοντές πολίτες-δημοσιογράφους και συνέθεσε διεθνές δίκτυο 140 και πλέον ιστότοπων (Communication, 2021). Σύμφωνα με άλλους θεωρητικούς, η πρώτη εμφάνιση περίπτωσης συλλογικής δημοσιογραφίας των πολιτών παρατηρήθηκε στην Νότιο Κορέα (2000) και ξεκίνησε από τον Oh Yeon-ho, έναν ακτιβιστή δημοσιογράφο, με την δημιουργία της πλατφόρμας «OhMyNews»¹² στην οποία οποιοσδήποτε μπορούσε να εισφέρει στη δημιουργία πληροφορίας. Μάλιστα το 2006 το «OhMyNews» μετρούσε μέχρι και 60.000¹³ ενεργούς πολίτες-δημοσιογράφους, ενώ το 2007 ξεκίνησε και η διαδικτυακή τηλεόραση «OhmyTV» με ζωντανή μετάδοση όλο το 24ωρο. Την ίδια περίπου εποχή, μεγάλες ενημερωτικές σελίδες που ανήκαν σε εφημερίδες (Guardian,

¹² Τα κείμενα των πολιτών-δημοσιογράφων καλύπτουν το 70% της ύλης του «OhmyNews» οι οποίοι γράφουν ένα ή δύο κείμενα την εβδομάδα από τα οποία απορρίπτεται περίπου το 1/3, για τυπικούς και ουσιαστικούς λόγους, ενώ όλα ελέγχονται από την συντακτική ομάδα για την εγκυρότητά τους. Η ταυτότητα του κάθε ρεπόρτερ είναι γνωστή, αφού για να γίνει κάποιος μέλος της εφημερίδας, ελέγχονται τα στοιχεία του μέσω προγράμματος επαλήθευσης.

¹³ Το «κάθε πολίτης είναι ένας ρεπόρτερ» αποτέλεσε το σλόγκαν του OhmyNews.

Le Monde, Mail), έδωσαν την δυνατότητα στο κοινό τους να γράψει ιστολόγια εντός της ειδησεογραφικής τους σελίδας.

Η πιο γνωστή και ευρείας αποδοχής περίπτωση συμμετοχικής μορφής ενημέρωσης, αποτελεί δίχως αμφιβολία το «Wikipedia¹⁴», μία εγκυκλοπαίδεια ηλεκτρονικής μορφής που ιδρύθηκε από τον Jimmy Wales το 2001, ως συμπλήρωμα στη γραμμένη από ειδήμονες «Nupedia», με σκοπό να κάνει διαθέσιμο το σύνολο¹⁵ της ανθρώπινης γνώσης σε όλο τον πλανήτη δωρεάν. Το «Wikipedia» βασίζεται πάνω σε ένα μοντέλο (λογισμικό wiki¹⁶) ανοικτό στη σύνταξη του περιεχομένου της, το οποίο επιτρέπει σε κάθε χρήστη να κάνει επεμβάσεις πάνω στο περιεχόμενο οποιαδήποτε σελίδας. Κάθε λήμμα της «Wikipedia» είναι δημιουργημένο από κάποιον χρήστη εξ ολοκλήρου και κάθε πληροφορία που διαθέτει μπορεί το ίδιο εύκολα να αλλάξει από άλλον χρήστη. Άξια αναφοράς είναι και η προσπάθεια του Jimmy Wales να επεκταθεί και στην δημοσιογραφία των πολιτών με αυστηρά ειδησεογραφικό περιεχόμενο, με την δημιουργία του «Wikinews» το 2005 (Glasner Joanna, 2004). Η ιδέα πίσω από το «Wikinews» ομοιάζε με την «Wikipedia», με τους χρήστες να είναι υπεύθυνοι για την δημιουργία άρθρων, ρεπορτάζ και συνεντεύξεων ωστόσο, αν και ακόμη γίνονται αναρτήσεις (Ιούλιος 2024), η προσπάθεια αυτή δεν έτυχε ίδιας αποδοχής από τους χρήστες.

Μία ευρείας αποδοχής περίπτωση δημοσιογραφίας των πολιτών με συμμετοχική μορφή και με καθαρά ειδησεογραφικό περιεχόμενο είναι η «Huffington Post». Αποτελεί ίσως το πλέον επιτυχημένο συλλογικό ειδησεογραφικό μέσο που έχει να επιδείξει η δημοσιογραφία των πολιτών. Η «Huffington Post» ιδρύθηκε από την ελληνοαμερικανίδα Arianna Huffington και τους Andrew Breitbart, Kenneth Lerer και Jonah Peretti το 2005, ως το

¹⁴Το «Wikipedia» λειτουργεί τώρα από το μη κερδοσκοπικό Ίδρυμα Wikimedia (Wikimedia Foundation). Η Αγγλική Βικιπαίδεια περιλαμβάνει πάνω από 6.565.000 λήμματα και η Ελληνική πάνω από 214.000 λήμματα.
<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%E%B5%CE%B9%CE%B1>

¹⁵ Σε συνέντευξη που έδωσε ο Wales αποκαλύπτει ότι έχουν γραφτεί πάνω από 2 εκατομμύρια κείμενα στα αγγλικά, το ένα τρίτο του συνόλου, ενώ υπάρχουν περισσότερες από 130 γλώσσες με τουλάχιστον 1000 άρθρα

¹⁶ Το wiki είναι μία ιστοσελίδα, η οποία επιτρέπει στους χρήστες της να προσθέτουν, να τροποποιούν ή να διαγράφουν το περιεχόμενό της σε συνεργασία με τους άλλους.
<https://el.wikipedia.org/wiki/Wiki>

πνευματικό τέκνο του «Drudge Report¹⁷», ένα ειδησεογραφικό site, με παραπομπές στα κυρίαρχα MME των ΗΠΑ και του υπόλοιπου κόσμου, αλλά και σε μεμονωμένους δημοσιογράφους και bloggers. Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας η «Huffington Post». Ξεχώρισε από άλλα ειδησεογραφικά μέσα εξαιτίας της προοδευτικής της γραμμής και της οργανωτικής της μοναδικότητας, καθώς φιλοξενούσε περίπου 9.000 bloggers. Πολλοί από τους πολίτες δημοσιογράφους που δημοσίευαν περιεχόμενο ήταν δημοφιλείς πολιτικοί και ακαδημαϊκοί, ωστόσο η πλειονότητα των χρηστών ήταν απλοί πολίτες που συμμετείχαν χωρίς αμοιβή. Στη διάρκεια των χρόνων αποτέλεσε το αντίπαλο δέος μεγάλων ειδησεογραφικών MME όπως η “Washington Post” και το 2008 μετρούσε 5,5 εκατομμύρια μοναδικούς μηνιαίους αναγνώστες και η αξία της έφτανε τα 80 εκατομμύρια λίρες (Jones & Salter 2012).

Τα τελευταία χρόνια και ειδικότερα μετά την εξαγορά (Οκτώβριος 2022) της πλατφόρμας X (πρώην Twitter) από τον αντισυμβατικό δισεκατομμυριούχο Elon Musk, είναι εμφανής η προσπάθεια του τελευταίου να αναδείξει την πλατφόρμα αυτή σε ένα διαδικτυακό τόπο μέσα στον οποίο θα έχουν βήμα όλοι οι χρήστες. Η αποστροφή του Elon Musk προς τα παραδοσιακά MME δεν είναι κρυφή και σε μια σειρά από αναρτήσεις του στην πλατφόρμα τάσσεται κατά του «ολιγοπώλιου στην πληροφορία¹⁸» που κατέχει η ελίτ των MME και παρακινεί τους χρήστες της πλατφόρμας X να λάβουν δράση, δημοσιεύοντας γεγονότα εν τη γεννέσει τους σε κείμενο και βίντεο¹⁹. Μάλιστα όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο ίδιος, η δημοσιογραφία των πολιτών είναι το μέλλον και ότι ο ανταγωνισμός με τα παραδοσιακά MME θα οδηγήσει σε δυναμική αντίδραση και αντίσταση των τελευταίων, αλλά τελικά εκτιμά ότι τα παραδοσιακά MME θα αναγκαστούν να είναι περισσότερο

¹⁷ Το «Drudge Report» ξεκίνησε το 1994 από τον Matt Drudge ως email newsletter κυρίως με ψυχαγωγικό περιεχόμενο αλλά και προσωπικές του απόψεις. Ο Matt Drudge ήταν ένας απλός εργαζόμενος στο “CBS” , όχι όμως δημοσιογράφος και η πρώτη του μεγάλη επιτυχία ήταν η αποκάλυψη και διαρροή του σκανδάλου Clinton–Lewinsky το 1998. Χαρακτηριστικό είναι ότι το «Newsweek» είχε απαγορεύσει στον δημοσιογράφο Michael Isikoff να το δημοσιοποιήσει και ο Drudge το δημοσίευσε όταν το πληροφορήθηκε από εκείνον.

¹⁸<https://www.aninews.in/news/tech/others/elon-musk-criticises-media-elite-says-oligopoly-on-information-will-be-disrupted20221112023616/>

¹⁹ Elon Musk on X, 04/10/2023, “*Citizen journalism is the path to better future! I strongly encourage people around the world to post news about events as they’ re happening, in both text & video.*” <https://x.com/elonmusk/status/1709475380715823349>

αντικειμενικά. Το Χ είναι ίσως το πιο σύγχρονο αντιπροσωπευτικό παράδειγμα δημοσιογραφίας των πολιτών όπως αυτή νοείται με βάση τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της.

2.3. Χαρακτηριστικά της δημοσιογραφίας των πολιτών

Από τους ορισμούς της δημοσιογραφίας των πολιτών παρατηρούμε ότι όλοι περιστρέφονται γύρω από δύο βασικούς άξονες που διακρίνουν την δημοσιογραφία των πολιτών με την παραδοσιακή έννοια της δημοσιογραφίας. Ο πρώτος άξονας είναι οι νέες ψηφιακές τεχνολογίες και ο δεύτερος άξονας είναι ο ερασιτεχνισμός των πολιτών δημοσιογράφων υπό την έννοια ότι δεν είναι επαγγελματίες δημοσιογράφοι. Όπως παρατηρεί ο Dan Gillmor (2004) «*Δημοσιογραφία των πολιτών ή συμμετοχική δημοσιογραφία είναι η δημοσιογραφία που ασκείται από κάθε πολίτη, που δεν είναι επαγγελματίας δημοσιογράφος, με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών και του Διαδικτύου*».

Οι ψηφιακές τεχνολογίες έχουν πολύ σημαντικό ρόλο στην δημοσιογραφία των πολιτών καθώς μέσα από αυτά κατέστη δυνατή η άμεση και δημοκρατική συμμετοχή των χρηστών στην μεταχείριση της πληροφορίας. Η εξέλιξη και υιοθέτηση της τεχνολογίας από τον γενικό πληθυσμό και ειδικότερα, η δυνατότητα σύνδεσης φορητών συσκευών με το Διαδίκτυο, όπως και η εξέλιξη των δυνατοτήτων των συσκευών (κάμερες, κινητά τηλέφωνα κλπ) έφεραν μια πραγματική επανάσταση για την παραγωγή και διάδοση της πληροφορίας. Η πρόσβαση επίσης στην πληροφορία έγινε ευκολότερη αλλά και πιο οικονομική καθώς αρκεί ένας υπολογιστής ή κινητό τηλέφωνο αφού δεν υπάρχει η ανάγκη ύπαρξης εγκαταστάσεων, μεγάλων πομπών, τηλεοράσεων ή ενσύρματου δικτύου.

Η συμμετοχή στην διαδικασία αυτή καταλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα παραγόμενων δραστηριοτήτων στην αλυσίδα της επικοινωνίας του περιεχομένου, που μπορεί να ξεκινά από κάποια απλή πράξη στα social media (π.χ. σχόλια, like, tag, share²⁰) και να φτάνει μέχρι και την δημιουργία και διαχείριση θεματικών ιστολογίων-blogs. Κάποιες διαδικτυακές πλατφόρμες επίσης εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό με διαφορετικό τρόπο, όπως πχ το κοινωνικό δίκτυο Χ (πρώην twitter) ευνοεί τα μικρά σχόλια, ενώ η πλατφόρμα του

²⁰ Σύμφωνα με τον κανόνα 89-10-1 του Mierlo (2014) σε κάθε γκρουπ χρηστών η πλειοψηφία θα καταναλώσει την πληροφορία, το 10% θα προχωρήσει σε κάποια μικρή συμμετοχή και μόνο το 1% θα παράξει πρωτότυπο περιεχόμενο.

Instagram τα μικρά βίντεο και φωτογραφίες. Με βάση τα παραπάνω χαρακτηριστικά, πρέπει να διευκρινιστεί ότι δημοσιογραφία των πολιτών θεωρείται μόνο το περιεχόμενο που μεταδίδεται από πολίτη-δημοσιογράφο με ειδησεογραφικό ή δημόσιο ενδιαφέρον, όχι όμως η έκφραση προσωπικών απόψεων μέσω διαδικτύου ή η παραγωγή περιεχομένου για ψυχαγωγικούς σκοπούς. Στη βιβλιογραφία χρησιμοποιείται και ο αγγλικός όρος “netizen” (Michael Hauben, 1997) προκειμένου να διακριθεί ο πολίτης με ενεργή συμμετοχή στις διαδικτυακές κοινότητες σε αντιδιαστολή με τον πολίτη-παθητικό χρήστη που δεν συμμετέχει στην παραγωγή και διάδοση πληροφορίας.

Μπορούμε να συμπεράνουμε λοιπόν ότι περισσότεροι πολίτες έχουν πρόσβαση στην πληροφορία γεγονός που συνεπάγεται την μεγαλύτερη συμμετοχή στη δημιουργία και διάδοση της πληροφορίας. Πολίτες δημοσιογράφοι λοιπόν, είναι όλοι όσοι συμμετέχουν στην διαδικασία αυτή, χωρίς να γίνονται διακρίσεις (ως προς την δυνατότητα συμμετοχής τουλάχιστον²¹) στο φύλλο²², στο θρήσκευμα, στη φυλή ή ακόμα και στην ηλικία. Οποιοσδήποτε διαθέτει και χρησιμοποιεί μία συσκευή που έχει δυνατότητα διαμοιρασμού περιεχομένου είναι ένας εν δυνάμει πολίτης δημοσιογράφος. Σχηματίζεται έτσι μια κοινότητα που συνδυάζει ροές δεδομένων και επικοινωνίας με τοπικές, ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις σε μια υπερεθνική, υπερφυλετική, υπεραξιακή, υπερμειονοτική βάση, σχεδόν σαν μια παγκόσμια ψηφιακή κοινωνία (Διαμαντάκη, 2014). Πρακτικά οποιοσδήποτε έχει πρόσβαση στο διαδίκτυο μπορεί είναι συμμετέχων στη ψηφιακή αυτή κοινωνία των δημοσιογράφων πολιτών χωρίς να παρεμποδίζεται²³.

²¹ Με επιφύλαξη ως προς το τεχνολογικό αλφαριθμητισμό, καθώς η γνώση χρήσης νέων τεχνολογιών είναι η μόνη προϋπόθεση για την συμμετοχή ενός πολίτη.

²² Η ανισότητα των φύλλων στην συμμετοχή κατά την δημοσιογραφία των πολιτών παραμένει ανοιχτό ζήτημα, όπως για παράδειγμα η περίπτωση της Wikipedia για την οποία κάποιες έρευνες δείχνουν ότι 90% των συμμετεχόντων είναι άνδρες.

²³ Με εξαίρεση περιπτώσεις κατά τις οποίες η χρήση διαδικτυακών εφαρμογών απαγορεύονται κατόπιν εθνικής πρωτοβουλίας όπως συνέβη προσφάτως στην Τουρκία όταν η κυβέρνηση απέκλεισε την πρόσβαση σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης αδιακρίτως. <https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1731537/i-toyrkia-mplokare-tin-prosvasi-sto-instagram-me-apofasitis-kyvernisis/>

Βασικό λοιπόν στοιχείο τη δημοσιογραφίας των πολιτών είναι ότι η πληροφορία δημιουργείται και κυκλοφορεί από έναν ή περισσότερους πολίτες-δημοσιογράφους²⁴ και όχι από επαγγελματία δημοσιογράφο. Οι δημοσιογράφοι-πολίτες είναι συνήθως άτομα που παρακινούνται αφενός από την ανάγκη ανάδειξης ενός θέματος το οποίο δεν καλύπτεται από την οπτική γωνία των κυρίαρχων ΜΜΕ, αφετέρου από την αίσθηση δημοκρατικής συμμετοχής στον τρόπο παροχής έντιμων ειδήσεων από πολίτες (Source Watch, 2021). Επίσης, οι χρήστες είναι ταυτόχρονα εκτός από δημιουργοί-κοινωνοί και καταναλωτές του ίδιου περιεχομένου στο Διαδίκτυο.

2.4. Είδη δημοσιογράφων πολιτών

Η δημοσιογραφία των πολιτών εμφανίζεται και ασκείται σε δύο βασικές μορφές. Η πρώτη μορφή είναι όταν απλοί άνθρωποι μη επαγγελματίες δημοσιογράφοι δημιουργούν και εισφέρουν περιεχόμενο που δημοσιεύεται από παραδοσιακά ΜΜΕ (τηλεόραση, ραδιόφωνο, έντυπα). Η μορφή αυτή (καλούμενη και πληθοπορισμός) είναι η αρχική μορφή συμμετοχικής δημοσιογραφίας, όταν δηλαδή, ένα σημαντικό μέρος του περιεχομένου των ειδήσεων που προβάλλονταν από τα παραδοσιακά ΜΜΕ βασίζονταν σε ειδήσεις από πολίτες (μαρτυρίες, ρεπορτάζ, καταγγελίες). Η δεύτερη εξελιγμένη και επικρατούσα πλέον μορφή, είναι αυτή της παραγωγής περιεχομένου από πολίτες-δημοσιογράφους οι οποίοι παράγουν και διακινούν πληροφορίες μέσω προσωπικών ιστολογίων (blogs), video blogs ή απλών κειμένων που δημοσιοποιούνται στους προσωπικούς τους λογαριασμούς στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Έτσι, αναλόγως του τρόπου λειτουργίας και τα μέσα που χρησιμοποιούν, οι πολίτες-δημοσιογράφοι διακρίνονται σε θεσμικούς και μη θεσμικούς (Sociology Group, 2021). Ο μη θεσμικός δεν υπακούει σε κάποιο επιχειρησιακό πλαίσιο και συνεπώς δεν υπόκειται σε ιεραρχικό έλεγχο, εν αντιθέσει του θεσμικού, ο οποίος θα επικοινωνήσει μέσω των παραδοσιακών μέσων. Ο μη θεσμικός πολίτης-δημοσιογράφος θα κάνει ευρεία χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των εφαρμογών έρευνας που βρίσκονται διαθέσιμες στο διαδίκτυο προκειμένου να ερευνήσει, δημιουργήσει περιεχόμενο

²⁴Στην αγγλική βιβλιογραφία εκτός του όρου “citizen journalist” χρησιμοποιείται και ο όρος “netizen” για να διακρίνεται ο πολίτης εκείνος που με την ιδιότητα αυτή μεταχειρίζεται περιεχόμενο στο Διαδίκτυο (M. Hauben 1997)

και να μοιραστεί-διαδώσει οποιαδήποτε πληροφορία τον αφορά και βρίσκει ενδιαφέρουσα. Όλα τα παραπάνω μπορούν να πραγματοποιηθούν με την δημιουργία συλλογικών ή προσωπικών ιστολογίων-blogs ή ακόμη και με την χρήση των λογαριασμών τους στις διαδικτυακές πλατφόρμες (YouTube, X, FaceBook, Instagram), όπου θα σχολιάσουν, αναρτήσουν φωτογραφίες ή κείμενο.

Μία ακόμη διάκριση που χρειάζεται να γίνει είναι εκείνη μεταξύ της «κοινοτικής δημοσιογραφίας» (civic journalism) και «αστικής δημοσιογραφίας» (public journalism) όπου αφορά εκείνους τους επαγγελματίες δημοσιογράφους που εσκεμμένα αποβάλλουν την αντικειμενικότητα τους προς όφελος εξυπηρέτησης του δημοσίου διαλόγου. Η δημοσιογραφία των πολιτών επίσης στοχεύει στην εξυπηρέτηση του δημοσίου ενδιαφέροντος, ωστόσο αυτό πραγματοποιείται με την συμμετοχή πολλών πολιτών στη διαχείριση της πληροφορίας. Τέλος η συμμετοχική δημοσιογραφία (participatory journalism) περιλαμβάνει περιπτώσεις όπου πολίτες εισφέρουν περιεχόμενο σε θέματα κατόπιν πρωτοβουλίας επαγγελματιών δημοσιογράφων (crowdsourcing).

3. Η οριοθέτηση της δράσης του επαγγελματία δημοσιογράφου

Βασική διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους επαγγελματίες και τους πολίτες δημοσιογράφους είναι ότι ο κλασικός δημοσιογράφος ασκεί το επάγγελμα για βιοποριστικούς λόγους, συνήθως έχει αντίστοιχες σπουδές, υποχρεούται να τηρεί κανόνες δημοσιογραφικής δεοντολογίας και φυσικά είναι υπόλογος στο μέσο για το οποίο εργάζεται. Οι αρχές που διέπουν την άσκηση του επαγγέλματος του είναι η αντικειμενικότητα, η ουδετερότητα στην μετάδοση της είδησης, ο έλεγχος των πληροφοριών και η διασταύρωση των πληροφοριών του. Πέρα όμως από την υποχρέωση τήρησης κανόνων δημοσιογραφικής δεοντολογίας (πχ κώδικας δεοντολογίας της ΕΣΗΕΑ²⁵), ο επαγγελματίας δημοσιογράφος απολαμβάνει και κάποια νομικά κατοχυρωμένα προνόμια, τα οποία εξασφαλίζουν την ακώλυτη άσκηση του λειτουργήματος της ενημέρωσης του κοινού.

²⁵ <https://www.esiea.gr/kodikas-deontologias/arxes-deontologias-dimosiografikoy/>

Αρχικά, οι επαγγελματίες δημοσιογράφοι απολαμβάνουν την προστασία του επαγγελματικού τους απορρήτου, του δικαιώματός του δηλαδή να μην αποκαλύπτουν τις πηγές τους. Η προστασίας των δημοσιογραφικών πηγών πηγάζει από την αναγκαιότητα ανάδειξης ειδήσεων που διαφορετικά δεν θα έβλεπαν το φως της δημοσιότητας εξαιτίας του φόβου αντιποίνων προς την πηγή του δημοσιογράφου. Η προστασία αυτή όμως δεν είναι απόλυτη και όταν υπάρχουν συγκρούσεις με άλλα έννομα συμφέροντα θα πρέπει να γίνεται στάθμιση ανάμεσα στα αντικρουόμενα συμφέροντα. Από την μια πλευρά, το δικαίωμα της πληροφόρησης ενισχύει την ανάγκη προστασίας των δημοσιογραφικών πηγών αλλά η ανάγκη πρόληψης ιδιαίτερων σοβαρών εγκλημάτων (π.χ. δημόσια ασφάλεια, τρομοκρατία κλπ) μπορεί να οδηγήσει σε άρση του απορρήτου κατόπιν στάθμισης. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με σειρά αποφάσεων²⁶ έχει αναγνωρίσει το δικαίωμα προστασίας δημοσιογραφικών πηγών ως ιδιαίτερος σημαντικό για την προστασία του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης²⁷, ωστόσο κατόπιν στάθμισης το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι σε ορισμένες περιπτώσεις δικαιολογείται η κάμψη του απορρήτου προς όφελος τρίτων²⁸. Η υποχρέωση προστασίας των δημοσιογραφικών πηγών δεν έχει ρητή νομική προστασία, ωστόσο ο επαγγελματίας δημοσιογράφος έχει την δεοντολογική υποχρέωση να τηρήσει το απόρρητο εκτός και αν κριθεί διαφορετικά δικαστικά.

Επιπλέον, σχετικά με τον Τύπο και την δημοσιογραφική έρευνα, το άρθρο 14²⁹ του Συντάγματος κατοχυρώνει το δικαίωμα της ελευθερίας του Τύπου αλλά και της ελευθερίας

²⁶ Financial Times κ.λπ. κατά Ην. Βασιλείου (15.12.2009), Voskuil κατά Ολλανδίας (22.11.2007)

²⁷ π.χ. Με την απόφαση Sanoma Uitgevers B.V κατά Ολλανδίας της 14.9.10, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο δέχθηκε ότι υπερισχύσει το δημόσιο συμφέρον προστασίας των δημοσιογραφικών πηγών, επί συγκεκριμένων συνθηκών που επικρατούσαν στην ειδική αυτή περίπτωση και ότι ορθώς το περιοδικό Sanoma Uitgevers B.V αρνήθηκε να παραδώσει φωτογραφικό υλικό στις Αρχές που διεξήγαγαν ανάκριση για άλλο έγκλημα, ενώ οι φωτογραφίες επρόκειτο να δημοσιευθούν σε άρθρο για παράνομους αγώνες ταχύτητας.

²⁸ Το ΕΔΔΑ με την απόφαση Nordisk Film & TV A/S κατά Δανίας (8.12.2005) έκρινε ότι η δικαστική εντολή για αποκάλυψη πηγών ήταν σύμφωνη με τη αρχή της αναλογικότητας και η κάμψη του απορρήτου ήταν δικαιολογημένη

ενόψει του σκοπού της καταπολέμησης του εγκλήματος σε βάρος δικαιωμάτων του παιδιού

²⁹ άρθρο 14 Συντάγματος (Ελευθερία του Τύπου) : «1. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους. 2. Ο τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.

κάθε πολίτη να εκφραστεί ελεύθερα δια μέσω κάθε δυνατού τρόπου (προφορικά, γραπτά και δια του τύπου). Θα λέγαμε ότι το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δικαιωμάτων όπως το δικαίωμα συντάξεως και εκδόσεως, την ελευθερία της έκφρασης, ελευθερία του λόγου, διάδοσης ιδεών καθώς και την ελευθερία της πληροφόρησης (Παραράς Π. 2001). Η ελευθερία συντάξεως και εκδόσεως, αφορά τους επαγγελματίες δημοσιογράφους οι οποίοι θα συγκεντρώσουν και θα επεξεργαστούν την δημοσιογραφική ύλη που πρόκειται να δημοσιεύσουν. Κατά την παράγραφο 2 του άρθρου 14 του Συντάγματος, «Ο Τύπος είναι ελεύθερος. Η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται.». Η εξασφάλιση δηλαδή της είδησης δεν θα πρέπει να παρεμποδίζεται από κρατικές παρεμβάσεις, ακριβώς επειδή ο Τύπος εξυπηρετεί δημόσιον συμφέρον (του δικαιώματος πληροφόρησης) και θα πρέπει να λειτουργεί ανεξάρτητα και ανεπηρέαστα. Ο επαγγελματίας δημοσιογράφος έχει την συνταγματική προστασία και το καθήκον να αναδείξει θέματα με κοινωνικό ενδιαφέρον χωρίς να παρακωλύεται. Σχετικά δε με το τι αποτελεί δημόσιο συμφέρον που εξυπηρετεί το δικαίωμα ενημέρωσης της κοινής γνώμης για πληροφόρηση, αυτό θα πρέπει να σταθμιστεί κάθε φορά ad hoc από τον επαγγελματία δημοσιογράφο. Αναφορικά με τους ιδιώτες, ο επαγγελματίας δημοσιογράφος θα πρέπει να σταθμίσει το δικαίωμα ενημέρωσης της κοινής γνώμης και τυχόν ατομικά δικαιώματα του υποκειμένου της δημοσιογραφικής έρευνας (δικαίωμα στην ιδιωτικότητα, προστασία οικονομικής δραστηριότητα κλπ). Επίσης, η χρήση πληροφοριών που έχουν αποσπαστεί με χρήση βίας, απειλής ή παραβίασης του απορρήτου των επικοινωνιών δεν τις καθιστά νόμιμες απλώς με την επίκληση της δημοσιογραφικής ιδιότητας. Όταν άλλωστε πρόκειται για ραδιοτηλεόραση επιλαμβάνεται των περιπτώσεων αυτών το Ε.Σ.Ρ. και σε κάθε περίπτωση η στάθμιση για την σύγκρουση δικαιωμάτων γίνεται από τα δικαστήρια.

Όπως είδαμε, οι επαγγελματίες δημοσιογράφοι εργάζονται και δρουν μέσα σε ένα θεσμικό πλαίσιο που οριοθετεί τα παραδοσιακά ΜΜΕ (Τύπο και ραδιοτηλεόραση), τόσο ως προς τους κανόνες λειτουργίας τους όσο και προς την ευθύνη και υποχρεώσεις τους. Ο επαγγελματίας δημοσιογράφος έχει το καθήκον να ελέγξει και ενημερώσει την κοινή

3. Η κατάσχεση εφημερίδων και άλλων εντύπων, είτε πριν από την κυκλοφορία είτε ύστερα από αυτή, απαγορεύεται....»

γνώμη αλλά ταυτόχρονα να το πράξει ακολουθώντας κανόνες δεοντολογίας και χωρίς να προσβάλλει δικαιώματα τρίτων κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του.

4. Η ελεύθερη δράση του πολίτη δημοσιογράφου

Ο πολίτης δημοσιογράφος σε αντίθεση με τον επαγγελματία δρά μόνος του, παρακινούμενος από μια εσωτερική ανάγκη να μοιραστεί πληροφορία, με στρατηγική ή όχι, χωρίς να έχει να λάβει οικονομικά ανταλλάγματα –τουλάχιστον όχι στα πλαίσια εργασιακής σχέσης- και απολαμβάνει πλήρη ελευθερία στον ορισμό του περιεχομένου που μεταχειρίζεται. Επίσης, δεν επιβλέπεται και δεν περιορίζεται από προϊστάμενη αρχή, επομένως δεν απειλείται με απόλυση ή με κυρώσεις αν δεν συμμορφωθεί με την γραμμή του μέσου. Μόνος του, με δικά του μέσα και δικό του τρόπο αποφασίζει τι, πως, πότε και σε ποιο μέσο θα μοιραστεί την πληροφορία. Σε παράφραση του Καρτεσιανού «όσο σκέφτομαι υπάρχω», ο πολίτης δημοσιογράφος, υπάρχει μόνο μέσα από την πράξη της παραγωγής και μετάδοσης πληροφορίας.

Η έλλειψη επαγγελματικής ιδιότητας όμως σημαίνει ότι, σε αντίθεση με τον επαγγελματία δημοσιογράφο, δεν έχει τις θεσμικές εγγυήσεις που απολαμβάνει εκείνος και τα παραδοσιακά ΜΜΕ, ούτε έχει όμως και τις ανάλογες δεσμεύσεις και υποχρεώσεις. Παρά το γεγονός δηλαδή ότι παράγει εργασία η οποία ομοιάζει με του επαγγελματία δημοσιογράφου, δεν υπάρχει αντίστοιχο θεσμικό πλαίσιο εγγυήσεων μέσα στο οποίο θα μπορεί να δρα και ελλείψει υποχρεώσεων που θα πρέπει να τηρήσει, η παραβίαση τυχόν κανόνων ή η προσβολή δικαιωμάτων τρίτων θα ελεγχθεί εν τέλει μόνο δικαστικά. Κατόπιν αυτών, δημιουργείται μεγάλη προβληματική ως προς το αν ο πολίτης δημοσιογράφος απολαμβάνει ή όχι προστασίας ή αν μπορεί να επικαλεστεί το δικαίωμα ενημέρωσης της κοινής γνώμης ή αν θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μόνο το δικαίωμα έκφρασης της γνώμης του ως απλός πολίτης.

Η άνοδος των social media, τόσο σε αριθμό χρηστών όσο και σε αριθμό διαθέσιμων εφαρμογών οδήγησαν στην αναπόφευκτη έκρηξη διαθέσιμη πληροφορίας. Πολλή από την πληροφορία βέβαια δεν έχει μεγάλο ενδιαφέρον για την κοινή γνώμη αλλά απασχολεί μόνο έναν μικρό κύκλο «φίλων». Σχετικά λοιπόν με το αν κάποια ανάρτηση χρήστη

αποτελεί είδηση ή όχι με ενδιαφέρον θα πρέπει να γίνεται σταθμίζοντας το είδος του περιεχομένου και την απόσταση ανάμεσα στο κοινό που απευθύνεται. Η προσέλευση της προσοχής των χρηστών-κοινού αποτελεί άλλωστε το πλέον σημαντικό σε μια κοινωνία που η πληροφορία ρέει άφθονη και το βασικό πρόβλημα είναι η διάκριση ανάμεσα σε περιβάλλοντα με μεγάλες ροές πληροφορίας. Μέσα στην «οικονομία της προσοχής» (Krieken Robert, 2019) εκείνο που έχει μεγαλύτερη σημασία είναι η προσοχή η οποία γίνεται συνεχώς σπανιότερη όσο αυξάνονται οι πληροφορίες που μεταδίδονται. Για τον λόγο αυτό η συμβολή των πολιτών –δημοσιογράφων είναι ιδιαίτερος σημαντική, καθώς το κοινό τους μπορεί να είναι ιδιαίτερος ευρύ αλλά και συγκεκριμένο ως προς τα δημογραφικά-ποιοτικά στοιχεία και συνεπώς πιο στοχευμένο σε σχέση με ότι συμβαίνει με τα παραδοσιακό μέσα ενημέρωσης. Η έκφραση δυσπιστίας και σκεπτικισμού των πολιτών έναντι των παραδοσιακών ΜΜΕ τα τελευταία χρόνια αποκτά διεθνώς ολόένα και μεγαλύτερες διαστάσεις³⁰, με το κοινό να επιλέγει το διαδίκτυο και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όχι μόνο για την ψυχαγωγία αλλά και για την ενημέρωσή του, με την αμφισβήτηση προς τα παραδοσιακά ΜΜΕ να στρέφεται τόσο κατά του ειδησεογραφικού περιεχομένου, όσο και κατά των δημοσιογράφων και του ιδιοκτησιακού καθεστώτος κάθε μέσου (William, A. E. 2012). Είναι ακριβώς αυτή η αντίστροφη διαδικασία παραγωγής των ειδήσεων στο διαδίκτυο, που ξεκινά από τη βάση προς τα πάνω, η οποία κερδίζει έδαφος απέναντι στην επαγγελματική δημοσιογραφική «αυθεντία» των παραδοσιακών ΜΜΕ.

³⁰ Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A., Levy, D.A.L., Nielsen, R.K. (2017) *Reuters Institute Digital News Report 2017*, Reuters Institute for the Study of Journalism, Oxford. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf.

III. ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ - Η γένεση του φαινομένου doxxing

1. Ακτιβισμός και δημοσιογραφία των πολιτών

Όπως παρατηρήσαμε ανωτέρω τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της δημοσιογραφίας των πολιτών εκκινούν από το γεγονός ότι οι πολίτες-δημοσιογράφοι δεν είναι επαγγελματίες και η δράση τους δεν οριοθετείται, ενώ δεν επιτελούν κάποιο καθήκον ενημέρωσης παρά καθοδηγούνται από την ανάγκη έκφρασης. Τα βασικά πλεονεκτήματα της δημοσιογραφίας των πολιτών μπορούν να εντοπιστούν και συνοψιστούν στην αμεσότητα διάδοσης της είδησης, στην ανεξαρτησία και στην πολυφωνία. Ειδικότερα, το περιεχόμενο δημιουργείται και διαδίδεται ελεύθερα, με μεγαλύτερη αμεσότητα και χωρίς διάκριση σχετικά με την πηγή της είδησης. Αποτέλεσμα αυτών είναι η δυνατότερη σύνδεση κοινωνίας και πληροφορίας. Στον αντίποδα, οι πολίτες-δημοσιογράφοι κάποιες φορές, ακριβώς επειδή δεν είναι επαγγελματίες, δεν λειτουργούν με βάση κανόνες και την επαγγελματική ηθική, χωρίς να εξακριβώνουν τις πηγές τους και συχνά παρασύρονται από τα συναισθήματά και τις αντιλήψεις τους εις βάρος της αντικειμενικότητας. Επίσης, η απουσία κανόνων δεοντολογίας δύναται να οδηγήσει σε συμπεριφορές Click Bait³¹, διάδοση Fake News³², ενώ προφανής είναι και ο κίνδυνος που αντιμετωπίζει η επαγγελματική δημοσιογραφία. Οι απόψεις σχετικά με τα οφέλη και τις βλάβες δίστανται και μάλλον συγκλίνουν στο ότι ο χαρακτηρισμός θα πρέπει να γίνεται Adhoc. Η χρήση τεχνολογίας και εν προκειμένω τεχνολογιών παραγωγής και διαμοιρασμού ειδήσεων και περιεχομένου δεν είναι εξ αρχής καλή ή κακή παρά εξαρτάται από τον λόγο και τον τρόπο για τον οποίο

³¹ Το **clickbait** (από το "click" - κλικ, και το "bait" - δόλωμα) είναι ένας όρος που περιγράφει διαδικτυακό περιεχόμενο που χρησιμοποιεί εντυπωσιακούς ή παραπλανητικούς τίτλους για να προσελκύσει κλικ, κυρίως με σκοπό την αποκόμιση κερδών από διαφημίσεις. Συχνά, η ποιότητα ή η ακρίβεια του περιεχομένου θυσιάζεται υπέρ της αύξησης της επισκεψιμότητας. Οι τίτλοι αυτοί αξιοποιούν το «χάσμα περιέργειας» (curiosity gap), προσφέροντας μερική πληροφόρηση ώστε να προκαλέσουν την περιέργεια του αναγνώστη, αναγκάζοντάς τον να κάνει κλικ για να μάθει περισσότερα.

³² Τα **ψευδονέα** ή **fake news** είναι κατασκευασμένες ή παραπλανητικές ειδήσεις που δημιουργούνται με σκοπό την παραπληροφόρηση, συχνά για πολιτικά, οικονομικά ή προσωπικά οφέλη. Ανήκουν στον κίτρινο τύπο ή την προπαγάνδα και διαδίδονται μέσω παραδοσιακών μέσων ενημέρωσης ή κοινωνικών δικτύων. Συχνά περιλαμβάνουν εντυπωσιακούς ή ψευδείς τίτλους για να αυξήσουν την αναγνωσιμότητα. Η διασπορά τους μπορεί να προκύψει από πρακτικές όπως η πληρωμένη δημοσιογραφία, ενώ κάποιες φορές φθάνουν ακόμα και στα καθιερωμένα μέσα ενημέρωσης, πριν αποκαλυφθεί η αλήθεια. Στόχος είναι συχνά η χειραγώγηση της κοινής γνώμης ή η βλάβη οργανισμών και προσώπων.

χρησιμοποιείται όπως συμβαίνει άλλωστε και με κάθε τεχνολογία (Neil Postman 1999³³), λαμβάνοντας υπόψη και τα αποτελέσματά της.

Η δράση των δημοσιογράφων πολιτών συνδέεται άμεσα με την ανάγκη έκφρασης και την συμμετοχή στην διαδικασία παραγωγής και διάδοσης πληροφοριών. Μάλιστα, συχνά η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από τον πολιτικό ακτιβισμό και την κοινωνική αλλαγή που συντελείται μέσα από την συμμετοχή στην διαδικασία αυτή. Παρά το γεγονός ότι είναι δυσδιάκριτο εάν η συμμετοχή οδηγεί στην ενημέρωση ή εάν η ενημέρωση οδηγεί στη συμμετοχή, το σίγουρο είναι ότι όσο καλύτερα ενημερωμένος είναι ένας πολίτης, τόσο πιο πιθανό είναι να λάβει μέρος σε πολιτικές δράσεις (Sheudson M., 2020). Οι πολίτες δημοσιογράφοι έχουν κινητοποιήσει την κοινή γνώμη σε διάφορα θέματα και έχουν οδηγήσει στην συλλογική δράση και στην κοινωνική αλλαγή ή ακόμη και στην αλλαγή της δικαιοσύνης. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα κινήματα των πολιτών όπως αυτά εκφράστηκαν σε περιπτώσεις κακοποιήσεων και ειδικότερα μέσω των hashtags “#blacklivesmatter” και “#metoo”.

Ο διαδικτυακός ακτιβισμός (online activism), όπως αυτός εκφράζεται από τους δημοσιογράφους πολίτες διευκολύνεται από την χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης εξαιτίας της ανάδειξης και διασύνδεσης ατομικών εμπειριών, την ανάπτυξη κοινών πραγματικοτήτων και απόψεων, την δημιουργία διαδικτυακών κοινοτήτων και φυσικά εξαιτίας της αμεσότητας στην επικοινωνία απόψεων. Κύρια χαρακτηριστικά του

³³ Στο έργο του «Τεχνοπώλιο, Η υποταγή του πολιτισμού στην τεχνολογία», Ο Neil Postman αναφερόμενος στην ετυμολογία του Θαμού σχολιάζει πως «...Κάθε μορφή τεχνολογίας είναι παράλληλα κατάρα και ευλογία...», Η ετυμολογία του Θάμου βρίσκεται στον «Φαίδρο» του Πλάτωνα, όπως την διηγείται ο Σωκράτης, τον οποίο ο Πλάτωνας χρησιμοποιεί για να σχολιάσει την επίδραση της γραφής στον ανθρώπινο νου και τη μνήμη. Ο Θάμους, βασιλιάς της Αιγύπτου, συζητά με τον θεό Θεύθ, τον εφευρέτη πολλών τεχνών, συμπεριλαμβανομένης της τεχνολογίας της γραφής. Ο Θεύθ προτείνει τη γραφή ως ένα δώρο που θα βελτιώσει τη μνήμη και τη σοφία των ανθρώπων. Ο Θάμους, όμως, απορρίπτει την ιδέα αυτή, λέγοντας ότι η γραφή δεν θα ενισχύσει τη μνήμη, αλλά θα την αποδυναμώσει. Οι άνθρωποι θα βασίζονται στα γραπτά για να θυμούνται και όχι στη δική τους εσωτερική μνήμη, γεγονός που θα τους κάνει να φαίνονται σοφοί χωρίς να είναι. Ο μύθος του Θάμου είναι ιδιαίτερα επίκαιρος στη σύγχρονη εποχή, καθώς αποτελεί πρόδρομο για τις συζητήσεις περί τεχνολογίας και ειδικότερα σχετικά με την ανησυχία για την εξάρτηση από εργαλεία που μπορεί με λάθος χρήση να υπονομεύσουν την κριτική σκέψη και την ανθρώπινη αυτονομία.

διαδικτυακού ακτιβισμού αποτελούν η διευκόλυνση και ενθάρρυνση της έκφρασης γνώμης σχετικά με σύνθετα κοινωνικά ζητήματα (E.M. Gomez, C.R. Kaiser 2019), η υποστήριξη, οργάνωση και διασύνδεση μελών καθώς και η διαπραγμάτευση με τους λοιπούς χρήστες του διαδικτύου που είναι ουδέτεροι ή και αντίθετοι με κάποια άποψη, με σκοπό είτε την επέκταση της άποψης ή της υποστήριξης αυτής.

Ο διαδικτυακός ακτιβισμός μπορεί να λάβει πολλές μορφές. Δύναται να περιλαμβάνει απλές αναπαραγωγές αναρτήσεων (post, tweets, hashtags κ.α.), κείμενα με πολιτικό ή κοινωνικό περιεχόμενο και ενδιαφέρον, σύντομα βίντεο ή βίντεο μεγάλης διάρκειας με ερασιτεχνικό ή επαγγελματικό edit, podcasts. Σε αντιδιαστολή με τον ακτιβισμό στον φυσικό κόσμο, ο διαδικτυακός ακτιβισμός συχνά εκδηλώνεται εντονότερος, με σκληρότερα χαρακτηριστικά απόρροια της ανωνυμίας των χρηστών, ωστόσο η διαδικτυακή δράση μπορεί να δώσει μεγάλη ώθηση στην φυσική έκφραση των διαμαρτυριών, με αποτελέσματα στον φυσικό κόσμο, στην κοινωνία, την δικαιοσύνη αλλά και ατομικά σε κάθε πολίτη.

2.Digital vigilantism

Παρά τον θετικό αντίκτυπο στην συμμετοχή των πολιτών, ο διαδικτυακός ακτιβισμός μπορεί πολύ γρήγορα, με καύσιμο τις ακραίες απόψεις και πίσω από την ασφάλεια της ανωνυμίας του διαδικτύου, να παρεκτραπεί από την απλή έκφραση και συμμετοχή σε ένα σχήμα τοξικό και κυρίως εκδικητικό για μερίδα χρηστών. Αυτές οι περιπτώσεις περιλαμβάνουν συμπεριφορές εκδικητικότητας στο διαδίκτυο (digital vigilantism ή διαφορετικά digilantism), στις οποίες οι χρήστες του διαδικτύου αναλαμβάνουν οι ίδιοι να αποδώσουν δικαιοσύνη και να τιμωρήσουν εκείνους που βρίσκονται στο στόχαστρο, ικανοποιώντας τρόπον τινά το κοινό περί δικαίου αίσθημα και την λαϊκή βούληση, εν είδει αυτόκλητων τιμωρών. Το διακριτικό όριο ανάμεσα στον διαδικτυακό ακτιβισμό (online activism), τον ακτιβισμό εκδικητικότητας (digital vigilantism) και το διαδικτυακό μπούλινγκ (cyberbulling) είναι λεπτό (Lennon Y. C. Chang, Poon Ryan 2016) και εξαρτάται από την συμπεριφορά αλλά και τα κίνητρα πίσω από κάθε πράξη χρηστών – δημοσιογράφων πολιτών. Ειδικότερα, επειδή συχνά οι πράξεις εκδίκησης στο

διαδίκτυο αφορούν την αποκάλυψη ή διάδοση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, η αναζήτηση κινήτρου είναι σημαντική ώστε να διακρίνουμε αν πρόκειται για πράξη που αποσκοπεί στην κοινωνική αλλαγή ή στην κακοποίηση χρήστη. Ο Steve Mann (2004) προσθέτει τον όρο «Sousveillance»³⁴ για να περιγράψει την καταγραφή πράξεων από ιδιώτες, σε αντίθεση με τον όρο «surveillance» που αφορά την καταγραφή από το κράτος ή από έναν οργανισμό. Ακόμη, अपαρατήρητος δεν μπορεί να περάσει και ο κίνδυνος δημιουργίας μιας συμμετοχικής, κοινωνικής εποπτείας και εν τέλει αλληλεπιτήρησης σε μια τέτοια περίπτωση, όπου όλοι παρακολουθούν όλους δημιουργώντας ένα «Omniopticon» (Μήτρου, 2014), σε αντιπαράβολή με το «Πανοπτικόν» του Bentham όπου ο παρατηρητής μιας κλειστής κοινότητας παρακολουθεί ενώ ο ίδιος παραμένει αόρατος.

Οι συμπεριφορές εκδικητικότητας στο διαδίκτυο περιλαμβάνουν πρακτικές που αποσκοπούν στην προσπάθεια των χρηστών «να πάρουν στα χέρια τους την δικαιοσύνη» και στην προσωπική εκδίκηση. Βασικό χαρακτηριστικό όπως είναι φυσικό είναι ότι όλες αυτές οι πράξεις διενεργούνται στο διαδίκτυο και με την χρήση τεχνολογιών και προγραμμάτων ηλεκτρονικών υπολογιστών. Οι βασικές πρακτικές περιλαμβάνουν έναν συνδυασμό τεχνικών hacking, baiting και δημόσιας διαπόμπευσης μέσω της δημοσιοποίησης πληροφοριών ή προσωπικών δεδομένων και αποτελούν έναν συνδυασμό έρευνας, επισήμανσης (flagging), παρενόχλησης και την οργανωμένης διαπόμπευσης (Benjamin Loveluck, 2019). Διακρίνουμε έτσι μεθόδους που χρησιμοποιούνται και έχουν χρησιμοποιηθεί μέχρι σήμερα και συγκεκριμένα :

2.1.Χακτιβισμός (Hacktivism)

Ο χακτιβισμός αφορά πράξεις που ομοιάζουν με το χακάρισμα (hacking), δηλαδή την χρήση υπολογιστή για παράνομη πρόσβαση σε άλλο πληροφοριακό σύστημα με σκοπό την πρόσβαση σε πληροφορίες ή τον περιορισμό πρόσβασης από τον κάτοχο του πληροφοριακού συστήματος. Ο χακτιβισμός διαφέρει από το κοινό χακάρισμα από το γεγονός ότι οι στόχοι του έχουν συνήθως πολιτικό χαρακτήρα ή κοινωνικό ενδιαφέρον και

³⁴ Προέρχεται από την γαλλική λέξη sous (από κάτω) σε αντίθεση με το sur (από πάνω), για να περιγράψει την επίβλεψη από άλλον ιδιώτη πολίτη σε αντιπαράβολή με την εξ άνωθεν επίβλεψη από το κράτος

αποσκοπεί στην κοινωνική ή πολιτική αλλαγή, αποτελώντας ένα μήνυμα και να προβάλλουν τις απόψεις τους. Ο χακτιβισμός είναι ένας αμφιλεγόμενος όρος με πολλαπλές σημασίες. Τα κίνητρα παρουσιάζονται ως αγνά, με κοινωνικό σκοπό, ωστόσο οι πράξεις των χάκερς αποτελούν κυβερνοεγκλήματα. Επίσης, εξαιτίας της ανωνυμίας των ακτιβιστών, επικρατεί προβληματισμός ποιος είναι ο εγκέφαλος πίσω από πολλές ομάδες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί αυτό της αποκεντρωμένης ομάδας χακτιβιστών (hacktivists) Anonymous³⁵, οι οποίοι αποτελούνταν από χάκερς που στόχευαν πολιτικούς στόχους, με σκοπό να τους εκθέσουν. Αντίστοιχη ομάδα με παρόμοια κίνητρα αποτελούν τα Wikileaks³⁶, μέσω των οποίων εκτέθηκαν πολιτικοί στόχοι υψηλού προφίλ ανά την υφήλιο (leaktivists) και έγιναν γνωστές παραβιάσεις δικαιωμάτων από κυβερνήσεις³⁷, ιδίως για τους πολέμους των ΗΠΑ σε Συρία, Αφγανιστάν.

2.2.Scambaiting

Ουσιαστικά οι πράξεις «scambaiting»³⁸, πραγματοποιούνται από χάκερς οι οποίοι στοχεύουν στόχους (ακόμη και άλλους χάκερς) που προκαλούν απάτες στο διαδίκτυο. Στόχος είναι η συλλογή στοιχείων εναντίον τους και η σπατάλη του χρόνου και των πόρων

³⁵ Η ομάδα των Anonymous δημιουργήθηκε το 2003 και αποτελείται από χάκερς ακτιβιστές που έχουν ως κοινό στόχο την πρόκληση κυβερνοεπιθέσεων σε στόχους με κοινωνικό ενδιαφέρον. Δεν έχουν κάποιον επικεφαλής και έχουν υιοθετήσει την χαρακτηριστική μάσκα από το φιλμ “V for Vendetta” για τις εμφανίσεις τους. Η πρώτη γνωστή τους επίθεση πραγματοποιήθηκε το 2008 όταν και στράφηκαν κατά της «Εκκλησίας της Σαιεντολογίας» και έκτοτε έκαναν συχνά την εμφάνισή τους, όπως συνέβη το 2015 όταν μετά την τρομοκρατική επίθεση στο Παρίσι, κήρυξαν πόλεμο στην τρομοκρατική οργάνωση του ISIS με την επίθεση τους. Ακόμη, είχαν ενεργή συμμετοχή τόσο και στο κίνημα Black lives Matter, όσο και στον πόλεμο κατά της παιδικής πορνογραφίας στο διαδίκτυο.

³⁶ Το Wikileaks αποτελεί έναν μη κερδοσκοπικό οργανισμό MME που ιδρύθηκε το 2006 και με σκοπό την δημοσίευση εγγράφων με μεγάλη κοινωνική και πολιτική σημασία που τα θεσμικά MME αποκρύπτουν ή αρνούνται να αναδείξουν. Είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας πολλών ακτιβιστών από διάφορες χώρες ενώ ως ιδρυτής ή αρχισυντάκτης εμφανίζεται ο αυστραλός δημοσιογράφος Τζούλιαν Ασάντζ, ο οποίος κατηγορήθηκε για παράνομη απόκτηση και αποκάλυψη απόρρητων εγγράφων σχετικά με τις στρατιωτικές και διπλωματικές δραστηριότητες των ΗΠΑ και φυλακίστηκε για σχεδόν 12 χρόνια. Το Wikileaks παρόλα αυτά έχει κερδίσει πολλά βραβεία για την δράση του ανά τα χρόνια και έχει διακριθεί για την προσφορά του στην δημοσιογραφία. Μέχρι και σήμερα έχει δημοσιεύσει άρθρα και πληροφορίες για θέματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την καταπάτηση τους από κράτη και κυβερνήσεις.

³⁷ <https://www.cnn.gr/kosmos/story/48930/deka-xronia-wikileaks-oi-deka-megalyteres-apokalypseis>

³⁸ Από τον συνδυασμό των όρων «scam» (απάτη) και «bait» (δόλωμα).

τους. Συνήθως παρουσιάζονται ως θύματα προκειμένου να τραβήξουν την προσοχή των απατεώνων και στην συνέχεια με τεχνολογικά μέσα συγκεντρώνουν στοιχεία και εκθέτουν δημόσια τις πράξεις απάτης, τα μέσα απάτης και τους ίδιους τους απατεώνες προκειμένου να ενημερώσουν πιθανά θύματα προκειμένου να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα προφύλαξης.

Το διαδίκτυο και ειδικότερα το YouTube βρίθει από χακτιβιστές-scambaiters οι οποίοι εκθέτουν τους απατεώνες και αποκαλύπτουν απάτες αλλά ακόμη και την ίδια την ταυτότητα των απατεώνων και τα προσωπικά τους στοιχεία όπως και την φωτογραφία τους ή άλλα προσωπικά στοιχεία. Πολλά προφίλ και κανάλια είναι ιδιαίτερος δημοφιλή και με εκατομμύρια ακολούθους και συνδρομητές όπως για παράδειγμα το κανάλι του χρήστη «Scammer Payback³⁹» στο YouTube, ο οποίος έχει ιδιαίτερη επιτυχία στο να αποκαλύπτει τον τρόπο απάτης και την ταυτότητα των απατεώνων την οποία παρουσιάζει στους εκατομμύρια ακολούθους του. Χαρακτηριστικό είναι ότι η ταυτότητά του δεν είναι κρυφή και όλες οι πράξεις του, κατ' ουσίαν παράνομες, είναι καταγεγραμμένες.

2.3. Απαγόρευση πρόσβασης (Denial-of-service (DoS) attack).

Μία από τις τεχνικές που αποτελούν συμπεριφορά εκδικητικότητας στο διαδίκτυο και χρησιμοποιείται κυρίως από χακτιβιστές είναι αυτή της απαγόρευσης πρόσβασης. Κατά την επίθεση αυτή μία ιστοσελίδα καθίσταται απροσπέλαστη καθώς κατακλύζεται από εικονική κίνηση χρηστών με αποτέλεσμα να μην μπορεί να ανταπεξέλθει και να σταματά η λειτουργία της.

3. Διαδικτυακός εξευτελισμός (Online shaming)

Ο διαδικτυακός εξευτελισμός είναι κατ' ουσίαν μία πράξη δημόσιου εξευτελισμού, που συντελείται πρακτικά ενώπιον μη προσδιορισμένου κοινού και για τον λόγο αυτό έχει τεράστια σημασία για το πρόσωπο, το οποίο εκτίθεται. Οι αυτόκλητοι εκδικητές του διαδικτύου, χακτιβιστές ή όχι, χρησιμοποιούν τον διαδικτυακό εξευτελισμό στο διαδίκτυο προκειμένου να επιτύχουν τον σκοπό τους. Τα κίνητρα πίσω από τέτοιες πράξεις

³⁹ <https://www.youtube.com/@ScammerPayback>

εκδικητικότητας στο διαδίκτυο μπορεί να είναι είτε το δημόσιο-κοινό ενδιαφέρον, είτε η προσωπική εκδίκηση. Στις περιπτώσεις διαδικτυακού εξευτελισμού δίνεται έμφαση στο υποκείμενο αλλά και στην πράξη για την οποία εκτίθεται. Έτσι μπορούμε να διακρίνουμε τις περιπτώσεις, όπου σημασία έχει η ταυτότητα του υποκειμένου, ενώ σε άλλες έχει μεγαλύτερη σημασία η πράξη του. Σε κάθε όμως περίπτωση, ανεξαρτήτως των κινήτρων, ο διαδικτυακός εξευτελισμός συντελείται από την αποκάλυψη σε δημόσιο χώρο, μη δημόσιων πληροφοριών και δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα χρηστών όπως η ταυτότητα, το πρόσωπο, η διεύθυνση κ.α.

Δύο από τις βασικές μεθόδους πρακτικών διαδικτυακής εκδικητικότητας που χρησιμοποιούν την ντροπή ως μοχλό πίεσης είναι οι τεχνικές του «human flesh search engine» και το «doxxing».

3.1.Human flesh search engine

Η μέθοδος αυτή συνιστά ουσιαστικά ένα «ανθρωποκυνηγητό» στο διαδίκτυο, με προεκτάσεις και στον πραγματικό κόσμο. Συνδυάζει πρακτικές πληθοπορισμού⁴⁰ (crowdsourcing) και συνεργασία απλών πολιτών για τον εντοπισμό ενός ατόμου μέσω του διαδικτύου. Είναι μια μέθοδος με πολλά κοινά χαρακτηριστικά με το doxxing, εμφανίστηκε αρχικά στην Κίνα και έχει χρησιμοποιηθεί πολλές φορές για τον εντοπισμό πολιτικών και κοινωνικών στόχων που απασχολούν την κοινή γνώμη της Κίνας, εξαιτίας της λογοκρισίας που κυριαρχεί στα παραδοσιακά κινέζικα ΜΜΕ. Ως μέθοδος ομοιάζει με το doxxing διότι χρησιμοποιεί την συμμετοχή πολλών ατόμων όχι μόνο για τη διαπόμπευση ενός στόχου στο διαδίκτυο, αλλά επιπλέον για την καταδίωξη του προσώπου που εκτίθεται με συνέπειες άμεσες και στον φυσικό κόσμο. Έχει επίσης πιο οργανωμένα χαρακτηριστικά, με την συμμετοχή πολλών αυτόκλητων εκδικητών που συνεργάζονται μεταξύ τους, με τον κάθε συμμετέχοντα να εισφέρει ό,τι μπορεί, χωρίς όμως να υπάγονται υπό μια ηγεσία.

⁴⁰ Πληθοπορισμός (Crowdsourcing) είναι η πράξη της εξωτερικής ανάθεσης καθηκόντων, που παραδοσιακά εκτελούνταν από κάποιον υπάλληλο σε μια μεγάλη ομάδα εθελοντών ή μία κοινότητα, μέσω ανοικτής πρόσκλησης. Κατά την διαδικασία αυτή άτομα, οργανισμοί ή επιχειρήσεις αξιοποιούν τη συλλογική γνώση, δεξιότητες ή πόρους ενός μεγάλου αριθμού ανθρώπων (του «πλήθους») για την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων ή την επίλυση προβλημάτων.

Ομοιάζει με το doxxing , όπως θα αναλύσουμε παρακάτω, υπό την έννοια ότι και αυτό αποτελεί επίσης μια πράξη εκδίκησης μέσω διαδικτύου ωστόσο το doxxing αποσκοπεί κυρίως στην δημοσιοποίηση πληροφοριών με σκοπό την διαπόμπευση ως τιμωρία, ανεξαρτήτως αν ταυτόχρονα υπάρξει και φυσική καταδίωξη του υποκειμένου.

3.2.Doxxing

Το doxxing αποτελεί ένα πολύπλοκο και εξαιρετικά σύνθετο φαινόμενο το οποίο δύναται να επηρεάσει τις ζωές ατόμων τόσο στο ψηφιακό περιβάλλον, όσο και στο φυσικό κόσμο. Αποτελεί μια σύνθετη έννοια ,καθώς έχει κοινωνικό, πολιτικό και νομικό ενδιαφέρον με πολλά επιμέρους δικαιώματα να συγκρούονται και να αλληλεπιδρούν. Ειδικότερα, τα δικαιώματα που συναντώνται ή/και συγκρούονται σε μια πιθανή πράξη doxxing είναι το δικαίωμα της ελευθερίας του λόγου, της προστασίας της ιδιωτικότητας, της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης καθώς και το δικαίωμα στη προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ως εκ τούτου κάθε πράξη doxxing θα πρέπει να αντιμετωπίζεται αυτοτελώς, μέσα στο πλαίσιο στο οποίο συντελείται και να σταθμίζονται περιπτώσιολογικά όλα τα δικαιώματα το οποία συμπλέκονται.

Όπως αναφέραμε ο όρος “doxxing” (ή “doxing”) χρησιμοποιείται γενικά για να περιγράψει τη δημοσιοποίηση εμπιστευτικών πληροφοριών ή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο διαδίκτυο. Τα δεδομένα αυτά και οι προσωπικές πληροφορίες μπορεί να έχουν εξαχθεί είτε κατόπιν παράνομης πρόσβασης σε κάποιο υπολογιστικό σύστημα, είτε να έχουν συλλεχθεί νόμιμα αλλά να δημοσιεύονται παράνομα, χωρίς τη συναίνεση του υποκειμένου των δεδομένων. Χακτιβιστές δηλαδή, μπορούν να λάβουν δεδομένα με παράνομη πρόσβαση και κατόπιν να τα δημοσιοποιήσουν ως μια πράξη ακτιβισμού, στο όνομα της διαφάνειας. Επίσης, πράξη doxxing είναι και η δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών χωρίς άδεια (όπως π.χ. η διεύθυνση κατοικίας, η πραγματική ταυτότητα πίσω από ένα ανώνυμο προφίλ κ.α.) από απλούς πολίτες και με σκοπό την στοχοποίηση και την προσωπική ή κοινωνική εκδίκηση του υποκειμένου για κάποια πράξη ή δήλωση στον φυσικό κόσμο. Στην τελευταία περίπτωση, οι πληροφορίες δεν έχουν απαραίτητα συλλεχθεί με παράνομο τρόπο αλλά μπορεί να είναι δημόσιες πληροφορίες (π.χ. από social

media) διασκορπισμένες στο διαδίκτυο και η συλλογή τους να αρκεί ώστε να προσδιοριστεί η ταυτότητα ένα συγκεκριμένου χρήστη.

3.2.1. Προσδιορισμός του όρου “doxxing”:

Ο όρος “doxxing” αποτελεί έναν νεολογισμό και προέρχεται από την αλλοίωση της λέξης “documents” (δηλαδή έγγραφα) και από τον συνδυασμό του “dropping dox”, όρος ο οποίος χρησιμοποιούνταν από την κουλτούρα των χάκερς της δεκαετίας του 90⁴¹ ενώ εκείνος που προβαίνει σε αντίστοιχες πράξεις καλείται “doxxer”.

Δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος κοινά αποδεκτός ορισμός και έχουν προταθεί διάφορες ερμηνείες και προσεγγίσεις σε σχέση με την περιγραφή του. Το λεξικό της Οξφόρδης⁴² περιγράφει το Doxxing ως μια διαδικτυακή πρακτική με την οποία εκτίθενται δημόσια προσωπικές πληροφορίες τρίτων που μέχρι σήμερα ήταν κρυφές, ενώ το λεξικό Merriam-Webster⁴³ εστιάζοντας στα κίνητρα, ορίζει ότι αφορά στην δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών ως τιμωρία ή εκδίκηση. Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων⁴⁴ ορίζει ότι το doxxing αφορά στην διαδικτυακή συλλογή και διανομή προσωπικών πληροφοριών στο διαδίκτυο με σκοπό τον εξευτελισμό του υποκειμένου του οποίου οι πληροφορίες εκτίθενται. Η ακαδημαϊκή κοινότητα επίσης δίνει τις δικές της ερμηνείες, με την Sarah Jeong (2022) να ορίζει γενικότερα το doxxing ως την δημοσιοποίηση της φυσικής διεύθυνσης κατοικίας ή άλλων πληροφοριών που προστατεύονται από το δίκαιο. Στον αντίποδα, η Gabriella Coleman (2014) ορίζει το doxxing ως την διαρροή προσωπικών πληροφοριών, όπως ο αριθμός κοινωνικής ασφάλισης, η διεύθυνση κατοικίας ή οι προσωπικές φωτογραφίες, χωρίς όμως να το οριοθετεί σε σχέση μόνο με τις πληροφορίες που προστατεύονται από κάποιο νόμο. Η Julia MacAllister (2018) και η Mary Anne Frank δίνουν ένα περιεκτικότερο ορισμό καθώς όρισαν το doxxing ως την

⁴¹Σύμφωνα με τον συγγραφέα του περιοδικού τεχνολογίας “WIRED”, Mat Honan <https://www.wired.com/2014/03/doxing/>

⁴²Oxford References Dictionary Oxford, ‘A Dictionary of Social Media’ <<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780191803093.001.0001/acref9780191803093-e-405>>

⁴³ “Dox | Definition of Dox by Merriam-Webster.” <https://www.merriam-webster.com/dictionary/dox>

⁴⁴ European Institute for Gender Equality, <<https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1654>>

δημοσιοποίηση προστατευμένων προσωπικών, ευαίσθητων πληροφοριών ενός ατόμου όπως για παράδειγμα η φυσική διεύθυνση, το email, ο αριθμός τηλεφώνου, ο αριθμός κοινωνικής ασφάλισης, εργασιακά δεδομένα, στοιχεία οικογένειας, φωτογραφίες παιδιών και στοιχείων τους. Τέλος η Victoria MacIntyre (2016) στον δικό της ορισμό προσθέτει και το στοιχείο της κακοποίησης, περιγράφοντας το doxxing ως την πράξη κακοποίησης με την άνευ αδείας δημοσιοποίησης προσωπικών πληροφοριών, (συνήθως με την χρήση hacking ή εις βάθος ηλεκτρονικής έρευνας), όπως ο αριθμός τηλεφώνου, η διεύθυνση κατοικίας, ο αριθμός κοινωνικής ασφάλισης. Η εταιρεία Meta που ελέγχει πολλές διαδικτυακές εφαρμογές όπως Facebook, Instagram και WhatsApp δεν κάνει αναφορά στον όρο «doxxing» στην πολιτική απορρήτου της, ωστόσο σε ανακοίνωσή⁴⁵ της σημειώνει πως θεωρεί την κοινοποίηση «προσωπικών πληροφοριών αναγνώρισης» τρίτων ατόμων ως παραβίαση των κανόνων του και για το λόγο αυτό εξετάζει κάθε περιεχόμενο, αν συμμορφώνεται στα πρωτόκολλα ασφαλείας της, και έχει τη δυνατότητα να αφαιρέσει προσωπικές πληροφορίες, όπως η διεύθυνση κατοικίας⁴⁶, που θα μπορούσαν να προκαλέσουν πρόβλημα σε έναν χρήστη, εκτός κι αν οι πληροφορίες αυτές είναι δημοσίως διαθέσιμες μέσω ειδήσεων, δελτίων τύπου ή άλλες επίσημες πηγές.

Είναι επίσης κρίσιμο να εντοπίσουμε τι διαφοροποιεί τις πράξεις doxxing από άλλες παράνομες πράξεις με παρόμοια χαρακτηριστικά, όπως είναι ο εκβιασμός, η δυσφήμιση ή η διασπορά κουτσομπολιού. Οι πράξεις doxxing έχουν σκοπό την πρόκληση ζημίας (ανεξαρτήτως αιτίας) στο υποκείμενο, ενώ οι πράξεις εκβιασμού έχουν ως σκοπό την απειλή δημοσίευσης των πληροφοριών εκτός και αν το υποκείμενο δεν συμμορφωθεί στις απαιτήσεις των εκβιαστών. Η δυσφήμιση από την άλλη, έχει μεν σκοπό να προκαλέσει ζημία στο υποκείμενο, ωστόσο αφορά στη δημοσίευση ψευδών γεγονότων και όχι πραγματικών πληροφοριών, όπως συμβαίνει στις πράξεις doxxing. Η διασπορά πληροφοριών κουτσομπολιού αν και θεωρητικά μπορεί να προκαλέσει ζημία, αφορά συνήθως φήμες ή ανεπιβεβαίωτα γεγονότα χωρίς ιδιαίτερη σημασία. Ο σκοπός και τα κίνητρα των πράξεων δημοσιοποίησης προσωπικών έχει ιδιαίτερη νομική σημασία για τον

⁴⁵ <https://edition.cnn.com/2023/02/07/world/what-is-doxxing-explainer-as-equals-intl-cmd/index.html>

⁴⁶ <https://www.theverge.com/2022/4/10/23019046/meta-no-longer-allow-private-residential-address-doxxing-facebook-instagram-oversight-board>

χαρακτηρισμό μιας πράξης όπως για παράδειγμα στην περίπτωση του Jeff Bezos⁴⁷, ιδρυτή και CEO της Amazon, ο οποίος εκβιάστηκε ότι θα δημοσιευτούν προσωπικές του στιγμές στο περιοδικό National Enquirer. Αυτή η περίπτωση προσιδιάζει περισσότερο σε εκβιασμό καθώς σκοπός δεν ήταν η πρόκληση ζημίας ή η παρενόχλησή του αλλά περισσότερο το να προβεί σε συγκεκριμένες πράξεις.

Από την επισκόπηση των ορισμών αυτών παρατηρούμε ότι αναδύονται κάποια κοινά χαρακτηριστικά που αποτελούν την ουσία του doxing και η συνδρομή τους χρειάζεται ώστε να χαρακτηριστεί μια πράξη ως τέτοια. Ειδικότερα, τα τρία αυτά ευκόλως αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά είναι α) η ύπαρξη κινήτρου πρόκλησης ζημίας από εκείνον που θέλει να εκθέσει πληροφορίες τρίτου (doxer), β) η διαδικτυακή έρευνα που απαιτείται για την συγκέντρωση των προσωπικών πληροφοριών τρίτου και γ) η δημοσιοποίηση αυτών χωρίς συναίνεση του υποκειμένου των πληροφοριών που ανακτώνται.

Όσον αφορά στην έρευνα και δημοσιοποίηση πληροφοριών είναι γεγονός ότι αυτές επικουρούνται από τις νέες τεχνολογίες του διαδικτύου και των εφαρμογών του. Επιπλέον, η πρόσβαση στις δημόσιες πληροφορίες είναι ευκολότερη και διαθέσιμη σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Όλες αυτές οι πληροφορίες καθίστανται διαθέσιμες πολλές φορές από τα ίδια τα άτομα καθώς είναι πλέον αποδεκτό, αν όχι κοινωνικά υποχρεωτικό, να υπάρχουμε ως προσωπικότητες ψηφιακά. Τεράστιος όγκος δεδομένων ανεβαίνει⁴⁸ καθημερινά στο διαδίκτυο και καθίστανται προσβάσιμα ακόμα και με low tech τεχνολογίες όπως το google search. Αποτέλεσμα αυτών είναι ότι πράξεις doxing είναι πλέον ευκολότερες απ' ό,τι στο παρελθόν.

3.2.2. Διακρίσεις και είδη doxing

Όπως έχουμε ήδη σχολιάσει, τα βασικότερα κίνητρα είναι η εκδίκηση, η τιμωρία, η παρενόχληση, ή η απειλή. Με βάση τον σκοπό του doxer, η MacAlister (2018) διακρίνει τρεις τύπους doxing που αντιστοιχούν στο doxing με κακόβολους και δόλιους σκοπούς

⁴⁷ Schmidt, M., & Benner, K. (2019, February 8). The National Enquirer's Bezos Story Has Set Off a Blackmail Debate. The New York Times <https://www.nytimes.com/2019/02/08/business/media/national-enquirer-jeff-bezos-blackmail.html>

⁴⁸ <https://spectralplex.com/how-much-content-is-uploaded-to-the-internet-per-second/>

(punching down doxxing), σε εκείνο με πολιτικούς σκοπούς και σε αυτό που πραγματοποιείται από ανώνυμες οργανωμένες ομάδες (π.χ. Anonymous). Ο Douglas (2016) από την άλλη πλευρά στη δική του προσέγγιση, διακρίνει επίσης τρεις τύπους doxxing, αυτή τη φορά όμως με βάση τις πληροφορίες που δημοσιεύονται και το κίνητρο πίσω από αυτές. Έτσι, κατά τον Douglas, το doxxing διακρίνεται σε εκείνο που στοχεύει στην αποανωνυμοποίηση (deanonymizing), αυτό που έχει ως κίνητρο τον στιγματισμό (targeting) και τέλος αυτό που στόχο έχει την υπονόμηση (delegitimizing). Κάθε ένα από τα είδη doxxing στοχεύει στην πρόκληση ζημίας στο υποκείμενο μέσω της αποκάλυψης της ανωνυμίας, της αφάνειας ή την προσβολή της αξιοπιστίας αντίστοιχα.

Είναι επίσης συχνό φαινόμενο να πραγματοποιείται μια «σκυταλοδρομία» πράξεων doxxing, με τον ένα χρήστη να δίνει την σκυτάλη στον επόμενο, με συνέπεια το θύμα να έχει να αντιμετωπίσει πολλές διαφορετικές απειλές από πολλούς και σε γρήγορο ρυθμό. Αποτελεί γεγονός ότι μετά την δημοσιοποίηση οποιαδήποτε πληροφορίας στο διαδίκτυο, κανένας δεν έχει τον έλεγχο καθώς ό,τι ανεβαίνει στο διαδίκτυο υπάρχει σε αυτό και είναι εξαιρετικά δύσκολο να ελέγξει κανείς όλα τα κανάλια διανομής μια πληροφορίας. Η απωνυμοποίηση, διευκολύνει την συλλογή πληροφοριών για ένα υποκείμενο και καθιστά ευκολότερη την λειτουργία των άλλων τύπων doxxing, καθώς η ανωνυμία ή το ψευδώνυμο που προστάτευε το υποκείμενο (για κάθε λόγο και αιτία) έχει πλέον αποκαλυφθεί. Ο στιγματισμός διευκολύνει την περαιτέρω παρενόχληση του υποκειμένου, είτε με επιθέσεις στον φυσικό κόσμο είτε με συνεχόμενες επιθέσεις doxxing στο διαδίκτυο. Τέλος το doxxing που πλήττει την αξιοπιστία του υποκειμένου δίνει το κίνητρο για νέες επιθέσεις στην αξιοπιστία του υποκειμένου.

Η αποανωνυμοποίηση (deanonymizing) θα λέγαμε πως αποτελεί την χαρακτηριστικότερη μορφή doxxing, καθώς συντελείται αμέσως, απλά με την δημοσιοποίηση πληροφοριών ικανές να προσδιορίσουν την πραγματική ταυτότητα ενός ατόμου που ήταν κρυφή ή γνώστη πλην περιορισμένη σε συγκεκριμένα κανάλια. Ο σκοπός του doxxing σε αυτές τις περιπτώσεις είναι να προσβάλει με κάποιον τρόπο το υποκείμενο των δεδομένων ή να το παρενοχλήσει κάνοντας δημόσια γνωστή την πραγματική ταυτότητα πίσω από ένα ανώνυμο προφίλ ή ένα ψευδώνυμο.

Η αποανωνυμοποίηση είναι η ευρύτερη από τις τρεις μορφές doxing και περιλαμβάνει την προσβολή οποιασδήποτε πληροφορίας ταυτοποίησης ταυτότητας, ικανής να προσδιορίσει ένα άτομο. Τέτοιες πληροφορίες όπως είδαμε μπορούν να είναι δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή απλές δημόσιες πληροφορίες που το ίδιο το άτομο έχει ανεβάσει μόνο του στο διαδίκτυο. Η αποανωνυμοποίηση μπορεί να συντελεστεί με την κοινοποίηση ονόματος, διεύθυνσης κατοικίας ή οποιαδήποτε άλλη πληροφορία και συχνά ακολουθείται με την αποκάλυψη ευαίσθητων προσωπικών πληροφοριών όπως ιατρικό ιστορικό, εργασιακό ή οικογενειακό προφίλ ή φωτογραφίες. Είναι επίσης δύσκολο πολλές φορές να προσδιοριστεί η ζημία την οποία υπέστη το υποκείμενο του οποίου η ταυτότητα αποκαλύπτεται. Υπάρχουν περιπτώσεις, κατά τις οποίες η δημοσιοποίηση δεν προκαλεί ιδιαίτερα προβλήματα ή άλλες κατά τις οποίες το δημόσιο ενδιαφέρον ενδέχεται να δικαιολογεί μια τέτοια αποκάλυψη ταυτότητας ή ακόμη και να είναι απαραίτητη για την προστασία του κοινού, όπως για παράδειγμα με την αποκάλυψη της ταυτότητας troll του διαδικτύου ή ατόμων που προσπαθήσουν να διαπράξουν απάτες εναντίον χρηστών (όπως το scambaiting).

Γνωστά παραδείγματα αποανωνυμοποίησης είναι η προσπάθεια αποκάλυψης στοιχείων της πραγματικής ταυτότητας του προσώπου με το όνομα Satoshi Nakamoto⁴⁹, φερόμενου ως δημιουργού του bitcoin, και η προσπάθεια αποκάλυψης πληροφοριών σχετικών με την ταυτότητα του ατόμου πίσω από το ψευδώνυμο "Violentacrez"⁵⁰, ο οποίος ήταν διαχειριστής ομάδων στην πλατφόρμα του reddit και γνωστό troll του διαδικτύου. Σε αυτές τις περιπτώσεις η απόκρυψη της ταυτότητας ήταν κομβικής σημασίας για το υποκείμενο προκειμένου να προστατευτεί από επιθέσεις για δόλιους σκοπούς: στην μεν πρώτη περίπτωση για την ασφάλεια του, στη δε δεύτερη για την προστασία της αντικειμενικότητάς του και την προστασία των εργασιακών του δικαιωμάτων. Τελικά, η ταυτότητα του Satoshi Nakamoto εξακολουθεί να αποτελεί μυστήριο (με το πιθανότερο σενάριο να είναι πολλά πρόσωπα και όχι μόνο ένα), ενώ η πραγματική ταυτότητα του

⁴⁹ Goodman, L.M. (2014). The face behind Bitcoin. Newsweek. <http://www.newsweek.com/2014/03/14/face-behind-bitcoin-247957.html>.

⁵⁰Chen, A. (2012). Unmasking Reddit's Violentacrez, the biggest troll on the web. Gawker. <http://gawker.com/5950981/unmaskingreddits-violentacrez-the-biggest-troll-on-the-web>.

“Violentacrez” αποκαλύφθηκε από έναν blogger ο οποίος δημοσιοποίησε ότι πρόκειται για τον Michael Brutsch, με αποτέλεσμα αυτός να απολυθεί από την εργασία του και να δυσκολεύεται στην εξεύρεση νέας.

Αντίστοιχα ελληνικά περιστατικά αποτελούν η προσπάθεια για την αποκάλυψη της ταυτότητας του γνωστού σκιτσογράφου «Αρκά⁵¹» και τις γνωστής ιντερνετικής περσόνας με το ψευδώνυμο “Soula Glamorous⁵²”. Στις τελευταίες περιπτώσεις μπορούμε να διακρίνουμε ότι πρόκειται για πρόσωπα που έχουν ενδιαφέρον για το κοινό για διαφορετικούς λόγους ο κάθε ένας. Ο μεν «Αρκάς» έχει ενδιαφέρον εξαιτίας της δημοτικότητας των σκίτσων του που σατιρίζουν διάφορες πτυχές της ζωής, η δε “Soula Glamorous” για τις αναρτήσεις της στο μέσα κοινωνικής δικτύωσης με περιεχόμενο αντίστοιχο του «κίτρινου τύπου». Το στοιχείο που διαφοροποιεί τις δύο αυτές περιπτώσεις αποανωνυμοποίησης είναι ότι στην περίπτωση του «Αρκά» η αποκάλυψη της ταυτότητας του ενδέχεται να δημιουργήσει προβλήματα στην εργασία του, στον τρόπο που εκφράζεται και εν γένει στον τρόπο που αντιμετωπίζεται από το κοινό του, ενώ στην περίπτωση της “Soula Glamorous” ενδέχεται να γίνει στόχος άλλων επιθέσεων από υποστηρικτές των συνήθως διάσημων ανθρώπων που εκθέτει στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ενώ μπορεί να γίνει στόχος επιθέσεων εξαιτίας της δικής της δράσης doxxing εναντίον άλλων χρηστών. Ειδικότερα η “Soula Glamorous” έχει κατά καιρούς εκθέσει την ταυτότητα ή άλλα προσωπικά στοιχεία άλλων χρηστών με αποτέλεσμα να βρεθούν στο στόχαστρο επιθέσεων, όπως έγινε όταν σε σειρά post στην πλατφόρμα του Instagram αποκάλυψε την σεξουαλική ταυτότητα ενός άλλου γνωστού youtuber με το όνομα «Επώνυμος Αλκοολικός⁵³» με συνέπεια αυτός να γίνει στόχος διαδικτυακών επιθέσεων με σεξιστικά σχόλια, δίνοντας έτσι πάτημα σε νέες πράξεις targeting doxxing.

Η δεύτερη μορφή doxxing έχει ως σκοπό τον στιγματισμό (targeting), στο να βάλει δηλαδή έναν στόχο στην πλάτη ενός ατόμου ή μιας συγκεκριμένης ομάδας, ώστε να

⁵¹https://www.athensmagazine.gr/article/news/ellada/662149-exete-dei-pote-ton-arka-ayto-einai-to-pragmatiko-onoma-kai-to-proswpo-pisw-apo-ta-skitsa-photos#goog_rewarded

⁵²<https://www.in.gr/2022/02/08/go-fun/fizz/soula-glamorous-ayto-einai-prosopo-poy-kryvetai-piso-apo-profil-sto-instagram/>

⁵³ <https://www.news247.gr/ellada/o-eponimos-alkoolikos-i-anonimi-soula-kai-to-travma-tou-outing/>

επιτεθούν και άλλοι σε αυτούς. Εκτός από την ψηφιακή στοχοποίηση, αυτή η μορφή doxxing αφορά και τις περιπτώσεις αποκάλυψης πληροφοριών (ιδίως της διεύθυνσης κατοικίας ή εργασίας) ικανών να προσδιορίσουν τη φυσική θέση του υποκειμένου ώστε να μπορεί να εντοπιστεί η τοποθεσία του. Με αυτόν τον τρόπο διευκολύνεται η φυσική πρόσβαση με το υποκείμενο, καθιστώντας το ευάλωτο σε επόμενες επιθέσεις. Συνήθως το targeting doxxing ακολουθεί μετά από την αποανωνυμοποίηση του υποκειμένου. Αυτό συμβαίνει γιατί η ανωνυμία είναι το μέσω προστασίας από την στοχοποίηση ή στιγματισμό με αποτέλεσμα μόλις αποκαλυφθεί η ταυτότητα να είναι ευκολότερη η επίθεση.

Συνήθως αυτές οι επιθέσεις targeting doxxing έχουν κοινωνικά και πολιτικά κίνητρα και εκθέτουν ένα συγκεκριμένο άτομο ή ολόκληρες ομάδες ανθρώπων, με απώτερο σκοπό την στοχοποίηση τους από την κοινωνία με σοβαρά και επικίνδυνα αποτελέσματα εις βάρος τους. Οι πράξεις παρενόχλησης ποικίλουν και περιλαμβάνουν από απλές φάρσες μέχρι και φυσικές επιθέσεις ή παρακολούθηση (stalking). Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται ολόκληρες διαδικτυακές καμπάνιες στιγματισμού που πραγματοποιούνται εναντίον ατόμων ή ομάδων ανθρώπων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι μαζικές διαρροές προσωπικών δεδομένων που συντελέστηκαν εναντίον αντισιμιτικών μαθητών του Yale, καθώς και η μαζική διαροή προσωπικών δεδομένων ρώσων στρατιωτών. Στην πρώτη περίπτωση, εμφανίστηκε στην πανεπιστημιούπολη του Yale ένα φορτηγό (doxxing truck⁵⁴) με οθόνες πάνω στις οποίες προβάλλονταν φωτογραφίες και ονόματα φοιτητών του πανεπιστημίου που είχαν αντισιμιτική δράση, αναγράφοντας την φράση “Yale’s Leading Antisemites”, ώστε να εκθέσει την δράση τους. Μάλιστα το ίδιο φορτηγό εμφανίστηκε και σε άλλα πανεπιστήμια. Στη δεύτερη περίπτωση, η ομάδα των Anonymous (χακτιβιστές όπως είδαμε ανωτέρω) δημοσιοποίησε τα ονόματα, διευθύνσεις κατοικίας, ημερομηνίες γέννησης καθώς και τις μονάδες που υπηρετούν 120,000⁵⁵ ρώσοι στρατιώτες στην Ουκρανία. Και οι δύο αυτές

⁵⁴<https://yaledailynews.com/blog/2023/11/17/doxxing-truck-appears-on-yales-campus-displays-student-names-and-photos/>

⁵⁵<https://www.newsweek.com/anonymous-leaks-personal-data-120k-russian-soldiers-fighting-ukraine-1694555>

επιθέσεις είχαν πολιτικοκοινωνικά κίνητρα και αναμφίβολα εξέθεσαν τις ταυτότητες ατόμων με σκοπό την στοχοποίησή τους. Επιθέσεις στοχοποίησης έχουν πραγματοποιηθεί και σε ατομικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα η δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων της Γαλλίδας συγγραφέως Caroline Fourest ύστερα από κριτική που άσκησε στο κίνημα #MeToo. Μία ακόμη γνωστή περίπτωση targeting doxxing αποτελεί η ιστοσελίδα “The Nuremberg file” στην οποία δημοσιεύθηκαν ονόματα, διευθύνσεις και άλλες προσωπικές πληροφορίες ιατρών οι οποίοι πραγματοποιούσαν εκτρώσεις στην Αμερική. Η τελευταία αυτή επίθεση είχε ως σκοπό την στοχοποίηση των ιατρών αυτών στα πλαίσια ακτιβιστικής δράσης κατά των εκτρώσεων και παρά το γεγονός ότι πολλές από τις πληροφορίες αυτές ήταν προσβάσιμες και δημόσιες, το πλαίσιο μέσα στο οποίο συγκεντρώθηκαν συνιστά οργανωμένη προσπάθεια στοχοποίησης των ιατρών αυτών.

Η τρίτη μορφή doxxing, έχει ως στόχο την υπονόμηση (delegitimizing) ενός ατόμου, την προσβολή δηλαδή της αξιοπιστίας και της φήμης του, ώστε να νοιώσει ντροπή μέσω του δημόσιου εξευτελισμού που βιώνει. Αυτή μορφή doxxing έχει ψυχολογικές επιπτώσεις στην αυτοεκτίμηση του ίδιου του υποκειμένου καθώς σύμφωνα με την θεωρία του “looking glass self” (Charles Horton Cooley 1922), η αίσθηση του εαυτού μας εξαρτάται εν μέρει στο πώς νιώθουμε σχετικά με την εικόνα που μπορεί να έχουν σχηματίσει οι άλλοι για εμάς. Επίσης, τέτοιες επιθέσεις μπορούν να λειτουργήσουν ως μοχλός πίεσης και αποκλεισμού έκφρασης των απόψεων της μειοψηφίας, ως εργαλείο δηλαδή της τυραννίας της πλειοψηφίας (J.S.Mill 1989). Έτσι, επιθέσεις delegitimizing doxxing συντελούνται με την δημοσιοποίηση προσωπικών ή ευαίσθητων δεδομένων, ικανών να εκθέσουν το υποκείμενο και να ασκήσουν ψυχολογική πίεση. Συχνά αποτελεί και το κίνητρο για να ακολουθήσει targeting doxxing κατά του ίδιου υποκειμένου.

Παρατηρούμε ότι κεντρική ιδέα σε τέτοιες πρακτικές είναι ο έλεγχος ή και ο εκβιασμός του υποκειμένου της επίθεσης μέσω της ντροπής⁵⁶. Η επιτυχία τέτοιων πρακτικών στηρίζεται στο γεγονός ότι η ντροπή του θύματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί με σκοπό τον κοινωνικό έλεγχο του, την εκδίκηση, τον εκβιασμό ή την απειλή (Laidlaw Emily

⁵⁶ Skoric, Marko M. Chua, Jia Ping Esther; Liew, Meiyan Angeline; Wong, Keng Hui; Yeo, Pei Jue (2010-12-18). "Online Shaming in the Asian Context: Community Empowerment or Civic Vigilantism?"

2017). Για τον λόγο αυτό είναι συχνό φαινόμενο η εκμετάλλευση της σεξουαλικότητας για την υπονόμευση ενός ατόμου στο διαδίκτυο. Χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αποτελούν οι περιπτώσεις “revenge porn” που τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει συχνό φαινόμενο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, προσωπικές στιγμές διαδίδονται στο διαδίκτυο χωρίς συναίνεση (σε βίντεο ή φωτογραφίες), είτε από προηγούμενους ερωτικούς συντρόφους είτε από τρίτους οι οποίοι απέκτησαν αυτό το υλικό. Συχνά επίσης το υλικό αυτό συνοδεύεται και από άλλες πληροφορίες ικανές να ταυτοποιήσουν τα άτομα, γεγονός που μπορεί να έχει επίπτωση γενικότερα στην ζωή των ατόμων, ακόμα και σχετικά με την εργασία, την οικογένεια και την συναισθηματική-ερωτική ζωή τους. Το φαινόμενο αυτό ονομάστηκε “virtual captivity” (Franks 2012) και περιγράφει τον αντίκτυπο που έχει το delegitimizing doxing σε όλες τις πτυχές της ζωής.

Τέλος, οι έρευνες αναδεικνύουν ότι οι διαδικτυακές επιθέσεις και πράξεις doxing έχουν πολύ συχνά σεξιστικά και φυλετικά κίνητρα (Duggan, 2017). Παρότι όσοι κάνουν χρήση του διαδικτύου κινδυνεύουν να εκτεθούν σε επιθέσεις delegitimizing doxing, φαίνεται ότι υπάρχουν και σεξιστικοί παράγοντες με τις γυναίκες και τα άτομα LGBTQ+ να είναι περισσότερο εκτεθειμένα σε αυτό (Lenhart, 2016). Έχει παρατηρηθεί ότι συνήθως θύματα σεξιστικών επιθέσεων στο διαδίκτυο είναι γυναίκες, οι οποίες βιώνουν διαδικτυακή παρενόχληση που περιλαμβάνει σεξιστικά σχόλια μέχρι και παρενοχλήσεις revenge porn (Citron, 2014). Έρευνα μάλιστα της Economist Intelligence Unit (EIU)⁵⁷, διαπίστωσε ότι, σε 51 χώρες που έλαβαν μέρος το έτος 2020, η διαδικτυακή βία κατά των γυναικών είναι εντυπωσιακά, με το 45% των γυναικών της γενιάς Z και οι Millennials να αναφέρουν ότι έχουν πέσει θύματα, σε σύγκριση με το 31% των γυναικών της γενιάς X και των Baby Boomers, ενώ συνολικά το 85% των γυναικών που συμμετείχαν στην έρευνα συνολικά ανέφεραν ότι έχουν γίνει μάρτυρες διαδικτυακής βίας κατά των γυναικών.

Ειδικότερα, επιθέσεις doxing τύπου revenge porn μπορούν να επηρεάσουν όλες τις σχέσεις ενός υποκειμένου καθώς τέτοιο υλικό γίνεται διαθέσιμο σε όλο τον κοινωνικό κύκλο του ατόμου με αποτέλεσμα να δημιουργεί μεγαλύτερη πίεση στις διαπροσωπικές σχέσεις. Στο στόχαστρο έχουν κατά καιρούς βρεθεί μέχρι και διασημότητες, όπως συνέβη

⁵⁷ <https://onlineviolencewomen.eiu.com/>

το 2014⁵⁸, όταν και διέρρευσαν πολλές προσωπικές φωτογραφίες διασημοτήτων του Hollywood. Σε αυτήν την επίθεση, χάκερς κατάφεραν να έχουν πρόσβαση στο διαδικτυακό νέφος (iCloud) και να αποσπάσουν πολλές φωτογραφίες και βίντεο ηθοποιών και άλλων διασημοτήτων και να τα διαρρεύσουν στο διαδίκτυο σε μια πρωτοφανή μέχρι τότε μαζική διαρροή που ονομάστηκε “The Farppeining”⁵⁹. Πολλές διάσημες γυναίκες, οι εικόνες των οποίων διέρρευσαν, μεταξύ των οποίων και η γνωστή ηθοποιός και πρωταγωνίστρια των ταινιών *hunger games*, Jennifer Lawrence⁶⁰, δήλωσε ότι βίωσε μεγάλη ψυχολογική πίεση και επηρεάστηκαν όλες οι κοινωνικές και εργασιακές σχέσεις της. Ατομικά και κατά περιόδους, θύματα έχουν πέσει και άλλες προσωπικότητες της επικαιρότητας όπως η Hillary Clinton, Kim Kardashian, Rihanna, Donald Trump κ.α.

3.2.3 Ειδικές μορφές doxxing

Πέρα από τους ανωτέρω τρεις βασικούς τύπους, εμφανίζονται και ειδικότερες μορφές doxxing που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον.

i) Revenge Doxxing

Αφορά σε διάφορες πράξεις doxxing οποιουδήποτε τύπου, οι οποίες γίνονται σε αντίποινα μιας ανάρμοστης συμπεριφοράς στο διαδίκτυο και με σκοπό την εκδίκηση και για τον λόγο αυτό χαρακτηρίζεται ως revenge doxxing⁶¹. Σε αυτές τις περιπτώσεις στόχος είναι cyberbullies, οι οποίοι τρομοκρατούν χρήστες του διαδικτύου. Σε μια διάσημη υπόθεση,

⁵⁸ Ο χάκερ Christopher Chaney απέσπασε και δημοσιοποίησε προσωπικές πληροφορίες, email και άλλα δεδομένα πολλών διασημοτήτων μεταξύ των οποίων η Scarlett Johansson, Mila Kunis, Christina Aguilera και Jennifer Lawrence.

⁵⁹Blake, A. (2016). ‘Celebgate’ hacker Ryan Collins gets 18 months in prison. Washington Times. <https://www.washingtontimes.com/news/2016/oct/27/celebgate-hacker-ryan-collins-sentenced-18-months-/>

⁶⁰ <https://www.vanityfair.com/hollywood/2014/10/jennifer-lawrence-photo-hacking-privacy>

⁶¹ Medha Mehta, ‘What is doxxing? 5 Examples of doxxing and how to preventit’ (Infosec Insights, 26 March 2020) <<https://sectigostore.com/blog/what-is-doxxing-5-examples-of-doxxing-and-how-to-prevent-it/>>

ένας πατέρας με το όνομα Curt Schilling⁶², προκειμένου να πάρει εκδίκηση και να τιμωρήσει κάποιους χρήστες που έκαναν σεξιστικά σχόλια για την κόρη του στο twitter, κατάφερε να ανακαλύψει πληροφορίες για αυτούς και να εκθέσει τις πραγματικές τους ταυτότητες στο διαδίκτυο. Αποτέλεσμα αυτού ήταν να αντιμετωπίσουν προβλήματα ακόμα και στην κανονική τους ζωή καθώς κάποιοι εξ αυτών απολύθηκαν από την εργασία τους.

ii) Swatting doxxing⁶³

Το πόσο σοβαρές επιπτώσεις μπορεί να έχει μια πράξη doxxing γίνεται ιδιαίτερος εμφανές όταν η επίθεση λαμβάνει την μορφή swatting doxxing⁶⁴, ένα φαινόμενο που παρατηρείται κυρίως στην Αμερική. Σε αυτή την περίπτωση, στα πλαίσια εκφοβισμού ή και αστεισμού, ο doxxer ή ένα troll του διαδικτύου καταγγέλλουν ψευδώς ένα θύμα στην αστυνομία, προκειμένου να προκαλέσουν την επέμβασή της. Σε ένα σοβαρό περιστατικό που σημειώθηκε το 2017 με αφορμή ένα βιντεοπαιχνίδι, ένας gamer με το όνομα Tyler Barris⁶⁵ για να εκδικηθεί τον διαδικτυακό του αντίπαλό Shane Gaskill, κάλεσε την αστυνομία παριστάνοντας τον Gaskill και δήλωσε ότι δήθεν σκότωσε τους γονείς του. Στη συνέχεια η αστυνομία έκανε εισβολή στο σπίτι του και πάνω στην ένταση ένας αστυνομικός πυροβόλησε με αποτέλεσμα τον θάνατο του.

iii) Crime doxxing

Σε αυτό το είδος doxxing που αποτελεί παρακλάδι του targeting doxxing, ο doxxer με την δημοσιοποίηση προσωπικών στοιχείων παρακινεί άλλους στην διάπραξη κάποιου εγκλήματος. Ένα τέτοιο παράδειγμα είδαμε προηγουμένως όταν είδαμε την περίπτωση της

⁶² Scott Stump, 'Baseball legend Curt Schilling defends his daughter against vulgar Twitter replies', Today (10 April 2015) <https://www.today.com/parents/mlb-legend-curt-schilling-defends-his-daughter-against-vulgartwitter-t14036>

⁶³ Προέρχεται από την λέξη "SWAT", την ειδική ομάδα της αστυνομίας με βαρύ οπλισμό που επιλαμβάνεται σοβαρών περιστατικών

⁶⁴ Jason Fagone, 'The Serial Swatter', New York Times http://www.nytimes.com/2015/11/29/magazine/the-serial-swatter.html?_r=2

⁶⁵ The Washington Post (29 March 2019) <<https://www.washingtonpost.com/nation/2019/03/29/prankster-sentenced-years-fakecall-that-led-police-kill-an-innocent-man>

ιστοσελίδας “The Nuremberg Files” , η οποία στοχοποίησε ιατρούς που έκαναν παράνομες εκτρώσεις και ως αποτέλεσμα επτά εξ αυτών να δολοφονηθούν⁶⁶. Σκοπός της ιστοσελίδας αυτής ήταν ο στιγματισμός των ιατρών αυτών αλλά ταυτόχρονα αποτέλεσε και μια λίστα επιθέσεων εκδίκησης εναντίον τους. Σε τέτοιες περιπτώσεις συναντάται συχνά η χρήση ρητορικής μίσους και αντίστοιχου λεξιλογίου (όπως για παράδειγμα “baby butchers”) ώστε να ερεθίσει κάποιους να προβούν σε ακραίες πράξεις.

iv) Transnational doxxing

Εξαιτίας της παγκοσμιοποιημένης φύσης του διαδικτύου πολλές επιθέσεις doxxing μπορούν να περάσουν τα εθνικά σύνορα, δεδομένου ότι το διαδίκτυο δεν γνωρίζει χωρικούς ή χρονικούς περιορισμούς. Πολλές καμπάνιες doxxing είναι δυνατόν να στοχεύουν σε υποκείμενο τα οποία βρίσκονται σε άλλη χώρα ή και άλλη ήπειρο καθώς η συμμετοχή μέσω του διαδικτύου το καθιστά εύκολο. Η φυσική απόσταση μάλιστα δύναται να ενισχύει μια τέτοια επίθεση εξαιτίας της ασφάλειας που νοιώθει ο doxxer. Μία ακόμη ειδικότερη περίπτωση doxxing ικανή να λάβει υπερεθνικές διαστάσεις είναι όταν αυτό εκκινεί ύστερα από πρωτοβουλία κυβερνήσεων. Είναι πολλά τα παραδείγματα, όπου κυβερνήσεις πραγματοποίησαν εκστρατείες doxxing, συνήθως κατά αντικυβερνητικών στόχων όπως ακτιβιστές και δημοσιογράφοι με την δημοσιοποίηση προσωπικών τους στοιχείων. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις αποτελούν οι οργανωμένες κοινοποιήσεις που έκανε η κυβέρνηση της Πολωνίας⁶⁷ εναντίον υποστηρικτών της LGBTQ κοινότητας με αφορμή την ψήφιση νομοσχεδίων σχετικά με τα δικαιώματα αυτών των ομάδων. Σκοπός της κυβέρνησης ήταν να καταπνίξει τις αντιδράσεις, να περιορίσει τον ελεύθερο λόγο και να στιγματίσει μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα.

⁶⁶ <https://www.theguardian.com/technology/2001/mar/30/internetnews.usnews>

⁶⁷ Independent. (2018, June 28). Polish government criticised for doxxing LGBT rights activists.

<https://www.independent.co.uk/news/world/europe/poland-lgbt-doxxing-hate-speech-activists-online-abuse-a8411766.html>

4.Τεχνικές συγκέντρωσης προσωπικών δεδομένων και πληροφοριών

Όπως αναλύσαμε οι πρακτικές doxxing περιλαμβάνουν την αναζήτηση και δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών. Αυτές οι πληροφορίες ενδέχεται να έχουν αποσπαστεί με δόλιες μεθόδους ή να έχουν απλά συγκεντρωθεί μέσα από δημόσιες πηγές. Αναλόγως του τρόπου που έχουν συλλεχθεί, μπορούμε να διακρίνουμε τις διαφορετικές μεθόδους συλλογής δεδομένων πληροφοριών που στη συνέχεια αν δημοσιευθούν συνιστούν μια πράξη doxxing.

Ο πρώτος τρόπος συλλογής δεδομένων αποτελεί, όπως αναλύσαμε ανωτέρω, η επέμβαση ενός χάκερ (χακτιβιστής ή μη αναλόγως κινήτρου) σε ένα πληροφοριακό σύστημα, όπως κινητό τηλέφωνο, Η/Υ, server, Cloud ή άλλη βάση δεδομένων και η εξαγωγή δεδομένων, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση faprenning όπου προσωπικά δεδομένα χρηστών αποσπάστηκαν από το υπολογιστικό νέφος. Παρομοίως, απόσπαση δεδομένων με παράνομη πρόσβαση σε ένα πληροφορικό σύστημα με τεχνικά μέσα, αποτελεί η χρήση κακόβουλου λογισμικού doxware. Ο όρος doxware προέρχεται από τον συνδυασμό των λέξεων doxxing και ransomware. Είναι δηλαδή μια αντίστοιχη επίθεση με αυτή των επιθέσεων ransomware με την διαφορά ότι δεν αποκλείει τον χρήστη από την χρήση των δεδομένων του αλλά αντίθετα, αντιγράφει τα δεδομένα του και στη συνέχεια ο χάκερ ζητά λύτρα ώστε να μην δημοσιοποιήσει αυτά στο διαδίκτυο⁶⁸.

Ο δεύτερος τρόπος συλλογής δεδομένων από το διαδίκτυο αφορά την συλλογή αυτών, άνευ παράνομης πρόσβασης, με την αναζήτηση πληροφοριών διαθέσιμων και δημόσιων σε διαφορετικές βάσεις δεδομένων (π.χ. οι διευθύνσεις των ιατρών στην υπόθεση “The Nuremberg Files” ήταν προσβάσιμες δημόσιως). Οποιοσδήποτε χρήστης, χωρίς ιδιαίτερες ψηφιακές δεξιότητες, δύναται με απλές αναζητήσεις σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης και γενικότερα στον παγκόσμιο ιστό (googling⁶⁹) να λάβει γνώση δημόσιων πληροφοριών που αφορούν ένα συγκεκριμένο άτομο. Συνήθως μάλιστα, οι πληροφορίες αυτές έχουν δημοσιοποιηθεί στο διαδίκτυο από το ίδιο το υποκείμενο ή από τρίτους με την άδεια του.

⁶⁸<https://www.mcafee.com/blogs/other-blogs/mcafee-labs/leakerlocker-mobile-ransomware-acts-without-encryption/>

⁶⁹ <https://www.wordreference.com/engr/GOOGLING>

Εκτός όμως από την ατομική αναζήτηση που μπορεί να πραγματοποιήσει οποιοσδήποτε χρήστης του διαδικτύου, υπάρχουν και τεχνικά μέσα τα οποία μπορούν να συλλέξουν δημόσια δεδομένα με αυτοματοποιημένο τρόπο. Η μαζική συλλογή δημόσιων δεδομένων περιγράφεται με τον όρο “data scraping” (Andrew Sellars, 2018) και συνήθως πραγματοποιείται με συγκεκριμένο λογισμικό (με την χρήση bots) ικανό να συλλέξει, κατηγοριοποιήσει και προβάλει τέτοιες πληροφορίες. Δεν χαρακτηρίζεται απαραίτητα ως κακόβουλο λογισμικό, καθώς αντίστοιχο λογισμικό χρησιμοποιούν δημοσιογράφοι και ακαδημαϊκοί για θεμιτούς σκοπούς. Πρόβλημα δημιουργείται όταν η τεχνολογία αυτή χρησιμοποιείται προκειμένου να συλλεχθούν προσωπικές πληροφορίες πολλών χρηστών από μεγάλες βάσεις δεδομένων, με σκοπό την εκμετάλλευσή τους, για εμπορικούς σκοπούς ή για πράξεις κυβερνοεγκλήματος μεταξύ των οποίων και το doxing. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μαζική συλλογή δεδομένων 530 εκατομμυρίων χρηστών⁷⁰ (!) από το Facebook που πραγματοποιήθηκε το 2021, όχι όμως με παράνομη πρόσβαση στους server αλλά με τη χρήση λογισμικού scraping που συνέλεξε πληροφορίες από τα προφίλ των χρηστών (Marissa Boulanger, 2018). Τέλος είναι σημαντικό να αναφέρουμε πως η συγκέντρωση προσωπικών δημόσιων πληροφοριών από δημόσιες βάσεις δεδομένων αποτελεί πλέον και υπηρεσία που διατίθεται ακόμα και με το ποσό των 5 δολαρίων (Snyder, 2017).

⁷⁰Mike Clark, The Facts on News Reports About Facebook Data, FACEBOOK (Apr. 6, 2021), <https://about.fb.com/news/2021/04/facts-on-news-reports-about-facebook-data> [perma.cc/HLM2-V92M].

III. ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ- Σχέση δημοσιογραφίας πολιτών και doxing

1. Το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικότητας

Στον πυρήνα τους, οι επιθέσεις doxing αποτελούν κατά κύριο λόγο προσβολές της προστασίας του δικαιώματος της προστασίας της ιδιωτικής ζωής που αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα. Η αφάνεια και η ανωνυμία αποτελούν εκφάνσεις του δικαιώματος αυτού οι οποίες διακινδυνεύονται όταν λαμβάνει χώρα μια επίθεση doxing. Η αξία της ιδιωτικότητας έγκειται στο γεγονός ότι καθιστά το άτομο ελεύθερο, αυτόνομο και αυτεξούσιο στη συγκρότηση του εαυτού του και η απώλεια ελέγχου επί αυτής καθιστά το άτομο ευάλωτο. Η προστασία του δικαιώματος λειτουργώντας ως ασπίδα στο άτομο, εξασφαλίζει ότι μπορεί να αναπτύξει την προσωπικότητά του χωρίς να κινδυνεύει να εξευτελιστεί ή να χειραγωγηθεί με τρόπο τέτοιο που ευνοεί τον κομπορμισμό του (B. Rössler, 2005).

Η ανωνυμία λοιπόν, συνδέεται άρρηκτα με την προστασία του δικαιώματος της ιδιωτικότητας και την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Ως δικαίωμα, παρέχει τη δυνατότητα σε κάθε άτομο να δρα και να εκφράζεται χωρίς την αποκάλυψη της ταυτότητάς του, λειτουργώντας ως προστατευτικός μηχανισμός έναντι παραβιάσεων της ιδιωτικής ζωής. Συνδέεται επίσης με την αυτονομία του προσώπου και την ανάγκη του να μην υπόκειται σε έλεγχο αξιών, προκειμένου να μπορεί να αναπτύξει ελεύθερα την ταυτότητά του χωρίς εξωτερικές παρεμβάσεις. Με την προστασία της ανωνυμίας επομένως, διασφαλίζεται ο έλεγχος της πρόσβασης στις προσωπικές πληροφορίες και αποτρέπεται η παρακολούθηση, ο στιγματισμός ή ο κοινωνικός αποκλεισμός. Ιδιαίτερα στον ψηφιακό κόσμο, η ανωνυμία παρέχει στα άτομα τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε δημόσιους διαλόγους και να επικοινωνούν χωρίς φόβο ταυτοποίησης ή παρακολούθησης, διευκολύνοντας την έκφρασή τους. Το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης άλλωστε, προστατεύεται με όποιον τρόπο και αν ασκείται, επώνυμα, ανώνυμα ή και ψευδώνυμα καθώς η υποχρεωτικά επώνυμη έκφραση ενδέχεται να επηρεάσει αρνητικά την επικοινωνία και να περιορίσει την πολυμορφία του δημόσιου διαλόγου εξαιτίας πιθανών συνεπειών. Η πληροφοριακή ιδιωτικότητα δηλαδή ενισχύει και διασφαλίζει την συμμετοχή και την απρόσκοπτη άσκηση δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία στην έκφραση και την

ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, η κατάχρηση όμως της ανωνυμίας μπορεί τελικά να δοκιμάσει την ελευθεριότητα του διαδικτύου. Ανωνυμία και ιδιωτικότητα όμως δεν είναι απαραίτητο ότι θα συνυπάρχουν. Η τεχνική λειτουργία του διαδικτύου μπορεί να προσφέρει εγγυήσεις ιδιωτικότητας, όχι όμως και απολύτου ανωνυμίας δεδομένου ότι κάθε Η/Υ έχει μία μοναδική διεύθυνση πρωτοκόλλου (IP), που είναι γνωστή τουλάχιστον στους παρόχους. Υπό αυτήν την έννοια είναι μάλλον ζητούμενο όχι η διατήρηση της ανωνυμίας στο διαδίκτυο αλλά η διασφάλιση της ιδιωτικότητας και η αποφυγή εκτεταμένης συλλογής δεδομένων και διαδικτυακής επιτήρησης.

Η τεχνολογική δυνατότητα διείσδυσης στις επικοινωνίες και συνεπώς στην προσωπικότητα των χρηστών έχει αναδείξει νέες κινδύνους και νέες ποιοτικά εντονότερες προσβολές δικαιωμάτων και ως εκ τούτου απαιτείται συνεχής επανεξέταση και εξισορρόπηση ανάμεσα στα επιμέρους δικαιώματα και κινδύνους καθώς η διάκριση μεταξύ του ιδιωτικού και του κοινού-δημόσιου στο διαδίκτυο δεν είναι πάντοτε ευκρινής και ως έννοια, το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου είναι διαρκώς εξελισσόμενο. Ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, η προστασία του ιδιωτικού βίου προστατεύεται από εθνικά, υπερεθνικά και ευρωπαϊκά νομοθετήματα και προτάσσεται όχι μόνο απέναντι της κρατικής εξουσίας, αλλά και έναντι ιδιωτών.

Το δικαίωμα στην προστασία της ιδιωτικότητας του ατόμου συνιστά δικαίωμα το οποίο κατοχυρώνεται από την διεθνή και εθνική έννομη τάξη και αποτελείται από πολλές πτυχές, καθώς προστατεύει το άσυλο της κατοικίας, την ανωνυμία, τα προσωπικά δεδομένα και το απόρρητο των επικοινωνιών. Θεμελιώδεις διατάξεις για την προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου αποτελούν το άρθρο 8⁷¹ της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.) και το άρθρο 7⁷² του Χάρτη Θεμελιωδών

⁷¹ Άρθρο 8 ΕΣΔΑ :«1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις τον σεβασμόν της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και της αλληλογραφίας του. 2. Δεν επιτρέπεται να υπάρξη επέμβασις δημοσίας αρχής εν τη ασκήσει του δικαιώματος τούτου, εκτός εάν η επέμβασις αύτη προβλέπεται υπό του νόμου και αποτελεί μέτρον το οποίον, εις μίαν δημοκρατικήν κοινωνίαν, είναι αναγκαίον δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν, την οικονομικήν ευημερίαν της χώρας, την προάσπισιν της τάξεως και την πρόληψιν ποινικών παραβάσεων, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων»

⁷² Άρθρο 7 Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. : «Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής του, της κατοικίας του και των επικοινωνιών του.»

δικαιωμάτων της Ε.Ε., ενώ το ελληνικό Σύνταγμα εξειδικεύει και προστατεύει τις διάφορες διαστάσεις της ιδιωτικότητας ως ξεχωριστά και αυτοτελή δικαιώματα, προστατεύοντας ρητά το άσυλο της κατοικίας (άρθρο 9 Σ), το απολύτως απαραβίαστο απόρρητο των επικοινωνιών (άρθρο 19 Σ) και την προστασία από την αυθαίρετη επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9^Α Σ). Όλα αυτά τα δικαιώματα αν και διακρίνονται μεταξύ τους, αποτελούν εκφάνσεις του δικαιώματος της προστασίας της ιδιωτικής ζωής το οποίο είναι προέκταση⁷³ του δικαιώματος στην προστασία της προσωπικότητας (άρθρο 5 Σ) και συνδυαστικά συγκροτούν μια πληροφορική-συνταγματική έννομη τάξη (Λ. Μήτρου 2006). Ανάμεσα στο δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικότητας και της προστασίας της προσωπικότητας, ισορροπεί το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων (Μ.Σταθόπουλος, 2000). Ως δικαίωμα, βρίσκεται σε άμεση σχέση και επαφή με αυτά, αποτελεί όμως ανεξάρτητο δικαίωμα με ιδιαίτερη μεγάλη αξία όπως αντιλήφθηκαν και οι νομοθέτες με την διάκρισή του από τον ιδιωτικό βίο στην αποτύπωση του στον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων και Ελευθεριών της Ε.Ε.⁷⁴.

Το δικαίωμα στην προστασία των προσωπικών δεδομένων εισήχθη για πρώτη φορά στην ελληνική συνταγματική τάξη με το άρθρο 9^Α κατά την αναθεώρηση του 2001 προκειμένου να προστατεύσει τις προσβολές που συντελούνται τόσο επί του δικαιώματος της προσωπικότητας όσο και της ιδιωτικής ζωής, από την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Υπήρξε η απάντηση της έννομης τάξης στην ανάγκη για κανονιστικό επαναπροσδιορισμό της προστασίας του υποκειμένου κατόπιν των ανερχόμενων κινδύνων από τη χρήση της τεχνολογίας. Το άρθρο 9^Α Σ προβλέπει πως *«Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών του δεδομένων, όπως νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί, όπως νόμος ορίζει»*

⁷³ Βλ. απόφαση 4701/2002, ΔίΜΕΕ, 2004, σελ. 212-223 όπου το Δικαστήριο διατύπωσε ότι «Η ιδιωτική ζωή συνιστά τον πυρήνα της ανθρωπίνης προσωπικότητας, της αξίας του ανθρώπου. Με άλλα λόγια, η ιδιωτική ζωή τελεί σε εγγενή και μάλιστα κεντρική σχέση προς την θεμελιώδη αξία της αξίας του ανθρώπου. Ο ιδιωτικός βίος, η ελευθερία και η αξία του ανθρώπου τελούν σε τέτοια σχέση ώστε η απουσία ή η διακινδύνευση ενός από τα τρία δικαιώματα πλήττει σοβαρά το άλλο».

⁷⁴ Η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής αναφέρεται στο άρθρο 7 ενώ η προστασία των προσωπικών δεδομένων του ατόμου στο άρθρο 8.

και θεσπίζει την λειτουργία Ανεξάρτητης Αρχής για την διασφάλιση της εφαρμογής της νομοθεσίας περί προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ως φορέας του δικαιώματος αναγνωρίζεται «καθένας» πολίτης ενώ αποδέκτης είναι το Κράτος που οφείλει να απέχει το ίδιο από την προσβολή και να μην επιτρέπει την προσβολή από τρίτους, καθώς και οι ίδιοι οι τρίτοι. Το άρθρο 9Α Σ όμως κατοχυρώνει επίσης το δικαίωμα της πληροφορικής αυτοδιάθεσης ή πληροφοριακού αυτοκαθορισμού (Χρυσόγονος Κ. 2006). Συνίσταται στο δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων, δηλαδή, στο δικαίωμα κάθε πολίτη να προσδιορίζει ο ίδιος ποιές πληροφορίες γίνονται γνωστές και σε ποιους (Λ.Μήτρου, 2001), δίνοντας έμφαση όχι στις πληροφορίες αυτές καθεαυτές αλλά στην ελευθερία και αυτονομία του ατόμου (Β. Χρήστου, 2017). Η εξουσία του ατόμου, λοιπόν, να αποφασίζει για τη χρήση των προσωπικών του δεδομένων δεν έχει την έννοια ότι το άτομο μπορεί να καθορίσει το πώς θα χρησιμοποιηθούν αυτά, αλλά περιορίζεται σε μια γενική εξουσία του ατόμου να αποκλείει επεμβάσεις τρίτων επί των προσωπικών του δεδομένων.

Έτσι η προστασία των προσωπικών δεδομένων έχει εξέχουσα σημασία και η ευρωπαϊκή απάντηση στο αναδυόμενο πρόβλημα του κινδύνου των φυσικών προσώπων έναντι της παράνομης επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ήταν αρχικά η Οδηγία 95/46/ΕΚ⁷⁵, ενώ με τη θέσπιση του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (679/2016/ΕΕ⁷⁶) δημιουργήθηκε ένα ενιαίο και αυστηρότερο πλαίσιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων με έμφαση στα δικαιώματα των ατόμων και τις υποχρεώσεις των οργανισμών. Στόχος της ευρωπαϊκής πρωτοβουλίας στον τομέα των προσωπικών δεδομένων ήταν να διασφαλιστεί η ορθή λειτουργία της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς με τη θεσμοθέτηση αυστηρών προϋποθέσεων για την συλλογή, επεξεργασία και μεταφορά προσωπικών δεδομένων, αλλά και η αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδιαιτέρως της προστασίας του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής. Επίσης, βούληση του ευρωπαϊκού νομοθέτη ήταν να δημιουργήσει ένα ενιαίο πλαίσιο για όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. αλλά και στην παγκόσμια σκηνή, προετοιμάζοντας το έδαφος για την έλευση ψηφιακού συνταγματισμού στην Ε.Ε. (Celeste, 2019). Χαρακτηριστικό λοιπόν του

⁷⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/ALL/?uri=celex%3A31995L0046>

⁷⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32016R0679>

ΓΚΠΔ είναι ο εξωεδαφικός χαρακτήρας του (άρθρο 3), δηλαδή το γεγονός ότι, οι συμμετέχοντες φορείς (ιδιωτικοί ή δημόσιοι) δύναται να τον αποδεχτούν και εφαρμόσουν, ανεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής και δραστηριοποίησής τους, εάν δηλαδή οι δραστηριότητες τους επηρεάζουν πολίτες της ΕΕ⁷⁷ (Bradford, A. 2012).

2. Doxing και δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα

Οι πράξεις doxing αναμφίβολα έχουν σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχολογική κατάσταση και συχνά στην φυσική υγεία των θυμάτων και εξαιτίας αυτών μπορούν να χαρακτηριστούν ως πράξεις cyberbullying. Πέρα από αυτό όμως, η δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών ικανών να ταυτοποιήσουν έναν χρήστη άνευ συναινέσεως του, μπορεί να αποτελεί και προσβολή προσωπικών δεδομένων κατά την Ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Ξεκινώντας λοιπόν από έναν ορισμό των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ο ΓΚΠΔ ορίζει (άρθρο 4 περ. 1⁷⁸) ότι ως τέτοιο μπορεί να χαρακτηριστεί κάθε πληροφορία που αναφέρεται σε ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο πρόσωπο, όπως θα μπορούσε να είναι, το όνομα και το επάγγελμα, η οικογενειακή κατάσταση, η ηλικία, ο τόπος κατοικίας, η φυλετική προέλευση, τα πολιτικά φρονήματα, τα θρησκευτικά πιστεύω, οι φιλοσοφικές του απόψεις, η συνδικαλιστική δράση, η υγεία και τυχόν ποινικές καταδίκες. Ο Κανονισμός προβλέπει και ειδικές κατηγορίες δεδομένων για τις οποίες απαιτείται αυξημένη προστασία όπως τα δεδομένα που αφορούν την υγεία, τα γενετικά δεδομένα και τα βιομετρικά δεδομένα (άρθρο 4 παρ. περ. 14,15,16 του ΓΚΠΔ). Επίσης, ειδικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων η επεξεργασία των οποίων απαγορεύεται, είναι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τα

⁷⁷«Φαινόμενο των Βρυξελλών» ως η προσέγγιση κατά την οποία οι νομικές πράξεις δεν εφαρμόζονται πλέον μόνο με βάση το έδαφος στο οποίο λαμβάνει χώρα μια δραστηριότητα.

⁷⁸ Άρθρο 4 περ. 1 ΓΚΠΔ : «δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα»: κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο («υποκείμενο των δεδομένων»): το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί, άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου»

πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, καθώς και η επεξεργασία γενετικών δεδομένων, βιομετρικών δεδομένων με σκοπό την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση προσώπου, δεδομένων που αφορούν την υγεία ή δεδομένων που αφορούν τη σεξουαλική ζωή φυσικού προσώπου ή τον γενετήσιο προσανατολισμό του. (άρθρο 9 παρ. 1 του ΓΚΠΔ). Όλες επομένως οι πληροφορίες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση ενός ατόμου, άμεσα ή έμμεσα, αποτελούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και θα πρέπει να εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΓΚΠΔ όταν υφίσταται επεξεργασία τους.

Πράξη επεξεργασίας τέτοιων δεδομένων αποτελεί «κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή» (άρθρο 4 περ. 2) ενώ ως παραβίαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ορίζεται «η παραβίαση της ασφάλειας που οδηγεί σε τυχαία ή παράνομη καταστροφή, απώλεια, μεταβολή, άνευ άδειας κοινολόγηση ή πρόσβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που διαβιβάστηκαν, αποθηκεύτηκαν ή υποβλήθηκαν κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία» (άρθρο 4 περ. 12)

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη τους ορισμούς σχετικά με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα όπως ορίζει ο ΓΚΠΔ, κάθε πράξη doxxing όπως αναλύσαμε ανωτέρω, αποτελεί καταρχάς παραβίαση της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αυτό συμβαίνει διότι πληροφορίες ικανές να οδηγήσουν στην ταυτοποίηση ενός ατόμου, άμεσα ή έμμεσα, αποτελούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και κάθε επεξεργασία τέτοιων δεδομένων απαγορεύεται αν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος. Σε περιπτώσεις doxxing, ο doxxer επεξεργάζεται δεδομένα τα οποία είναι ικανά, από μόνα τους ή σε συνδυασμό με άλλα, να ταυτοποιήσουν το υποκείμενο των δεδομένων που αφορούν όπως είναι η διεύθυνση κατοικίας και εργασίας, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, τα πολιτικά φρονήματα και οι πεποιθήσεις. Με την κοινοποίηση τέτοιου είδους δεδομένων συντελείται

αποανωνυμοποίηση του υποκειμένου αυτών, η ταυτότητα του οποίου γίνεται γνωστή, με αποτέλεσμα να στοχοποιείται και γίνεται ευάλωτο σε άλλες επιθέσεις doxxing.

Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο doxxing συνίσταται στην αναζήτηση, συλλογή, αποθήκευση και διάδοση αυτών χωρίς να υπάρχει νόμιμη βάση για την επεξεργασία αυτή. Κατά τον ΓΚΠΔ (αρ. 6 παρ.1⁷⁹) η επεξεργασία είναι σύννομη μόνο στις περιπτώσεις που το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία ή υπάρχει ρητή διάταξη νόμου, αν η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση σύμβασης ή είναι απαραίτητη για τους σκοπούς που επιδιώκονται ή ακόμη αν είναι απαραίτητη για το δημόσιο συμφέρον και για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του ίδιου υποκειμένου των δεδομένων. Περισσότερο μάλιστα ο ΓΚΠΔ (άρθρο 9) ορίζει πως «απαγορεύεται η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, καθώς και η επεξεργασία γενετικών δεδομένων, βιομετρικών δεδομένων με σκοπό την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση προσώπου, δεδομένων που αφορούν την υγεία ή δεδομένων που αφορούν τη σεξουαλική ζωή φυσικού προσώπου ή τον γενετήσιο προσανατολισμό» και θέτει και αυστηρές προϋποθέσεις όταν τα δεδομένα αυτά αφορούν παιδιά (άρθρο 8 ΓΚΠΔ).

Όλες λοιπόν οι πληροφορίες που αφορούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα όταν τύχουν επεξεργασίας και κοινοποιηθούν στη διάρκεια μιας επίθεσης doxxing, μπορούν να οδηγήσουν στην αποκάλυψη της ταυτότητας του υποκειμένου αυτών, προσβάλλοντας με

⁷⁹ Άρθρο 6 παρ.1 ΓΚΠΔ «η επεξεργασία είναι σύννομη μόνο εάν και εφόσον ισχύει τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις: το υποκείμενο των δεδομένων έχει συναινέσει στην επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του για έναν ή περισσότερους συγκεκριμένους σκοπούς, η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκτέλεση σύμβασης της οποίας το υποκείμενο των δεδομένων είναι συμβαλλόμενο μέρος ή για να ληφθούν μέτρα κατ' αίτηση του υποκειμένου των δεδομένων πριν από τη σύναψη σύμβασης, η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη συμμόρφωση με έννομη υποχρέωση του υπευθύνου επεξεργασίας, η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη ζωτικού συμφέροντος του υποκειμένου των δεδομένων ή άλλου φυσικού προσώπου, η επεξεργασία είναι απαραίτητη για την εκπλήρωση καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον ή κατά την άσκηση δημόσιας εξουσίας που έχει ανατεθεί στον υπεύθυνο επεξεργασίας, στ) η επεξεργασία είναι απαραίτητη για τους σκοπούς των έννομων συμφερόντων που επιδιώκει ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τρίτος, εκτός εάν έναντι των συμφερόντων αυτών υπερισχύει το συμφέρον ή τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι ελευθερίες του υποκειμένου των δεδομένων που επιβάλλουν την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ιδίως εάν το υποκείμενο των δεδομένων είναι παιδί»

αυτόν τρόπο πρωτίστως και κυρίως την προστασία του δικαιώματος της ιδιωτικότητας του και δευτερευόντως προσβάλλοντας τα δικαιώματα του υποκειμένου που πηγάζουν από τον ΓΚΠΔ. Όταν οι πληροφορίες για ένα άτομο βρεθούν στο διαδίκτυο ελεύθερες είναι ιδιαίτερος δύσκολο αν όχι απίθανο να ελεγχθούν γεγονός που μπορεί να έχει επιπτώσεις στην προσωπικότητα του ατόμου.

Η προσβολή της ιδιωτικότητας του ατόμου που βιώνει μια επίθεση doxxing αναδεικνύεται και από το γεγονός ότι το υποκείμενο των δεδομένων δεν μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματα που του παρέχει ο ΓΚΠΔ. Επειδή κατά την πράξη doxxing τα προσωπικά του δεδομένα δημοσιοποιούνται σε άοριστο αριθμό προσώπων, το υποκείμενο των δεδομένων χάνει την εξουσία του επί αυτών και δεν μπορεί να ελέγξει ούτε ποιος επεξεργάζεται αυτά, ούτε ακόμη ποια είναι και για ποιον λόγο. Παραβιάζονται έτσι τα δικαιώματα που επιφυλάσσει ο ΓΚΠΔ και συγκεκριμένα : το δικαίωμα ενημέρωσης και διαφάνειας (άρθρα 12-14 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα πρόσβασης του υποκειμένου των δεδομένων (άρθρο 15 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα διόρθωσης (άρθρο 16 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα περιορισμού της επεξεργασίας (άρθρο 18 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα στη φορητότητα των δεδομένων (άρθρο 20 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα εναντίωσης (άρθρο 21 ΓΚΠΔ), το δικαίωμα στη μη αυτοματοποιημένη ατομική λήψη αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ (άρθρο 22 ΓΚΠΔ) και τέλος το δικαίωμα διαγραφής («δικαίωμα στη λήθη») (άρθρο 17 ΓΚΠΔ⁸⁰).

⁸⁰ Άρθρο 17 ΓΚΠΔ : «1. Το υποκείμενο των δεδομένων έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση και ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να διαγράψει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, εάν ισχύει ένας από τους ακόλουθους λόγους: α) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι πλέον απαραίτητα σε σχέση με τους σκοπούς για τους οποίους συλλέχθηκαν ή υποβλήθηκαν κατ' άλλο τρόπο σε επεξεργασία, β) το υποκείμενο των δεδομένων ανακαλεί τη συγκατάθεση επί της οποίας βασίζεται η επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 6 παράγραφος 1 στοιχείο α) ή το άρθρο 9 παράγραφος 2 στοιχείο α) και δεν υπάρχει άλλη νομική βάση για την επεξεργασία, γ) το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 1 και δεν υπάρχουν επιτακτικοί και νόμιμοι λόγοι για την επεξεργασία ή το υποκείμενο των δεδομένων αντιτίθεται στην επεξεργασία σύμφωνα με το άρθρο 21 παράγραφος 2,δ) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα υποβλήθηκαν σε επεξεργασία παράνομα, ε) τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα πρέπει να διαγραφούν, ώστε να τηρηθεί νομική υποχρέωση βάσει του ενωσιακού δικαίου ή του δικαίου κράτους μέλους, στην οποία υπόκειται ο υπεύθυνος επεξεργασίας, στ)

Ειδικότερα το δικαίωμα διαγραφής («δικαίωμα στη λήθη») είναι υψίστης σημασίας για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα διότι παρέχει την δυνατότητα στο υποκείμενο των δεδομένων να ζητά από τον υπεύθυνο επεξεργασίας, τη διαγραφή των δεδομένων που το αφορούν, εφόσον δεν επιθυμεί πια αυτά τα δεδομένα να αποτελούν πια αντικείμενο επεξεργασίας⁸¹. Στις περιπτώσεις που λάβουν χώρα επιθέσεις doxing, το υποκείμενο δεν μπορεί να ασκήσει το ουσιαστικό δικαίωμα διαγραφής καθώς δεν γνωρίζει ποιος επεξεργάζεται τα δεδομένα του. Επίσης, επειδή το δικαίωμα στη λήθη αφορά σε προσωπικά δεδομένα που πάσχουν από κάποιο ελάττωμα (ορθότητας ή σκοπού), ενδεχομένως να κωλύεται η εφαρμογή του δικαιώματος αυτού διότι (συνήθως) πρόκειται περί ορθών δεδομένων τα οποία δεν μεταχειρίζεται ένας συγκεκριμένος υπεύθυνος επεξεργασίας και επειδή δεν είναι ένα απόλυτο δικαίωμα (όπως προκύπτει από τους περιορισμούς του άρθρου 17 ΓΚΠΔ), θα χρειαστεί να σταθμιστεί με άλλα όπως η ελευθερία της έκφρασης και ενημέρωσης (David Erdos, 2021).

Το δικαίωμα λοιπόν στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι ένα απόλυτο δικαίωμα που να υπερισχύει έναντι άλλων δικαιωμάτων όταν υπάρχει σύγκρουση. Όπως αναφέρεται και στην αιτιολογική έκθεση (σκέψη 4) του ΓΚΠΔ «...Το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δεν είναι απόλυτο δικαίωμα· πρέπει να εκτιμάται σε σχέση με τη λειτουργία του στην κοινωνία και να σταθμίζεται με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας...». Επομένως, σε περίπτωση σύγκρουσης δικαιωμάτων, θα πρέπει να γίνει στάθμιση με την αρχή της αναλογικότητας η οποία θα γίνει ad hoc (Α. Ράικος, 2018) . Πέρα όμως από την στάθμιση σε περίπτωση σύγκρουσης του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων με άλλα θεμελιώδη δικαιώματα, ο ΓΚΠΔ προβλέπει σταθμίσεις συμφερόντων σε διατάξεις του όπως για παράδειγμα στο άρθρο 85 όπου προβλέπει περιορισμούς που αφορούν στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε σχέση με την ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένης της επεξεργασίας για δημοσιογραφικούς σκοπούς και για σκοπούς πανεπιστημιακής, καλλιτεχνικής ή λογοτεχνικής έκφρασης.

τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα έχουν συλλεχθεί σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 8 παράγραφος 1....»

⁸¹ βλ. άρθρο 17 ΓΚΠΔ και αιτιολογικές σκέψεις 65 και 66

3. Προσωπικά δεδομένα και δημοσιογραφική έρευνα

Όπως αναφέραμε, ο ΓΚΠΔ προβλέπει απευθείας ορισμένους περιορισμούς της προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα σε ειδικές περιπτώσεις επεξεργασίας, όταν υπάρχει σύγκρουση με άλλα δικαιώματα όπως για παράδειγμα του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης, της πληροφοριακής αυτοδιάθεσης, της πληροφόρησης και ιδίως για δημοσιογραφικούς σκοπούς. Επίσης, με «ρήτρα ανοίγματος» (άρθρο 85 και σκέψη 153 του προοιμίου) αφήνει την πρωτοβουλία στα κράτη να προβλέψουν και να ρυθμίσουν στην εθνική νομοθεσία τους εξαιρέσεις ή παρεκκλίσεις για τον συμβιβασμό των δικαιωμάτων αυτών. Ειδικότερα στο άρθρο 85 ο ΓΚΠΔ ορίζει ότι *«Επεξεργασία και ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης 1. Τα κράτη μέλη διά νόμον συμβιβάζουν το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δυνάμει του παρόντος κανονισμού με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένης της επεξεργασίας για δημοσιογραφικούς σκοπούς και για σκοπούς πανεπιστημιακής, καλλιτεχνικής ή λογοτεχνικής έκφρασης. 2. Για την επεξεργασία που διενεργείται για δημοσιογραφικούς σκοπούς ή για σκοπούς ακαδημαϊκής, καλλιτεχνικής ή λογοτεχνικής έκφρασης, τα κράτη μέλη προβλέπουν εξαιρέσεις ή παρεκκλίσεις από το κεφάλαιο II (αρχές), το κεφάλαιο III (δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων), το κεφάλαιο IV (υπεύθυνος επεξεργασίας και εκτελών την επεξεργασία), το κεφάλαιο V (διαβίβαση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες ή διεθνείς οργανισμούς), το κεφάλαιο VI (ανεξάρτητες εποπτικές αρχές), το κεφάλαιο VII (συνεργασία και συνεκτικότητα) και το κεφάλαιο IX (ειδικές περιπτώσεις επεξεργασίας δεδομένων), εφόσον αυτές είναι αναγκαίες για να συμβιβαστεί το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με την ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης. 3. Κάθε κράτος μέλος κοινοποιεί στην Επιτροπή τις διατάξεις που θεσπίζει στο δίκαιό του δυνάμει της παραγράφου 2 και, χωρίς καθυστέρηση, κάθε επακόλουθο τροποποιητικό νόμο ή τροποποίησή τους.»*

Η προστασία λοιπόν δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δύναται να υποχωρεί όταν συγκρούεται με άλλα δικαιώματα, ιδίως εκείνων της ελευθερίας της έκφρασης και πληροφόρησης και η επεξεργασία τέτοιων δεδομένων να επιτρέπεται και χωρίς την συναίνεση του υποκειμένου του δικαιώματος, αν αυτή πραγματοποιείται για

συγκεκριμένους σκοπούς, όπως εν προκειμένω η δημοσιογραφική έρευνα. Από την ανάλυση που κάναμε στην αντίστοιχη ενότητα αντιλαμβανόμαστε για ποιους λόγους ο Τύπος πρέπει να αποτελεί εξαίρεση σε μία δημοκρατική κοινωνία. Ο θεσμικός ρόλος του επαγγελματία δημοσιογράφου είναι να ελέγχει τις άλλες εξουσίες και να λειτουργεί ως δημόσιος φρουρός (watchdog) της δημοκρατίας και της νομιμότητας. Έτσι οι δημοσιογράφοι απολαμβάνουν κάποιων ελευθεριών μεταξύ των οποίων και η ελευθερία στην επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα όταν τελούν το λειτούργημά τους και για την πραγμάτωση του δικαιώματος στην πληροφόρηση των πολιτών. Αν δεν απολάμβαναν αυτήν την ελευθερία, τότε τα προσωπικά δεδομένα θα χρησιμοποιούνταν ως παραπέτασμα ώστε να αποφεύγεται ο έλεγχος προσώπων και η ανάδειξη ζητημάτων που έχουν κοινωνικό και πολιτικό ενδιαφέρον. Παρόλα αυτά, ακριβώς επειδή οι επαγγελματίες δημοσιογράφοι είναι θεσμικοί παράγοντες, πρέπει να ελέγχονται και για τον λόγο αυτό εποπτεύονται εκτός από την ΕΣΗΕΑ (στην οποία όμως δεν ανήκουν απαραίτητα όλοι όσοι ασκούν το δημοσιογραφικό επάγγελμα), από τις Ανεξάρτητες Αρχές που προβλέπουν το Σύνταγμα και οι νόμοι, την Ανεξάρτητη Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων και το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης.

Ειδικά για τους επαγγελματίες δημοσιογράφους των παραδοσιακών ΜΜΕ εκτός Τύπου, ήτοι της ραδιοφωνίας και τηλεόρασης, το Σύνταγμα στο άρθρο 15 παρ.2 ορίζει ότι «*Η ραδιοφωνία και η τηλεόραση υπάγονται στον άμεσο έλεγχο του Κράτους. Ο έλεγχος και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων υπάγονται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (Ε.Σ.Ρ.) που είναι ανεξάρτητη αρχή, όπως νόμος ορίζει...*». Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (Α.Π.Δ.Π.Χ) ως η συνταγματικά κατοχυρωμένη ανεξάρτητη δημόσια Αρχή, έχει ως αποστολή της την εποπτεία της εφαρμογής του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων και της ελληνικής νομοθεσίας, δηλαδή του ν. 4624/2019, του ν. 3471/2006 και άλλων ρυθμίσεων που αφορούν την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο επαγγελματίας δημοσιογράφος κατά την άσκηση του επαγγέλματος οφείλει να τηρεί όσα προβλέπονται από την νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων και των αποφάσεων της Α.Π.Δ.Π.Χ και αν είναι δημοσιογράφος που εργάζεται σε ραδιοτηλεοπτικό

μέσο, να πειθαρχεί στις αποφάσεις του Ε.Σ.Ρ.⁸². Ειδικότερα, αναφορικά με την χρήση προσωπικών δεδομένων κατά την δημοσιογραφία, στο άρθρο 28 του ν. 4624/2019 και προς εφαρμογή του άρθρου 85 ΓΚΠΔ, προβλέπονται οι προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων για δημοσιογραφικούς σκοπούς και συγκεκριμένα προβλέπεται ότι «1. Στον βαθμό που είναι αναγκαίο να συμβιβαστεί το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένης της επεξεργασίας για δημοσιογραφικούς σκοπούς, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα επιτρέπεται όταν: α) το υποκείμενο των δεδομένων έχει παράσχει τη ρητή συγκατάθεσή του, β) αφορά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που έχουν προδήλως δημοσιοποιηθεί από το ίδιο το υποκείμενο, γ) υπερέχει το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα της πληροφόρησης έναντι του δικαιώματος προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του υποκειμένου, ιδίως για θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος ή όταν αφορά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα δημοσίων προσώπων και δ) όταν περιορίζεται στο αναγκαίο μέτρο για την εξασφάλιση της ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος ενημέρωσης, ιδίως όταν αφορά ειδικών κατηγοριών δεδομένα Προσωπικού Χαρακτήρα, καθώς και ποινικές δίωξεις, καταδίκες και τα σχετικά με αυτές μέτρα ασφαλείας, λαμβάνοντας υπόψη το δικαίωμα του υποκειμένου στην ιδιωτική και οικογενειακή του ζωή.2. Στον βαθμό που είναι αναγκαίο να συμβιβαστεί το δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα με το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και πληροφόρησης, συμπεριλαμβανομένης της επεξεργασίας για δημοσιογραφικούς σκοπούς, δεν εφαρμόζεται α) το Κεφάλαιο II του ΓΚΠΔ «Αρχές», εκτός από το άρθρο 5, β) το Κεφάλαιο III του ΓΚΠΔ «Δικαιώματα του Υποκειμένου», γ) το Κεφάλαιο IV του ΓΚΠΔ «Υπεύθυνος επεξεργασίας και εκτελών την επεξεργασία», εκτός από τα άρθρα 28, 29 και 32, δ) το Κεφάλαιο V του ΓΚΠΔ «Διαβιβάσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα προς τρίτες χώρες ή

⁸² Απόφαση 11/2018 Α.Π.Δ.Π.Χ. «...ο έλεγχος σχετικά με το περιεχόμενο των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών και η επιβολή των διοικητικών κυρώσεων ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ). Συνεπώς, η αρμοδιότητα της Αρχής αναφορικά με τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα έχει περιοριστεί και δεν εκτείνεται πλέον στη διάδοση προσωπικών δεδομένων μέσω ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών. Για το περιεχόμενο των επίμαχων εκπομπών (δελτίων ειδήσεων) αποκλειστικά αρμόδιο να επιληφθεί είναι το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ)...».

διεθνείς οργανισμούς», ε) το Κεφάλαιο VII του ΓΚΠΔ «Συνεργασία και συνεκτικότητα και στ) το Κεφάλαιο IX του ΓΚΠΔ «Διατάξεις που αφορούν ειδικές περιπτώσεις επεξεργασίας....».

Ο επαγγελματίας δημοσιογράφος θα πρέπει λοιπόν κατά την άσκηση του επαγγέλματος του να ακολουθεί την νομοθεσία περί προσωπικών δεδομένων κατά την επεξεργασία αυτών. Τονίζεται ότι προκειμένου να συμβιβαστεί η προστασία προσωπικών δεδομένων με το δικαίωμα στην πληροφόρηση και άρα για δημοσιογραφικούς σκοπούς, θα πρέπει για να θεωρηθεί επιτρεπτή η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να είναι αναγκαία, για δημοσιογραφικούς σκοπούς, να αφορά θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος ή θέματα σχετικά με δημόσια πρόσωπα ή να αφορά πληροφορίες που έχει παράσχει το υποκείμενο των δεδομένων είτε με συγκατάθεση, είτε με δημοσιοποίηση από το ίδιο.

Σχετικά όμως με τα δημόσια πρόσωπα, ο επαγγελματίας δημοσιογράφος μπορεί να κάνει χρήση δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τα αφορούν, αν πρόκειται για θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, καθώς σε αυτή την περίπτωση υπερέχει το δικαίωμα στην ελευθερία της έκφρασης και το δικαίωμα της πληροφόρησης σε σχέση με το δικαίωμα προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα του υποκειμένου, όπως άλλωστε προβλέπει το εθνικό και το ευρωπαϊκό κείμενο. Για τον προσδιορισμό των δημοσίων προσώπων η ελληνική θεωρία και νομολογία⁸³ ακολουθεί τον όρο των «προσώπων της σύγχρονης ιστορίας» της γερμανικής θεωρίας (Neumann-Duesberg, 1960), που διακρίνει ανάμεσα σε πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας και στα πρόσωπα σχετικής επικαιρότητας ενώ γίνεται επίσης δεκτή και η θεωρία της αμερικανικής νομικής σκέψης⁸⁴ που διακρίνει και εξισώνει τους όρους «public figures» και «public officials»⁸⁵. Τα ΜΜΕ, υπό τον ρόλο τους

⁸³ Γίνεται δεκτό ότι είναι θεμιτή η, δίχως προηγούμενη συναίνεση του υποκειμένου, λήψη και δημοσίευση της εικόνας «προσώπων που ανήκουν στην επικαιρότητα και στην σύγχρονη ιστορία» ΕφΑθ. 2006/1993, ΕφΘεσ. 2147/2001, ΜονΠρωτΑθ. 829/1994

⁸⁴ ΕφΘεσ. 2147/2001

⁸⁵ *New York Times Co. v. Sullivan* του αμερικανικού Ανωτάτου Δικαστηρίου που έκρινε ότι ο ενάγων ως αστυνομικός είναι «δημόσιος λειτουργός» (“public official”) και ότι το επίδικο δημοσίευμα των *New York Times* αφορούσε ένα θέμα δημοσίου ενδιαφέροντος (“public concern”)

ως δημόσιοι φρουροί (public watchdog⁸⁶) έχουν υποχρέωση να ερευνούν και να αναδεικνύουν ζητήματα που περιστρέφονται γύρω από δημόσια πρόσωπα ή τα πρόσωπα της απόλυτης επικαιρότητας⁸⁷, τα οποία απασχολούν τη κοινή γνώμη εξαιτίας της θέσης τους, ενώ τα πρόσωπα της σχετικής επικαιρότητας⁸⁸ απασχολούν για λίγο και περιστασιακά τη κοινή γνώμη εξαιτίας εκτάκτων γεγονότων για τα οποία η κοινή γνώμη δείχνει ενδιαφέρον και έχει δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά.

Ενώ λοιπόν το κοινό διατηρεί δικαίωμα ενημέρωσης για τα δημόσια πρόσωπα και τα πρόσωπα απόλυτης επικαιρότητας, τα οποία και εκτίθενται αλλά και ενδιαφέρουν την κοινή γνώμη⁸⁹, δεν συμβαίνει το ίδιο για τους ιδιώτες, καθώς δεν δικαιολογείται από το δικαίωμα ενημέρωσης του κοινού⁹⁰. Ακόμη όμως και για τα δημόσια πρόσωπα, δεν γίνεται άκριτη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα καθώς δεν πρέπει η επεξεργασία να φτάσει σε σημείο να προσβάλλει την ιδιωτική ζωή των προσώπων αυτών, η οποία δεν αφορά το ενδιαφέρον του κοινού.

Η Α.Π.Δ.Π.Χ έχει ασχοληθεί με τέτοιες περιπτώσεις στάθμισης της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα δημόσιων προσώπων για δημοσιογραφικούς σκοπούς με το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού⁹¹ και έχει κρίνει περιπτωσιολογικά για

⁸⁶ Το ΕΔΔΑ αναγνωρίζει τον ρόλο των δημοσιογράφων ως δημόσιων φρουρών («public watchdogs»), ήτοι την ελεγκτική λειτουργία του Τύπου, με την ευθύνη ανάδειξης και στηλίτευσης των κακώς κειμένων της εξουσίας

⁸⁷ Π.χ. πολιτικοί και κατέχοντες δημόσια εξουσία, βουλευτές, πρωθυπουργοί, υπουργοί, δικαστές, αρχηγοί ενόπλων δυνάμεων αλλά και καλλιτέχνες, ηθοποιοί, τραγουδιστές, επιστήμονες, αθλητές, παρουσιαστές κ.α.

⁸⁸ Κυρίως για περιπτώσεις κατά την διάρκεια ρεπορτάζ όπως π.χ. οι δράστες και τα θύματα ενός εγκλήματος, δικαστές, εισαγγελείς, δικηγόροι, μάρτυρες, αυτόπτες μάρτυρες συμβάντων κ.α.

⁸⁹ Κατά το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), που κυρώθηκε με το ν.δ. 53/1974, τα ΜΜΕ έχουν καθήκον να ενημερώνουν το κοινό για υποθέσεις και θέματα που έχουν δημόσιο ενδιαφέρον και αντίστοιχα το κοινό έχει δικαίωμα να ενημερώνεται για ζητήματα και υποθέσεις γενικού ενδιαφέροντος.

⁹⁰ Με την υπ' αριθμ 1213/2010 ΣτΕ έκκρινε ότι η προστασία από την παράνομη βιντεοσκόπηση είναι απόλυτη για τους ιδιώτες, όχι όμως και για τα δημόσια πρόσωπα (βουλευτή εν προκειμένω) που λαμβάνουν μικρότερης προστασίας, όμως πάντα υπό στάθμιση.

⁹¹ Όπως αναφέρει και η Α.Π.Δ.Π.Χ σε αποφάσεις της, το δικαιολογημένο ενδιαφέρον καλύπτει εκδηλώσεις δημοσίων προσώπων, ήτοι πρόσωπα που κατέχουν δημόσια θέση ή/και χρησιμοποιούν δημόσιο χρήμα ή ακόμα και όλοι όσοι διαδραματίζουν ρόλο στη δημόσια ζωή, όπως στην πολιτική, επιστημονική, θρησκευτική, οικονομική, καλλιτεχνική, κοινωνική ή αθλητική ζωή (ενδεικτικά αποφάσεις Α.Π.Δ.Π.Χ. 52/2015, 15/2021, 67/2022)

προσβολές κατά την δημοσιογραφική έρευνα. Ειδικότερα, κατά την Α.Π.Δ.Π.Χ, το δικαίωμα ενημέρωσης της κοινής γνώμης δεν μπορεί να δικαιολογήσει την προσβολή του ιδιωτικού βίου, ακόμα και των δημοσίων προσώπων και η δημοσιογραφική έρευνα θα πρέπει να μην υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο⁹² και τα χρηστά ήθη όπως πχ παράνομη καταγραφή, καταγραφή οικίας από μακρινή απόσταση, καταγραφή ανηλίκων κλπ.. Φυσικά η στάθμιση είναι περιπτώσιολογική καθώς παράνομη δημοσιογραφική έρευνα δεν σημαίνει πάντα και παράνομη δημοσίευση και αντίστροφα, πληροφορίες που αποκτήθηκαν με νόμιμο τρόπο δεν συνεπάγονται υποχρεωτικά και τη νομιμότητα της δημοσίευσής τους (Ι. Καράκωστας, 2000).

Σχετικά με δημοσιεύματα σε ΜΜΕ, η Α.Π.Δ.Π.Χ έχει ασχοληθεί με πολλές περιπτώσεις προσβολής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και έχει κληθεί να κρίνει *ad hoc* με το αν παραβιάζετε η σύγκρουση προστασίας δεδομένων με το δικαίωμα στην ενημέρωση. Σε πρόσφατο παράδειγμα τον Φεβρουάριου του 2021 η Α.Π.Δ.Π.Χ. εξέδωσε ανακοίνωση⁹³, σχετικά με την αυτούσια ανάρτηση σε ιστοσελίδες, του απολογητικού υπομνήματος γνωστού σκηνοθέτη – ηθοποιού, εναντίον του οποίου εκκρεμούσαν μηνύσεις για διάπραξη αδικημάτων σεξουαλικής παρενόχλησης κατά ηθοποιών. Η Αρχή έκρινε πως μια τέτοια δημοσιοποίηση προσέβαλε σοβαρά τα ευαίσθητα δεδομένα προσώπων και σχολίασε ότι, *«Με την αυτούσια δημοσίευση του εν λόγω υπομνήματος δεν παραβιάστηκε μόνον η αρχή της μυστικότητας της ποινικής προδικασίας, αλλά επήλθε παράλληλα και σοβαρότατη προσβολή των ευαίσθητων δεδομένων προσώπων, τα οποία ρητά κατονομάζονται στο υπόμνημα ή των οποίων θα ήταν δυνατή η ταυτοποίηση.»*, επιφυλάχθηκε να εξετάσει συνολικά το ζήτημα και κάλεσε τους διαχειριστές των ιστοσελίδων να συμμορφωθούν με την νομοθεσία και να προβούν στη διαγραφή από το κείμενο του υπομνήματος των ονομάτων ή των τυχόν υφιστάμενων στοιχείων ταυτοποίησης συγκεκριμένων προσώπων.

Επομένως, ακόμη και όταν πρόκειται για δημοσιογραφικούς σκοπούς και για θέμα με γενικότερο ενδιαφέρον είναι δυνατόν να έχουμε μη νόμιμη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και μπορούμε πράγματι να συμπεράνουμε ότι είναι δυνατόν

⁹² Αποφάσεις Α.Π.Δ.Π.Χ 39/2007, 43/2007, 17/2008, 18/2008, 63/2010

⁹³https://www.lawspot.gr/nomika-nea/prosopika-dedomena-paremvasi-tis-arhis-gia-tin-anartisi-apologitikoy-ypomnimatos-se?lspt_destination=upgrade

πράξεις doxing (ιδίως απωνυμοποίησης), να συντελεστούν και από επαγγελματίες δημοσιογράφους, όταν οι δημοσιογραφικές αποκαλύψεις αφορούν ιδιώτες και σταθμίζεται ως υπέρτερο το δικαίωμα προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

4. Πολίτες δημοσιογράφοι και το δικαίωμα πληροφόρησης

Η προβληματική όμως είναι ακόμη μεγαλύτερη σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από κάποιον πολίτη δημοσιογράφο και εκκινεί από το ότι ο ΓΚΠΔ δεν προβλέπει ειδικά τέτοιες περιπτώσεις και φυσικά το ίδιο (δεν) πράττει ούτε ο εθνικός νομοθέτης. Επίσης, το γεγονός ότι οι πολίτες δημοσιογράφοι δεν είναι επαγγελματίες (άρα θεσμικοί), περιορίζει την άμεση εφαρμογή του πλαισίου που αφορά τα ΜΜΕ σε ότι έχει να κάνει με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων. Η δράση των πολιτών δημοσιογράφων φαίνεται καταρχάς μη οριοθετημένη και ως εκ τούτου οι περιπτώσεις προσβολής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και οι πράξεις doxing είναι περισσότερο πιθανό να εκδηλωθούν. Αν αναλογιστεί κανείς και την συρροή δικαιωμάτων που από την φύση της έχει η δράση των δημοσιογράφων πολιτών, τότε γεννάται πλέγμα προβληματισμών με πολυσήμαντες απαντήσεις που απαιτούν εξατομικευμένες σταθμίσεις δικαιωμάτων.

Όπως αναλύσαμε ήδη, η δράση των πολιτών δημοσιογράφων τροφοδοτείται από την ανάγκη έκφρασης και την ανάγκη της συμμετοχής στα κοινά μέσω του διαδικτύου. Μεγάλης αξίας και σημασίας για το χώρο του διαδικτύου και για την δημοσιογραφία των πολιτών, αποτελεί το δικαίωμα στην πληροφόρηση όπως αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 5^Α Σ (δικαίωμα του πληροφορείσθαι⁹⁴) που περιλαμβάνει εκτός από το δικαίωμα στην πληροφόρηση (*stricto sensu*) και το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

⁹⁴ Άρθρο 5^Α Σ : (Δικαίωμα στην πληροφόρηση) 1. Καθένας έχει δικαίωμα στην πληροφόρηση, όπως νόμος ορίζει. Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων. 2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και της παραγωγής, ανταλλαγής και διάδοσής τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19.

Ειδικότερα, το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας (άρθρο 5^Α παρ 2 Σ) είναι ένα από τα δικαιώματα που προστέθηκαν με την αναθεώρηση του 2001 (μαζί με το άρθρο 9^Α Σ) τα οποία συγκροτούν μια νέα «πληροφοριακή έννομη τάξη⁹⁵» με συνταγματική κατοχύρωση, που επιβάλλει η νέα ψηφιακή εποχή. Ο όρος «Κοινωνία της Πληροφορίας⁹⁶» είναι δανεισμένος από τα κοινοτικά κείμενα⁹⁷ και παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει ορισμός (Αν. Τάκης, 2002-Δ.Γκρίτζαλης,2004), χρησιμοποιείται στην θεωρία για να περιγράψει ένα σύνθετο φαινόμενο που αποτελεί ταυτόχρονα έναν όρο με τεχνολογική σημασία (όμως με τεχνολογική ουδετερότητα Λ.Μήτρου, 2002) αλλά και ένα πλαίσιο ανάπτυξης κοινωνικών σχέσεων. Σκοπός του αναθεωρητικού νομοθέτη ήταν να προβλέψει και συμπεριλάβει αλλαγές στις παραδοσιακές δραστηριότητες που επέφεραν οι νέες τεχνολογίες επικοινωνιών και πληροφορικής και επηρέασαν τις σχέσεις μεταξύ κράτους και πολιτών αλλά και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών (τεχνο-κοινωνικό περιβάλλον). Κεντρικός άξονας του δικαιώματος που προστατεύει η διάταξη του άρθρου 5^Α Σ είναι λοιπόν η συμμετοχή των πολιτών σε μια κοινωνία με ψηφιακή διάσταση υπό τις εγγυήσεις μάλιστα του κράτους.

Το δικαίωμα του πληροφορείσθαι όπως αυτό διατυπώνεται, αποτελεί δικαίωμα συμμετοχικού χαρακτήρα⁹⁸, καθώς περιλαμβάνει την προστασία του καθένα να συμμετέχει ενεργά στην μεταχείριση της πληροφορίας και να λαμβάνει μέρος σε όλες τις διεργασίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στην αλλαγή του τρόπου άσκησης δικαιωμάτων (Μήτρου, 2006). Στη κοινωνία αυτή, σχηματίζονται δίκτυα όχι μόνο με την τεχνολογική έννοια, αλλά επιπλέον και κοινωνικά δίκτυα μέσα από τα οποία ασκούνται άλλα δικαιώματα όπως της έκφρασης, της ανάπτυξης της

⁹⁵ Για την έννοια της πληροφοριακής συνταγματικής έννομης τάξης (Informationsordnung), βλ. W. Zöllner, Informationsordnung und Recht, Berlin 1990, σελ. 7

⁹⁶ Για πρώτη φορά εμφανίστηκε επίσημα στη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Κοινωνία της Πληροφορίας

⁹⁷ Όπως π.χ. στην Οδηγία 2000/31/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 8ης Ιουνίου 2000 για ορισμένες νομικές πτυχές των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας, ιδίως του ηλεκτρονικού εμπορίου, στην εσωτερική αγορά («οδηγία για το ηλεκτρονικό εμπόριο») και στην Οδηγία 1535/2015 που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών. Βλ. επίσης άρθρο 2 παρ 2 του π.δ. 39/2001 (Α' 28).

⁹⁸ Θα λέγαμε ότι προκύπτει και από τη χρήση του όρου «Κοινωνία...»

προσωπικότητας, της οικονομικής ελευθερίας κ.α.. Η ανεμπόδιστη ηλεκτρονική επικοινωνία η οποία μάλιστα επικουρείται περαιτέρω από εγγυήσεις υπό την αιγίδα του κράτους⁹⁹, διευκολύνει την πρόσβαση του πολίτη στην πληροφορία και προωθεί την ελεύθερη συμμετοχή στον δημόσιο διάλογο στο διαδίκτυο.

Αν λάβουμε υπόψη μας τα παραπάνω, το δικαίωμα του πληροφορείσθαι φαίνεται ότι πραγματώνεται πλήρως μέσα από τη δράση των πολιτών δημοσιογράφων, διότι η δράση τους έγκειται ακριβώς στη χρήση και διάδοση της πληροφορίας μέσα από τις υπηρεσίες του διαδικτύου και ειδικότερα μέσα από τις υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας¹⁰⁰. Οι υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας καλύπτουν ένα μεγάλο φάσμα κοινωνικο-οικονομικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε απευθείας σύνδεση (on-line) και σε υπηρεσίες, όπως είναι η παροχή πληροφοριών σε απευθείας σύνδεση ή εμπορικές επικοινωνίες, ή υπηρεσίες αναζήτησης, πρόσβασης και ανάκτησης δεδομένων και τη διαβίβαση πληροφοριών μέσω ενός δικτύου επικοινωνίας¹⁰¹. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ενθάρρυνσης της συμμετοχής και με τις εγγυήσεις και διευκολύνσεις του κράτους (άρθρο 5Α Σ παρ.2 εδ.β' και την «καθολική υπηρεσία»), ο πολίτης δημοσιογράφος

⁹⁹ Η Οδηγία 2002/22/ΕΚ για «την καθολική υπηρεσία» προβλέπει ένα παρεχόμενο σε όλους οικονομικά προσιτό ελάχιστο επίπεδο τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών για στην αποφυγή της επικοινωνιακής και με σκοπό να ενισχυθεί η συμμετοχή των πολιτών. Σαλκιτζόγλου-Παναγιωτοπούλου, Η διαμόρφωση του περιεχομένου της καθολικής υπηρεσίας στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωση της τηλεπικοινωνιακής αγοράς, ΝοΒ 2003, σελ.182 επ.

¹⁰⁰ Ως τέτοια ορίζεται «κάθε υπηρεσία που παρέχεται έναντι αμοιβής με ηλεκτρονικά μέσα εξ αποστάσεως και κατόπιν προσωπικής επιλογής ενός αποδέκτη υπηρεσιών», άρθρο 2α της Οδηγίας 2000/31/ΕΚ για το ηλεκτρονικό εμπόριο και στην Οδηγία 1535/ για την ελεύθερη κυκλοφορία των υπηρεσιών της κοινωνίας της πληροφορίας μεταξύ των κρατών μελών.

¹⁰¹ Αιτ. σκέψη 18 Οδηγίας 2000/31/ΕΚ: «Οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας καλύπτουν μεγάλο φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων σε απευθείας σύνδεση (on-line) οι οποίες μπορούν να συνίστανται, συγκεκριμένα, στην πώληση εμπορευμάτων σε απευθείας σύνδεση ενώ δεν καλύπτονται δραστηριότητες όπως η παράδοση αγαθών ή η παροχή υπηρεσιών off-line. Οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας δεν περιορίζονται σε υπηρεσίες επιτρέπουσες τη σύναψη συμβάσεων σε απευθείας σύνδεση αλλά επίσης, εφόσον συνιστούν οικονομικές δραστηριότητες, εκτείνονται και σε υπηρεσίες που δεν αμείβονται από τον αποδέκτη τους, όπως είναι η παροχή πληροφοριών σε απευθείας σύνδεση ή εμπορικές επικοινωνίες, ή οι υπηρεσίες αναζήτησης, πρόσβασης και ανάκτησης δεδομένων. Οι υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας καλύπτουν επίσης τη διαβίβαση πληροφοριών μέσω ενός δικτύου επικοινωνίας, με την παροχή πρόσβασης σε δίκτυο επικοινωνίας ή με την καταχώριση πληροφοριών τις οποίες παρέχει ο αποδέκτης της υπηρεσίας. Η τηλεοπτική μετάδοση κατά την έννοια της οδηγίας 89/552/ΕΚ και η ραδιοφωνική μετάδοση δεν αποτελούν υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας διότι δεν παρέχονται κατόπιν ατομικού αιτήματος.»

καλείται και διευκολύνεται να αναλάβει ενεργό συμμετοχικό ρόλο μέσα στην ψηφιακή δημόσια σφαίρα με την ανάδειξη της πληροφορίας σε κεντρικό αγαθό.

Το δικαίωμα στην πληροφόρηση και της συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας αν και αναγκαίο για την ενεργοποίηση του δικαιώματος συμμετοχής καθενός στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας, δεν επικρατεί in abstracto έναντι άλλων δικαιωμάτων, όπως επιβεβαιώνει ρητά και η διάταξη του άρθρου 5^Α Σ, «...Περιορισμοί στο δικαίωμα αυτό είναι δυνατόν να επιβληθούν με νόμο μόνο εφόσον είναι απολύτως αναγκαίοι και δικαιολογούνται για λόγους εθνικής ασφάλειας, καταπολέμησης του εγκλήματος ή προστασίας δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων.

2. Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. ..., τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9^Α και 19.». Η ρητή αναφορά του αναθεωρητικού νομοθέτη στα άρθρα 9,9^Α, 19 Σ δεν είναι ούτε τυχαία, ούτε περιττή καθώς αφορά ένα πολυσύνθετο δικαίωμα που συμπεριλαμβάνει την ταυτόχρονη άσκηση δικαιωμάτων που είναι εύκολα να παραβιαστούν εξαιτίας της φύσης των τεχνολογιών επικοινωνίας (Σ. Ασημάκης, 2003). Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τόσο το δικαίωμα πληροφόρησης, όσο και ο δικαιώματα προστασίας προσωπικών δεδομένων συστήθηκαν ταυτόχρονα από τον αναθεωρητικό νομοθέτη και αποτελούν τα μοναδικά στα οποία γίνεται μνεία για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες και τα ηλεκτρονικά μέσα και δεν είναι τυχαία η εμμονή του νομοθέτη τις ρυθμίσεις αυτές, έστω και μέσω εκατέρωθεν περιορισμού. Από το Σύνταγμα δεν προκύπτει in abstracto επικράτηση του ενός δικαιώματος πάνω στο άλλο, επομένως θα πρέπει να γίνεται οριοθέτηση των πεδίων εφαρμογής των συγκρουόμενων δικαιωμάτων, με ad hoc στάθμιση των αντιτιθέμενων συμφερόντων λαμβάνοντας υπόψη και την αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ. 1 Σ). Για τη στάθμιση μεταξύ του δικαιώματος στην προστασία της ιδιωτικής ζωής του ατόμου και του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης, υπάρχουν ορισμένα βασικά κριτήρια, σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.), τα οποία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όπως η συμβολή σε συζήτηση δημόσιου ενδιαφέροντος, η φήμη του θιγομένου προσώπου, το περιεχόμενο, η μορφή και οι συνέπειες της δημοσίευσής καθώς και οι περιστάσεις υπό τις οποίες αποκτήθηκαν οι πληροφορίες.

Κατά την εθνική νομοθεσία, το πλαίσιο για τη νόμιμη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων κατά την άσκηση του δικαιώματος στην ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, όπως προκύπτει και από το άρθρο 28 παρ. 1 ν.4624/2019 στηρίζεται σε κάποια νόμιμη βάση όπως η συγκατάθεση, η δημοσιοποίηση από το ίδιο το υποκείμενο, το υπέρτερο έννομο συμφέρον, το δικαίωμα πληροφόρησης για θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος ή σχετικά με δεδομένα δημοσίων προσώπων, τηρουμένης πάντα της αρχής της αναλογικότητας για τα ποιοτικά χαρακτηριστικά των δεδομένων. Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, ως «δημόσια πρόσωπα» νοούνται τα πρόσωπα που ασκούν δημόσια εξουσία καθώς και εκείνα που διαδραματίζουν ρόλο σε οποιονδήποτε τομέα της δημόσιας ζωής, καθώς και τα λεγόμενα πρόσωπα της επικαιρότητας.

Έτσι λοιπόν, η δράση των δημοσιογράφων πολιτών είναι καταρχάς νόμιμη, εκτός και αν προσβάλλεται άλλο δικαίωμα τρίτου, ότε και θα πρέπει να γίνεται στάθμιση, ιδίως ανάμεσα στο δικαίωμα του πληροφορείσθαι, στο δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της προστασίας προσωπικών δεδομένων και στα δικαιώματα της ελευθερίας της έκφρασης και πληροφόρησης, που προστατεύονται εξίσου από το Σύνταγμα.

4.1.Δημοσιογραφία των πολιτών και ΓΚΠΔ

Κατά την δράση τους και στο πλαίσιο της άσκησης του δικαιώματος στη συμμετοχή στην Κοινωνία της Πληροφορίας, οι πολίτες δημοσιογράφοι ενδέχεται να προσβάλλουν δικαιώματα τρίτων, όπως για παράδειγμα όταν επεξεργάζονται παράνομα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τρίτων. Επειδή όμως όπως εξετάσαμε, οι πολίτες δημοσιογράφοι δεν ασκούν το επάγγελμα της δημοσιογραφίας, γεννάται το ερώτημα αν μπορούν να εφαρμοστούν και για αυτούς οι ίδιες διατάξεις που ρυθμίζουν την λειτουργία των θεσμικών ΜΜΕ και για το πως ακριβώς θα κριθεί μια τέτοια περίπτωση προσβολής δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την άσκηση του δικαιώματος συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

Αρχικά, θα πρέπει να αναζητήσουμε αν υπάρχουν ρυθμίσεις στον ΓΚΠΔ και στην εθνική νομοθεσία οι οποίες να μπορούν να εφαρμοστούν αναλογικά στις περιπτώσεις επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τους πολίτες δημοσιογράφους.

Ξεκινώντας από τις διατάξεις του ΓΚΠΔ πρέπει καταρχάς να εξετάσουμε αν η δράση ενός πολίτη δημοσιογράφου εμπίπτει στο ρυθμιστικό πλαίσιο των διατάξεων του και αν μπορούμε να εφαρμόσουμε αναλογικά την εξαίρεση για δημοσιογραφικούς σκοπούς. Εκτός από τις διατάξεις του άρθρου 4 περ.1 και 2 ΓΚΠΔ (ορισμός προσωπικών δεδομένων και επεξεργασίας) που έχουμε μέχρι τώρα εξετάσει, προκειμένου να κρίνουμε αν ο πολίτης δημοσιογράφος πρέπει να εφαρμόζει τον ΓΚΠΔ, κρίσιμο είναι να λάβουμε υπόψη μας και τους ορισμούς του άρθρου 4 περ.7 και 10¹⁰², που αφορούν τον υπεύθυνο επεξεργασίας και τον χαρακτηρισμό του τρίτου. Από τις διατάξεις αυτές μπορούμε να εξάγουμε το συμπέρασμα ότι πράγματι ένας πολίτης δημοσιογράφος λογίζεται ως «υπεύθυνος επεξεργασίας», επειδή ακριβώς εκείνος ορίζει τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα¹⁰³, ενώ τρίτος είναι κάθε άλλο πρόσωπο το οποίο επεξεργάζεται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Το ίδιο ισχύει έτι περαιτέρω όταν ο δημοσιογράφος πολίτης διατηρεί κάποιον δικό του ψηφιακό χώρο της μορφής blog, όπου είναι περισσότερο εμφανές ότι ως blogger ορίζει αυτός εξ αρχής τον σκοπό της επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων. Σε αυτή την περίπτωση μάλιστα, κάθε ιστολόγιο-blog θα πρέπει να συμμορφώνεται με ό,τι προβλέπει σχετικά η ευρωπαϊκή νομοθεσία όπως για παράδειγμα πολιτική απορρήτου, πολιτική για τα cookies κλπ.

Ο πολίτης δημοσιογράφος λοιπόν ως υπεύθυνος επεξεργασίας θα καθορίσει τους σκοπούς της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, αλλά και τα μέσα (τον τρόπο επεξεργασίας) με τα οποία θα πραγματοποιείται η επεξεργασία αυτή. Ο σκοπός της επεξεργασίας έχει πρωταγωνιστικό ρόλο στην νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ενώ ο ρόλος του υπεύθυνου επεξεργασίας είναι

¹⁰² Άρθρο 4 περ. 7 ΓΚΠΔ : «**υπεύθυνος επεξεργασίας**» είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που, μόνα ή από κοινού με άλλα, καθορίζουν τους σκοπούς και τον τρόπο της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα· όταν οι σκοποί και ο τρόπος της επεξεργασίας αυτής καθορίζονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους, ο υπεύθυνος επεξεργασίας ή τα ειδικά κριτήρια για τον διορισμό του μπορούν να προβλέπονται από το δίκαιο της Ένωσης ή το δίκαιο κράτους μέλους

¹⁰³ Άρθρο 4. περ. 10 ΓΚΠΔ : «**«τρίτος»** είναι οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή, υπηρεσία ή φορέας, με εξαίρεση το υποκείμενο των δεδομένων, τον υπεύθυνο επεξεργασίας, τον εκτελούντα την επεξεργασία και τα πρόσωπα τα οποία, υπό την άμεση εποπτεία του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, είναι εξουσιοδοτημένα να επεξεργάζονται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.».

ιδιαιτέρως σημαντικός αφού του αναλογούν επιπλέον συγκεκριμένα καθήκοντα, ιδίως το να είναι σε θέση να αποδείξει ότι η επεξεργασία διενεργείται σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ. Υποχρεούται τέλος, να εφαρμόσει όλα τα κατάλληλα οργανωτικά και τεχνικά μέτρα για την συμμόρφωση με τον ΓΚΠΔ (αρ. 24 παρ.1 ΓΚΠΔ104). Αφού λοιπόν η δράση της δημοσιογραφίας του πολίτη δημοσιογράφου εμπίπτει στο ρυθμιστικό πλαίσιο του ΓΚΠΔ, επόμενο είναι να εξετάσουμε στο κατά πόσο εφαρμόζονται και οι διατάξεις σχετικές με τον περιορισμό της προστασίας από την επεξεργασία.

Όπως αναλύσαμε, ο ΓΚΠΔ στο άρθρο 85 προβλέπει συμβιβασμούς του δικαιώματος προστασίας προσωπικών δεδομένων για δημοσιογραφικούς σκοπούς και υπέρ του δικαιώματος πληροφόρησης και έκφρασης. Ειδικότερα μάλιστα, στο άρθρο 85 παρ. 2, ο ΓΚΠΔ ορίζει ακριβώς ποια κεφάλαια του ίδιου Κανονισμού δεν εφαρμόζονται για την επεξεργασία που διενεργείται για δημοσιογραφικούς σκοπούς. Στην περίπτωση της δημοσιογραφίας των πολιτών θα μπορούσαμε ίσως να κάνουμε αναλογική χρήση του συμβιβασμού του δικαιώματος προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα αν αιτιολογήσουμε την εξομοίωση του πολίτη δημοσιογράφου με τους επαγγελματίες δημοσιογράφους, εξαιτίας της ύπαρξης του ίδιου σκοπού επεξεργασίας, ήτοι της δημοσιογραφικής ενημέρωσης. Προκειμένου να εξάγουμε ένα συμπέρασμα επί αυτού, θα εξετάσουμε την πιθανή αναλογική εφαρμογή μέσα από την απόφαση C-345/17¹⁰⁵ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Δ.Ε.Ε.) η οποία δημοσιεύθηκε το 2019, για την ερμηνεία της Οδηγίας 95/46/EK¹⁰⁶ που ίσχυε για την προστασία από την επεξεργασία

¹⁰⁴ Άρθρο 24 ΓΚΠΔ: «1. Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση, το πεδίο εφαρμογής, το πλαίσιο και τους σκοπούς της επεξεργασίας, καθώς και τους κινδύνους διαφορετικής πιθανότητας επέλευσης και σοβαρότητας για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των φυσικών προσώπων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας εφαρμόζει κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα προκειμένου να διασφαλίζει και να μπορεί να αποδεικνύει ότι η επεξεργασία διενεργείται σύμφωνα με τον παρόντα κανονισμό. Τα εν λόγω μέτρα επανεξετάζονται και επικαιροποιούνται όταν κρίνεται απαραίτητο. 2. Όταν δικαιολογείται σε σχέση με τις δραστηριότητες επεξεργασίας, τα μέτρα που αναφέρονται στην παράγραφο 1 περιλαμβάνουν την εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών για την προστασία των δεδομένων από τον υπεύθυνο επεξεργασίας. 3. Η τήρηση εγκεκριμένων κωδικών δεοντολογίας όπως αναφέρεται στο άρθρο 40 ή εγκεκριμένου μηχανισμού πιστοποίησης όπως αναφέρεται στο άρθρο 42 δύναται να χρησιμοποιηθεί ως στοιχείο για την απόδειξη της συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις του υπευθύνου επεξεργασίας»

¹⁰⁵ <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-345/17>

¹⁰⁶ Οδηγία 95/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Οκτωβρίου 1995 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού

προσωπικών δεδομένων πριν από την θέση σε ισχύ του ΓΚΠΔ, ωστόσο η προσέγγιση του ζητήματος παραμένει ίδια ως επι τω πλείστω.

Η υπόθεση επί της οποίας έκρινε το Δ.Ε.Ε. αφορούσε τον S. Buivids, έναν πολίτη Λετονίας, ο οποίος κατέγραψε σε βίντεο με το κινητό του τηλέφωνο αστυνομικούς κατά την λήψη κατάθεσής του σε αστυνομικό τμήμα και έπειτα δημοσιοποίησε το βίντεο αυτό στο YouTube. Στο βίντεο απεικονίζονταν και ακούγονταν οι αστυνομικοί κατά την διάρκεια της κατάθεσης και ο Buivids υποστήριξε ότι δημοσιοποίησε το βίντεο με σκοπό αναδείξει τις παράνομες πράξεις των αστυνομικών και να επιστήσει την προσοχή της κοινωνίας στην αστυνομική ασυδοσία. Το βίντεο αναρτήθηκε αυτούσιο στο διαδίκτυο χωρίς την αλλοίωση της φωνής, της κάλυψης των προσώπων των αστυνομικών και χωρίς την συναίνεσή τους για δημοσιοποίηση.

Το Δ.Ε.Ε. εν προκειμένω δεν κλήθηκε να επιλύσει την διαφορά αλλά να κρίνει αν η δημοσιοποίηση του βίντεο στο YouTube ενέπιπτε στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 95/46/ΕΚ (δηλ. της ισχύουσας προ ΓΚΠΔ ευρωπαϊκής ρύθμισης) για τα προσωπικά δεδομένα. Κατά το Δ.Ε.Ε. λοιπόν, η δημοσιοποίηση του βίντεο αυτού μπορεί πράγματι να εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου περί προστασίας προσωπικών δεδομένων, καθώς από την δημοσιοποίηση αυτή, οι αστυνόμοι που αποτελούν τα υποκείμενα δεδομένων, μπορούν να ταυτοποιηθούν, ενώ τόνισε ότι συνιστά αυτοματοποιημένη, εν όλω ή εν μέρει, επεξεργασία δεδομένων, κατά την έννοια της άνω Οδηγίας¹⁰⁷. Ως εκ τούτου, αρχικά η δημοσιοποίηση αυτή του βίντεο στο YouTube χαρακτηρίστηκε ως παράβαση της νομοθεσίας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των αστυνομικών.

Στη συνέχεια το Δ.Ε.Ε. εξέτασε το ενδεχόμενο η επεξεργασία αυτή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα να ενέπιπτε σε κάποια εξαίρεση ή περιορισμό από την Οδηγία και το λετονικό δίκαιο. Αφού λοιπόν εξέτασε και απέρριψε το ενδεχόμενο η επεξεργασία αυτή

χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A31995L0046>

¹⁰⁷Άρθρο 3 παρ. 1 Οδηγία 95/46/ΕΚ : «Οι διατάξεις της παρούσας οδηγίας εφαρμόζονται στην αυτοματοποιημένη, εν όλω ή εν μέρει, επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα καθώς και στη μη αυτοματοποιημένη επεξεργασία τέτοιων δεδομένων που περιλαμβάνονται ή πρόκειται να περιληφθούν σε αρχείο.»

να αφορά εξαιρέσεις επεξεργασίας για την εθνική ασφάλεια και την εξαίρεση για προσωπική χρήση, κατέληξε στην αναζήτηση του ενδεχομένου να αποτελεί εξαίρεση επεξεργασίας αποκλειστικά για δημοσιογραφικούς σκοπούς. Ειδικότερα, το Δικαστήριο έκρινε πως μια ανάρτηση βίντεο μπορεί πράγματι υπό προϋποθέσεις να αποτελεί περίπτωση επεξεργασίας για δημοσιογραφικούς σκοπούς και ως εκ τούτου να αποτελεί εξαίρεση του άρθρου 9¹⁰⁸ της Οδηγίας 95/46/EK (το οποίο είναι σχεδόν πανομοιότυπο με το άρθρο 85 του ΓΚΠΔ), ακόμη και αν δεν πραγματοποιήθηκε από επαγγελματία δημοσιογράφο¹⁰⁹. Μάλιστα το Δ.Ε.Ε. σχολιάζει ότι «...είναι σαφές ότι τα άτομα που ασχολούνται με την επονομαζόμενη «δημοσιογραφία των πολιτών», συλλέγοντας και μεταδίδοντας πληροφορίες προκειμένου να ανακοινώσουν στο κοινό πληροφορίες, απόψεις ή ιδέες, μπορούν να θεωρηθούν ότι επεξεργάζονται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για δημοσιογραφικούς σκοπούς κατά την έννοια του άρθρου 9» (παρ. 53 της απόφασης) κάνοντας ευθεία αναφορά στην αναλογική εφαρμογή της νομοθεσία για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τη δράση πολιτών δημοσιογράφων.

Προκειμένου ωστόσο να θεωρηθεί νόμιμη μια τέτοια επεξεργασία από μη επαγγελματία δημοσιογράφο και να εμπίπτει στην εξαίρεση για δημοσιογραφικούς σκοπούς, θα πρέπει να συνάγεται ότι η καταγραφή και δημοσιοποίηση έχουν ως μόνο σκοπό την ανακοίνωση στο κοινό πληροφοριών, γνωμών ή ιδεών και να αναδεικνύονται γεγονότα της επικαιρότητας που να παρουσιάζουν ενδιαφέρον για την κοινωνία¹¹⁰. Πέραν

¹⁰⁸ Άρθρο 9 - Οδηγία 95/46/EK : «Για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που πραγματοποιείται αποκλειστικώς για δημοσιογραφικούς σκοπούς ή στο πλαίσιο καλλιτεχνικής ή λογοτεχνικής έκφρασης, τα κράτη μέλη προβλέπουν τις εξαιρέσεις ή παρεκκλίσεις από τις διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου, του κεφαλαίου IV και του κεφαλαίου VI μόνο στο βαθμό που είναι αναγκαίες ώστε το δικαίωμα της ιδιωτικής ζωής να συμβιβάζεται με τους κανόνες που διέπουν την ελευθερία έκφρασης.»

¹⁰⁹ Όπως αναφέρει το Δ.Ε.Ε. στην παρ. 55 επί της κρίσης του : «Ως εκ τούτου, υπό το πρίσμα της νομολογίας του Δικαστηρίου που παρατίθεται στις σκέψεις 52 και 53 της παρούσας απόφασης, το γεγονός ότι ο S. Buivids δεν είναι επαγγελματίας δημοσιογράφος δεν είναι ικανό να αποκλείσει το ενδεχόμενο να εμπίπτει στη διάταξη αυτή η μαγνητοσκόπηση του επίμαχου βίντεο καθώς και η δημοσιοποίησή του σε δικτυακό τόπο ανάρτησεως βίντεο στον οποίον οι χρήστες μπορούν να στέλνουν, να παρακολουθούν και να μοιράζονται βίντεο.». Το ίδιο επιβεβαιώνουν και άλλες αποφάσεις όπως η C-73/07 Satakunnan Markkinapörssi and Satamedia, παράγραφος 58.

¹¹⁰ Κατά πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, το δημόσιο ενδιαφέρον αφορά κατά κανόνα ζητήματα που επηρεάζουν το κοινό σε τέτοιο βαθμό ώστε να μπορεί να έχει θεμιτό ενδιαφέρον για αυτά, που

δηλαδή της ύπαρξης του δημοσιογραφικού σκοπού στο πρόσωπο του πολίτη δημοσιογράφου, πρέπει να συντρέχουν ακόμη οι προϋποθέσεις της δημοσιογραφικής έρευνας για γεγονότα της επικαιρότητας και το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Στην υπό κρίση υπόθεση τελικά, το Δ.Ε.Ε. κατέληξε τελικά πως ούτε η εξαίρεση επεξεργασίας για δημοσιογραφικούς σκοπούς μπορεί να εφαρμοστεί καθώς αποδείχθηκε ότι δεν υπήρχε σκοπός ενημέρωσης του κοινού και σε κάθε περίπτωση η βιντεοσκόπηση δεν περιείχε παράνομες πράξεις τελεσθείσες από τους αστυνομικούς κατά την διαδικασία κατάθεσης. Επίσης, ο Buivid δεν ενημέρωσε τους αστυνομικούς για την καταγραφή και επειδή δεν έλαβε μέτρα να περιορίσει την έκταση της προσβολής (αλλοίωση φωνής και προσώπου), προσβάλλοντας έτσι το θεμελιώδες δικαίωμα των αστυνομικών στην ιδιωτική ζωή και στην προστασία των προσωπικών τους δεδομένων.

Σε κάθε περίπτωση το Δ.Ε.Ε. καταλήγει στο ότι το εθνικό δικαστήριο, πριν κρίνει για το αν το δικαίωμα της έκφρασης/πληροφόρησης υπερτερεί της προστασίας τις ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων, θα πρέπει να εξετάσει τόσο το σκοπό της επεξεργασίας των δεδομένων, όσο και το κατά πόσον η επίμαχη επεξεργασία δεδομένων πραγματοποιήθηκε αποκλειστικώς για δημοσιογραφικούς σκοπούς, συνεκτιμώντας το αν αφορά γεγονότα της επικαιρότητας με ενδιαφέρον για την κοινή γνώμη. Έτσι, ο δημοσιογράφος πολίτης όταν αναδεικνύει ο ίδιος ένα σημαντικό θέμα, δύναται να τύχει της ίδιας μεταχείρισης με τους επαγγελματίες δημοσιογράφους, αν και εφόσον κριθεί ότι ο σκοπός δημοσιοποίησης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είναι η ενημέρωση και ως εκ τούτου να καλυφθεί από τις εξαιρέσεις του ΓΚΠΔ.

4.2. Δημοσιογραφία των πολιτών και δεδομένα σε δημόσια διαθέσιμες βάσεις

Στην προηγούμενη ενότητα εξετάσαμε τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες ένας πολίτης δημοσιογράφος στα πλαίσια της δράσης του, μπορεί να καταγράφει ο ίδιος με ηλεκτρονικά μέσα και να δημοσιοποιεί δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στο διαδίκτυο

προσελκύουν την προσοχή του ή που το αφορούν σε σημαντικό βαθμό, ιδίως επειδή αφορούν την ευημερία των πολιτών ή τη ζωή της κοινότητας, βλ. Απόφαση του ΕΔΔΑ της 27ης Ιουνίου 2017, Satakunnan Markkinapörssi Oy και Satamedia Oy κατά Φινλανδίας [τμήμα μείζονος συνθέσεως], CE:ECHR:2017:0627JUD000093113, § 165, 166 και 171.

χωρίς να προσβάλλει το δικαίωμα προστασίας ιδιωτικής ζωής τρίτου. Πέραν αυτής της περίπτωσης όμως, η εκδήλωση της δημοσιογραφίας πολιτών μπορεί να γίνεται και με άλλους τρόπους, όπως για παράδειγμα με την αναζήτηση και διαμοιρασμό δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα τρίτου τα οποία έχει αναζητήσει και ανακτήσει από δημόσιες βάσεις δεδομένων. Τότε όμως γεννάται το ερώτημα αν πρόκειται για νόμιμη επεξεργασία η οποία στηρίζεται στο γεγονός ότι τα δεδομένα αυτά κατέστησαν δημόσια από το ίδιο το υποκείμενο ή αν κάμπτεται τυχόν προσβολή όπως είδαμε για δημοσιογραφικούς σκοπούς.

Το δικαίωμα της ελεύθερης έκφρασης, του αυτοκαθορισμού και της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας αναμφίβολα περιλαμβάνει και την οικειοθελή έκθεση πληροφοριών από τα ίδια τα άτομα στα ΜΜΕ και στο διαδίκτυο, σε διάφορες βάσεις δεδομένων (π.χ. Social media). Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ειδικότερα, στηρίζονται ακριβώς σε αυτό, δηλαδή στην αυτοέκθεση των χρηστών μέσα σε μια κουλτούρα διαμοιρασμού πληροφοριών ανάμεσα σε εικονικά προφίλ χρηστών. Η αυτοέκθεση των χρηστών αυτών, με την δημοσιοποίηση προσωπικών πληροφοριών κάθε μορφής, δημιουργεί νομικούς προβληματισμούς και εγείρει ζητήματα ως προς το τι τελικά θεωρείται ιδιωτικό και τι όχι. Κυρίως όμως, εγείρεται ο προβληματισμός αν η αυτοέκθεση αποτελεί συναίνεση ως προς την περαιτέρω χρήση πληροφοριών από τρίτους χρήστες ή ακόμα περισσότερο αν η αυτοέκθεση αποτελεί παραίτηση από την προστασία της ιδιωτικότητας. Επιπλέον, επειδή η δημοσιοποίηση κάθε πληροφορίας από τους ίδιους τους χρήστες επωνύμως αποτελεί εκδήλωση του δικαιώματος τους στον αυτοπροσδιορισμό και στην ελευθερία της έκφρασης, γεννούνται ζητήματα σύγκρουσης δικαιωμάτων και ζήτημα ως προς τη δυνατότητα επεμβάσεων των δημόσιων αρχών (Α.Π.Δ.Π.Χ. , ΕΣΡ, Δικαστήρια). Η συναίνεση σε περιπτώσεις αυτοέκθεσης ενδεχομένως βρίσκει τα όρια της εκεί που υποσκάπτεται η προσωπικότητα του ατόμου (Ακριβοπούλου, 2009), εκεί δηλαδή που η υπέρμετρη ελευθερία της έκφρασης έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ανθρώπινη υπόσταση και εν γένει στην αξία του ανθρώπου. Σε αυτές τις περιπτώσεις, οι αρχές και τα

δικαστήρια δύνανται να σταθμίσουν τις επιπτώσεις συναίνεσης σε αυτοέκθεση των χρηστών με τα θεμελιώδη δικαιώματα του ατόμου και τις αξίες του Συντάγματος¹¹¹.

Περαιτέρω, σχετικά με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα σε δημόσια διαθέσιμες βάσεις, όπως ήδη έχουμε ήδη αντιληφθεί, ο σκοπός της επεξεργασίας των δεδομένων εξακολουθεί να έχει καθοριστικό ρόλο επι της κρίσης για την νομιμότητα της επεξεργασίας. Ταυτόχρονα όμως με τον σκοπό της επεξεργασίας, εξαιρετική σημασία έχουν και οι αρχές (Λ.Μήτρου, 2017) της επεξεργασίας όπως ορίζονται στα άρθρα 5 και του ΓΚΠΔ. Οι αρχές αυτές συνοψίζονται στην αρχή της νομιμότητας, διαφάνειας, της ελαχιστοποίησης των δεδομένων, του χρονικού περιορισμού, της ακρίβειας, της ακεραιότητας και θα πρέπει τηρούνται σε κάθε επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ως επεξεργασία στην περίπτωση των δημοσιογράφων πολιτών νοείται κάθε πράξη που επιτελείται επί δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ακόμη και μια απλή αναζήτηση πληροφοριών και κοινολόγησή τους (άρθρο 4 παρ.2 ΓΚΠΔ). Επιπροσθέτως, στο άρθρο 9 ΓΚΠΔ αναφέρονται οι προϋποθέσεις κατά τις οποίες κάμπτεται η απαγόρευση από την επεξεργασία και ειδικότερα στην παρ.2 στοιχ. ε'¹¹² αναφέρεται η περίπτωση κατά την οποία το υποκείμενο των δεδομένων έχει δημοσιοποιήσει το ίδιο τα δεδομένα του και επομένως δεν απαιτείται η συναίνεσή του. Αν λοιπόν το υποκείμενο των δεδομένων έχει κοινοποιήσει το ίδιο τα δεδομένα του στο διαδίκτυο θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι πράγματι επιθυμεί να τα κάνει γνωστά σε ένα απροσδιόριστο κοινό και επομένως, ένας πολίτης δημοσιογράφος μπορεί να τα επεξεργαστεί (κάθε πράξη επεξεργασίας) χωρίς να θεωρηθεί παράνομη η επεξεργασία αυτή. Αυτή όμως η

¹¹¹ Π.χ. στην υπ' αριθμ. 92/3-07-2021 της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα γνωστή και ως υπόθεση "Big Brother" η αρχή έκρινε τη συναίνεση των συμμετεχόντων, αντισυνταγματική, παράνομη και αντίθετη με τα χρηστά ήθη, αφού δημιουργεί συμπεριφορά αντικείμενη προς τις [...] συνταγματικές διατάξεις του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου από τις οποίες απαγορεύεται η παραίτηση...Ιδίως «με την αδιάλειπτη και μέσω του Διαδικτύου [προβολή], οδηγείται σε εξαφάνιση η ιδιωτική ζωή ως πυρήνας της ανθρώπινης προσωπικότητας. Η αναλαμβανόμενη υποχρέωση τείνει στον εξευτελισμό της αξίας του ανθρώπου κατά παράβαση του άρθρου 2, παρ. 1 του Συντάγματος».

¹¹² Άρθρο 9 ΓΚΠΔ Επεξεργασία ειδικών κατηγοριών δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα : «1. Απαγορεύεται η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα 2. Η παράγραφος 1 δεν εφαρμόζεται στις ακόλουθες περιπτώσεις:..... ε) η επεξεργασία αφορά δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα τα οποία έχουν προδήλως δημοσιοποιηθεί από το υποκείμενο των δεδομένων...»

προσέγγιση ενδέχεται να προσκρούει στις διατάξεις του ΓΚΠΔ και ειδικότερα στην αρχή νομιμότητας της επεξεργασίας με βάση τον σκοπό (άρθρο 6 ΓΚΠΔ) και στις αρχές που διέπουν την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

Οι αρχές που διέπουν τον ΓΚΠΔ πρέπει να τηρούνται, ταυτόχρονα και όχι επιλεκτικά, σε κάθε πράξη επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων στη διάρκεια όλου του κύκλου ζωής των δεδομένων, από τη γένεση έως και την καταστροφή τους. Όταν λοιπόν ένας πολίτης δημοσιογράφος κοινοποιεί περαιτέρω δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που υπάρχουν διαθέσιμα σε δημόσιες βάσεις δεδομένων, τότε παραβιάζονται αρχές που διέπουν τον ΓΚΠΔ και συγκεκριμένα, η αρχή της ελαχιστοποίησης των δεδομένων, δηλ. της υποχρέωσης τήρησης προσωπικών δεδομένων που είναι κατάλληλα και όχι περισσότερα από αυτά που επιβάλλει ο σκοπός που δικαιολογεί η επεξεργασία τους, ο σκοπός της επεξεργασίας, δηλαδή της νόμιμης επεξεργασίας για σαφώς προσδιορισμένους σκοπούς, η αρχή του χρονικού περιορισμού ήτοι της τήρησης τους μόνο για αναγκαίο χρόνο, ενώ επιπλέον δημιουργείται ο κίνδυνος το υποκείμενο να μην μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματα που προβλέπει ο ΓΚΠΔ, καθώς δεν γνωρίζει που έχουν καταλήξει τα δεδομένα του. Η Ομάδα Εργασίας του άρθρου 29¹¹³ επισημαίνει επίσης ότι οποιαδήποτε πληροφορία που σχετίζεται με ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο, είτε είναι δημόσια είτε όχι, αποτελεί προσωπικό δεδομένο. Για παράδειγμα, το δημοσιευμένο email σε προφίλ χρήστη στην πλατφόρμα linkedIn δεν δικαιολογεί την περαιτέρω κοινοποίηση αυτού από δημοσιογράφους πολίτες σε άλλα ηλεκτρονικά μέσα, καθώς το email αυτό είναι αναρτημένο εκεί για επαγγελματικούς σκοπούς και επαγγελματική επικοινωνία. Το γεγονός και μόνο ότι αυτά τα δεδομένα έχουν ήδη δημοσιοποιηθεί δεν οδηγεί σε εξαίρεση από τη νομοθεσία περί προστασίας δεδομένων.

Συνεπώς, παρότι τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που βρίσκονται σε δημόσια διαθέσιμες βάσεις μπορούν να τύχουν περαιτέρω επεξεργασίας με βάση τον ΓΚΠΔ χωρίς συναίνεση του υποκειμένου, δεν σημαίνει ταυτόχρονα ότι δεν πρέπει να εφαρμόζονται οι αρχές του ΓΚΠΔ σχετικά με την επεξεργασία και τον σκοπό επεξεργασίας. Άλλωστε,

¹¹³ Γνώμη της 02 Απριλίου 2013 της Ομάδας εργασίας του άρθρου 29 (Για τον περιορισμό του σκοπού), σελ. 48

αντιβαίνει στη κοινή λογική το υποκείμενο των δεδομένων να καθιστά δημόσιες τις πληροφορίες που το αφορούν προς το σκοπό να χρησιμοποιηθούν εναντίον του με κάθε τρόπο και για κάθε λόγο. Επειδή όμως η διαχωριστική γραμμή μεταξύ νόμιμης και παράνομης επεξεργασίας των ήδη δημοσιευμένων δεδομένων είναι μικρή, θα πρέπει να εστιάζουμε πρωτίστως στον σκοπό της επεξεργασίας. Συγκεκριμένα, η επεξεργασία τέτοιων δεδομένων από πολίτες δημοσιογράφους με σκοπό βλάβης του υποκειμένου δεν γίνεται να είναι νόμιμη¹¹⁴. Η εξαίρεση του περιορισμού για δημοσιογραφικούς σκοπούς προφανώς δεν μπορεί να εφαρμοστεί σε τέτοιες περιπτώσεις καθώς υπάρχει εξ αρχής σκοπός βλάβης του υποκειμένου με όχημα τα δεδομένα του και όχι σκοπός ενημέρωσης του κοινού. Θα μπορούσαμε μάλιστα να ισχυριστούμε ότι σε τέτοιες περιπτώσεις δεν έχουμε καν πράξη στα πλαίσια της δημοσιογραφίας των πολιτών αλλά παράβαση της νομοθεσίας από πολίτη με απευθείας προσβολή τρίτου, εφόσον δεν νοείται *ab initio* ως δημοσιογραφική πράξη.

4.3.Δημοσιογραφία των πολιτών και DOXXING

Όπως αναλύσαμε, επεξεργασία δημοσιευμένων προσωπικών δεδομένων από πολίτη δημοσιογράφο με σκοπό τη βλάβη του υποκειμένου των δεδομένων, αποτελεί καταρχάς παράβαση των διατάξεων του ΓΚΠΔ. Προκειμένου όμως να χαρακτηρίσουμε την πράξη αυτή και ως *doxxing* στα πλαίσια άσκησης δημοσιογραφίας των πολιτών, θα πρέπει αφενός να έχουμε πράξη πολίτη δημοσιογράφου, αφετέρου να συγκεντρώνονται τα βασικά στοιχεία μιας πράξης *doxxing* που είναι περισσότερα από εκείνα της απλής προσβολής της προστασίας προσωπικών δεδομένων. Ειδικότερα οι πράξεις των πολιτών δημοσιογράφων έχουν συγκεκριμένη μορφή και περιεχόμενο που τις διακρίνουν από άλλες πράξεις.

¹¹⁴ Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η Σύμβαση για την Προστασία των Ατόμων έναντι της Αυτόματης Επεξεργασίας Προσωπικών Δεδομένων, που απαγορεύει την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για παράνομους σκοπούς. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data 1981, ETS 108.

Αρχικά λοιπόν, θα πρέπει να διακρίνουμε αν η δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων πραγματοποιείται πράγματι στα πλαίσια άσκησης δημοσιογραφίας πολιτών. Η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που λαμβάνει χώρα κατά την δράση των πολιτών δημοσιογράφων ωθείται καταρχάς από την ανάγκη έκφρασης και συμμετοχής στον δημόσιο διάλογο ή στην ανάδειξη θεμάτων της επικαιρότητας που αφορούν την κοινωνία. Η δράση δηλαδή πηγάζει από το δικαίωμα έκφρασης ή το δικαίωμα πληροφόρησης και το περιεχόμενο που μεταδίδεται έχει ειδησεογραφικό ή δημόσιο ενδιαφέρον. Είναι σημαντικό, τα κίνητρα του πολίτη δημοσιογράφου να έχουν κοινωνικό χαρακτήρα και όχι το ατομικό συμφέρον ή σκοπό βλάβης τρίτου ή μιας κοινωνικής ομάδας. Η έκφραση του πολίτη δημοσιογράφου μπορεί να εκδηλώνεται με τη μορφή κειμένου, φωτογραφίας, βίντεο (ή άλλη ψηφιακή μορφή) και να μεταδίδεται μέσα από υπηρεσίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας στο διαδίκτυο. Τα δεδομένα και οι πληροφορίες που μεταδίδονται είναι προϊόντα αναζήτησης στο διαδίκτυο ή έρευνας που έχει κάνει ο πολίτης δημοσιογράφος ή ακόμα και προϊόντα καταγραφής από τον ίδιο με χρήση τεχνικών μέσων (κάμερες, κινητά, μαγνητοφώνα). Όσον αφορά στο περιεχόμενο, αυτό είναι συνήθως μια είδηση, ένα γεγονός ή μια πληροφορία που ενδέχεται να περιέχει προσωπικά δεδομένα τρίτου προσώπου το οποίο είναι πρόσωπο της επικαιρότητας και/ή με δημόσιο ενδιαφέρον (βλ. παραπάνω), ή τουλάχιστον αφορά σε ένα εξαιρετικά σημαντικό κοινωνικό ζήτημα. Έτσι, όταν η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων συγκεντρώνει τα απαραίτητα στοιχεία του σκοπού, της μορφής και του περιεχομένου, τότε μόνο κάνουμε λόγο για πράξη που ασκείται στα πλαίσια δημοσιογραφίας πολιτών.

Αφού πρώτα εξακριβώσουμε ότι πρόκειται όντως για επεξεργασία από δράση πολίτη δημοσιογράφου, εξετάζουμε τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες εκδηλώνονται πράξεις doxxing. Προκειμένου να εκδηλωθεί μια πράξη doxxing, θα πρέπει να λαμβάνει χώρα επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα χωρίς συναίνεση¹¹⁵ του

¹¹⁵ Κατά την σκέψη 32 της αιτιολογικής έκθεσης του ΓΚΠΔ: «Η συγκατάθεση θα πρέπει να παρέχεται με σαφή θετική ενέργεια η οποία να συνιστά ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει ένδειξη της συμφωνίας του υποκειμένου των δεδομένων υπέρ της επεξεργασίας των δεδομένων που το αφορούν, για παράδειγμα με γραπτή δήλωση, μεταξύ άλλων με ηλεκτρονικά μέσα, ή με προφορική δήλωση. Η συγκατάθεση θα πρέπει να καλύπτει το σύνολο των δραστηριοτήτων

υποκειμένου των δεδομένων με σκοπό στιγματισμού ενός ατόμου ή μιας κοινωνικής ομάδας. Η επεξεργασία των δεδομένων συνίσταται στην αναζήτηση και κοινοποίηση δεδομένων ικανών να προσδιορίσουν την ταυτότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας, προκειμένου αυτά να βρεθούν στο στόχο επιθέσεων από άλλους χρήστες του διαδικτύου. Αν λοιπόν, από τις πληροφορίες που συλλέγει και μεταδίδει ο πολίτης δημοσιογράφος ταυτοποιείται ένας ανώνυμος χρήστης στο διαδίκτυο, ο οποίος γίνεται στόχος διαδικτυακής παρενόχλησης, τότε πληρούνται οι προϋποθέσεις εκδήλωσης πράξεων doxxing. Σε αυτές τις περιπτώσεις, σκοπός του πολίτη δημοσιογράφου είναι πράγματι η ενημέρωση του κοινού για κάποιο θέμα που απασχολεί την κοινή γνώμη αλλά η πράξη του οδηγεί στο αποτέλεσμα της αποανωνυμοποίησης και στιγματισμού του υποκειμένου των δεδομένων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν και οι περιπτώσεις κατά τις οποίες πολίτης δημοσιογράφος αναδεικνύει πράγματι ένα θέμα με κοινωνικό ενδιαφέρον, ωστόσο άλλοι τρίτοι με αφορμή τις δημοσιεύσεις ξεκινούν μια πράξη doxxing χρησιμοποιώντας στοιχεία που δημοσιοποίησε αρχικά εκείνος. Είναι αυτονόητο δε, ότι οι πράξεις doxxing κατά την δημοσιογραφία των πολιτών είναι αντίθετες από την αρχή της νομιμότητας, εξαιτίας του κακόβουλου σκοπού και επομένως δεν τυγχάνει εφαρμογής το δικαίωμα στην έκφραση και της συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας.

Μια επεξεργασία προσωπικών δεδομένων μπορεί επίσης να ξεκινήσει ως προσπάθεια άσκησης δημοσιογραφίας πολιτών αλλά να καταλήξει σε πράξη Doxxing. Για παράδειγμα στην υπ'αριθμ 3485/2020 απόφαση του Μον. Πρωτ. Αθηνών¹¹⁶ το δικαστήριο κλήθηκε να κρίνει επί μιας υπόθεσης προσβολής προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο, ύστερα από την ανάρτηση ενός χρήστη στο δημόσιο προφίλ του στο Facebook μιας φωτογραφίας οδηγού και του οχήματός του χωρίς την άδειά του. Συγκεκριμένα στην φωτογραφία που τράβηξε με το κινητό του τηλέφωνο ο χρήστης φαινόταν καθαρά το

επεξεργασίας που διενεργείται για τον ίδιο σκοπό ή για τους ίδιους σκοπούς. Όταν η επεξεργασία έχει πολλαπλούς σκοπούς, θα πρέπει να δίνεται συγκατάθεση για όλους αυτούς τους σκοπούς. Εάν η συγκατάθεση του υποκειμένου των δεδομένων πρόκειται να δοθεί κατόπιν αιτήματος με ηλεκτρονικά μέσα, το αίτημα πρέπει να είναι σαφές, περιεκτικό και να μην διαταράσσει αδικαιολόγητα τη χρήση της υπηρεσίας για την οποία παρέχεται.»

¹¹⁶Ανακτήθηκε από την πληροφοριακή πλατφόρμα NOMOS
https://lawdb.intrasoftnet.com/nomos/3_nomologia_rs_sub.php

πρόσωπο, το όχημα και ο αριθμός κυκλοφορίας του οχήματος ενός οδηγού που είχε σταθμεύσει σε θέση, η οποία ήταν δεσμευμένη για άτομα με ειδικές ανάγκες και έφερε ειδική σηματοδότηση. Ο χρήστης προέβη στη φωτογράφιση και δημοσιοποίηση της φωτογραφίας στο διαδίκτυο σε μια προσπάθεια ανάδειξης του φαινομένου καταπάτησης δικαιωμάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες, όπως η χρήση των θέσεων που είναι δεσμευμένες για αυτά σε διάφορους χώρους και εν προκειμένω σε ένα ιδιωτικό παρκινγκ σούπερ μάρκετ. Κατά δήλωση του χρήστη, το όχημα είχε καταλάβει κακώς τη θέση αυτή και ακολούθησε διαπληκτισμός με τον οδηγό, ο οποίος αρνούταν να μετακινήσει το όχημά του. Μάλιστα, ο χρήστης απείλησε τον οδηγό λέγοντας του ότι *«τώρα θα δεις τι θα σου κάνω θα σε φωτογραφίσω και θα σε ανεβάσω στο ίντερνετ»*, ενώ ανήρτησε την επίμαχη φωτογραφία συνοδεύοντας την με το κείμενο *«Με αυτά και με αυτά, ζητώ την Βοήθεια σας να τον μάθει όλη η Αττική - τουλάχιστον. Πάμε λοιπόν! Κοινοποιούμε!!!»*. Το δικαστήριο έκρινε πως στη συγκεκριμένη περίπτωση η ανάρτηση του χρήστη παραβίασε το δικαίωμα προστασίας προσωπικών δεδομένων του οδηγού καθώς δεν υπερτερούσε το δικαίωμα της πληροφόρησης έναντι αυτού της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Επίσης, το Δικαστήριο συνυπολόγισε ότι η ανάρτηση αυτή δεν ήταν αναγκαία για την εκπλήρωση του σκοπού και ότι ο χρήστης θα μπορούσε να ακολουθήσει την νόμιμη οδό καταγγελίας στις αρχές. Τελικά ο χρήστης κλήθηκε να αποζημιώσει με 15.000 ευρώ τον οδηγό για την βλάβη που υπέστη από την παράνομη ανάρτηση στο Facebook.

Από μια ανασκόπηση των γεγονότων του ιστορικού της υπόθεσης, παρατηρούμε ότι αρχικά ο χρήστης λειτούργησε ως πολίτης δημοσιογράφος σε μια προσπάθεια να αναδείξει ένα κοινωνικό ζήτημα, αυτό της παραμέλησης των δικαιωμάτων των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Πράγματι, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι είχε το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης και πληροφόρησης σχετικά με τα ζητήματα που αφορούν τα ΑΜΕΑ και θα μπορούσε να ασκήσει το δικαίωμα του αυτό, να περιγράψει με κάθε λεπτομέρεια το συμβάν ή ακόμη και να αναρτήσει φωτογραφίες, έχοντας όμως επεξεργαστεί και καλύψει στοιχεία όπως ο αριθμός κυκλοφορίας και το πρόσωπο του οδηγού. Ωστόσο, επειδή δεν έλαβε άδεια από το υποκείμενο των δεδομένων, δεν είχε δικαίωμα να αναρτήσει αυτούσια την φωτογραφία του, ούτε άλλωστε η αποκάλυψη

στοιχείων ικανά να τον ταυτοποιήσουν (εικόνα και αυτοκίνητο) εξυπηρετούσαν τον σκοπό της ενημέρωσης. Επίσης, παρότι το σκεπτικό της απόφασης δεν το σχολιάζει, το σχόλιο που συνόδευε την φωτογραφία αποτελεί περίπτωση *targeting doxing* καθώς στοχοποιεί το υποκείμενο των δεδομένων και προτρέπει μάλιστα σε περαιτέρω κοινοποιήσεις, επιβαρύνοντας την θέση του οδηγού. Ακόμη και με το ίδιο ιστορικό, η κρίση του δικαστηρίου θα μπορούσε να είναι αντιδιαμετρικά αντίθετη αν για παράδειγμα ο οδηγός δεν ήταν ένας απλός πολίτης, αλλά ένα υψηλά ιστάμενο δημόσιο πρόσωπο όπως ένας υπουργός της κυβέρνησης. Τότε, η λήψη και διάδοση της φωτογραφίας του οδηγού θα μπορούσε ίσως να καλυφθεί από την εξαίρεση των δημοσιογραφικών σκοπών, καθώς θα αφορούσε έναν δημόσιο αξιωματούχο και το ενδιαφέρον του κοινού είναι πράγματι αυξημένο σε σημείο που να υπερτερεί της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Ακόμα ίσως και η προτροπή του χρήστη για περαιτέρω κοινοποίηση, δεν θα ήταν πράξη *doxing* αφού είναι σημαντικό το εκλογικό σώμα να πληροφορείται για πράξεις πολιτικών που το εκπροσωπούν.

Βλέπουμε λοιπόν ότι η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στη θεμιτή άσκηση δικαιώματος της έκφρασης και στην προσβολή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά την δράση πολιτών δημοσιογράφων είναι ιδιαίτερος λεπτή και θα πρέπει να κρίνεται κατά περίπτωση.

IV.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η τεράστια πρόοδος που έχει συντελεστεί στον τομέα των ψηφιακών τεχνολογιών, έχει μετατοπίσει το ενδιαφέρον της κοινωνίας στο διαδίκτυο και πλέον η συμμετοχή και δράση μέσα σε αυτό αποτελεί ένα νέο δικαίωμα του ανθρώπου εξαιρετικής πολυπλοκότητας και σημασίας. Το δικαίωμα αυτό έχει ως κεντρικό μέγεθος την πληροφορία η οποία δημιουργείται και διαδίδεται μέσα σε δίκτυα που αναπτύσσονται μέσα στην ψηφιακή δημόσια σφαίρα.

Η έκφραση και συμμετοχή των πολιτών ασκείται ιδιαιτέρως κατά τη συμμετοχική δημοσιογραφία, γνωστή και ως δημοσιογραφία των πολιτών, η οποία έχει σημειώσει αξιοσημείωτη ανάπτυξη τα τελευταία χρόνια, κυρίως χάρη στην τεράστια εξάπλωση των κοινωνικών δικτύων και των διαδικτυακών πλατφορμών. Πλατφόρμες όπως το Facebook, το Twitter, τα blogs και το YouTube επιτρέπουν στους πολίτες να λαμβάνουν τον ρόλο δημοσιογράφου και να συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση και τη διάδοση πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο. Αυτός ο νέος ρόλος ενισχύει τη διαφάνεια στην ενημέρωση και προωθεί τον πλουραλισμό, καθώς δίνεται φωνή σε άτομα και ομάδες που στο παρελθόν αποκλείονταν από τα παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ωστόσο, παρά τον θετικό αντίκτυπο στον εκδημοκρατισμό της ενημέρωσης, αυτή η διευρυμένη δυνατότητα έκφρασης και δημοσίευσης συνοδεύεται από σοβαρές προκλήσεις που σχετίζονται με την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Η απουσία επαγγελματικών δεοντολογικών κανόνων και ελέγχου οδηγεί συχνά σε ακούσιες ή εκούσιες αποκαλύψεις προσωπικών πληροφοριών χωρίς τη συγκατάθεση των ατόμων που ενδέχεται να οδηγήσει σε σοβαρές παραβιάσεις της ιδιωτικής ζωής τους. Αυτό δεν θέτει μόνο ηθικά ζητήματα, αλλά μπορεί επίσης να έχει και σοβαρές νομικές συνέπειες για τους εμπλεκόμενους. Ένα από τα πιο ανησυχητικά και επικίνδυνα φαινόμενα που έχει αναδειχθεί στο πλαίσιο αυτό είναι το doxxing, το οποίο αφορά την αποκάλυψη και δημοσιοποίηση ευαίσθητων προσωπικών πληροφοριών με κακόβουλο σκοπό και χρησιμοποιείται συχνά ως μέσο εκφοβισμού, παρενόχλησης ή εκδίκησης, προκαλώντας σοβαρές ψυχολογικές, κοινωνικές, και επαγγελματικές βλάβες στα θύματα.

Το ισχύον νομικό πλαίσιο και ο ΓΚΠΔ δεν καλύπτει πλήρως το φαινόμενο του doxing το οποίο αποτελεί κάτι παραπάνω από μια απλή προσβολή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Απαιτούνται σαφείς και αυστηρές κατευθυντήριες γραμμές που να διασφαλίζουν την προστασία της ιδιωτικότητας, χωρίς παράλληλα όμως να περιορίζουν αδικαιολόγητα την ελευθερία του λόγου και την ελευθερία της έκφρασης. Τα νομικά πλαίσια σε πολλές χώρες μόλις ξεκινούν να προσαρμόζονται στα νέα αυτά φαινόμενα που παρουσιάζει η ψηφιακή εποχή¹¹⁷. Αναμφίβολα, το νομικό και ηθικό ζήτημα συμβιβασμού του δικαιώματος έκφρασης και πληροφόρησης με το δικαίωμα προστασίας της ιδιωτικότητας και των προσωπικών δεδομένων είναι περίπλοκο πλην όμως απαραίτητο να ρυθμιστεί, ώστε να αποφεύγεται η πρακτική δημιουργίας προφίλ ατόμων με τη συγκέντρωση φακέλων προσωπικών πληροφοριών, όπου τα υποκείμενα δεν έχουν καμία ουσιαστική εξουσία επί των πληροφοριών που τα αφορά. Σε επίπεδο τεχνολογίας, το Web 3.0, δηλαδή η επόμενη γενιά του Διαδικτύου, θα βασίζεται σε νέες τεχνολογίες και καινοτομίες με κύρια χαρακτηριστικά την αποκεντρωμένη διαχείριση δεδομένων και την χρήση τεχνητής νοημοσύνης (AI), υπόσχεται μεγαλύτερο έλεγχο στα δεδομένα των χρηστών με την βοήθεια νέων ψηφιακών εργαλείων.

Τέλος, η εκπαίδευση¹¹⁸ και η ευαισθητοποίηση του κοινού αποτελούν επίσης κλειδιά για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων. Οι πολίτες, οι δημοσιογράφοι, καθώς και οι φορείς των μέσων μαζικής ενημέρωσης πρέπει να είναι ενημερωμένοι για την ηθική διάσταση της επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων και για τους κινδύνους που σχετίζονται με το doxing. Προγράμματα εκπαίδευσης και ενημέρωσης μπορούν να συμβάλουν στη μείωση των περιστατικών παραβίασης της ιδιωτικότητας,

¹¹⁷ Για παράδειγμα η Ολλανδία, προσφάτως (Ιανουάριος 2024) προσέθεσε το doxing στα εγκλήματα του Ποινικού της Κώδικα και πλέον αποτελεί πρακτική που αποδοκιμάζεται και ποινικά με τους παραβάτες να απειλούνται με κράτηση και υψηλά πρόστιμα. <https://www.wisemen.nl/en/news/doxing-is-a-crime-under-dutch-criminal-law-as-of-january-1-2024-what-does-that-mean/>

¹¹⁸ Ο θεωρητικός και δημοσιογράφος Dan Gillmor δημιούργησε σε συνεργασία με το πανεπιστήμιο της Αριζόνα, το Center for Citizen Media (Κέντρο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης των Πολιτών), που έχει στόχο να βοηθήσει και να ενθαρρύνει την λαϊκή δημοσιογραφία, και ειδικά την δημοσιογραφία των πολιτών. <https://cyber.harvard.edu/research/citmedia>

προωθώντας την υπεύθυνη και ηθική χρήση των ψηφιακών εργαλείων και πλατφορμών προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης μιας κουλτούρα υπευθυνότητας και σεβασμού της ιδιωτικότητας, κάτι που θα ωφελήσει το κοινωνικό σύνολο και θα συμβάλει στη δημιουργία ενός πιο ασφαλούς και δίκαιου ψηφιακού περιβάλλοντος.

V.ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξένη Βιβλιογραφία

- Banda, F. (2010). *Citizen Journalism and Democracy in Africa: An Exploratory Study*. Grahamstown: Highway Africa.
- Beckett, C. (2008). *SuperMedia: Saving Journalism So It Can Save The World*. Oxford: Wiley-Blackwell. <https://charliebeckett.medium.com/the-paradox-of-power-for-journalism-today-22d33691efeb> {προσπελάστηκε 20/07/2024}
- Bentley, C. H., Hamman, B., & Burris, A. (2005). *Citizen Journalism: A Case Study*. In **Citizen Journalism: A Case Study**. Journalism Studies.
- Marissa Boulanger, Case Note, *Scraping the Bottom of the Barrel: Why It Is No Surprise That Data Scrapers Can Have Access to Public Profiles on LinkedIn*, 21 SMU SCI. & TECH. L. REV. 77, 77–78 (2018).
- BowmanS., and Willis, C. (2003) "We Media: How Audiences are Shaping the Future of News and Information", https://scholar.archive.org/work/w4ecc3tql5gkplvzr4rbk5djya/access/wayback/http://www.hypergene.net/wemedia/download/we_media.pdf {προσπελάστηκε 24/07/2024}
- Bradford, Anu, *The Brussels Effect* (2012). *Northwestern University Law Review*, Vol. 107, No. 1, 2012, Columbia Law and Economics Working Paper No. 533, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2770634> {προσπελάστηκε 21/07/2024}
- David Brooks (2013) *The Philosophy of Data* New York Times article <https://www.nytimes.com/2013/02/05/opinion/brooks-the-philosophy-of-data.html> {προσπελάστηκε 18/07/2024}
- Celeste, E., (2019). «Ψηφιακός συνταγματισμός: Μια νέα συστηματική θεωρητικοποίηση» (2019). *International Review of Law, Computers & Technology*, τόμος 33, σελ 76-99. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13600869.2019.1562604> {προσπελάστηκε 28/05/2024}
- Charles Horton Cooley (1922) https://brocku.ca/MeadProject/Cooley/Cooley_1902/Cooley_1902toc.html {προσπελάστηκε 19/08/2024}
- Citron, D. K. (2014). *Hate crimes in cyberspace*. Cambridge, MA: Harvard University Press. <https://onlineviolencewomen.eiu.com/> {προσπελάστηκε 05/08/2024}
- Communication (2021). *History of Citizen Journalism*. Διαθέσιμο στο: <http://communication.iresearchnet.com/media/history-of-citizen-journalism/>, {προσπελάστηκε 07/07/2024}
- Duggan, M. (2017, July 11). *Online harassment 2017*. Pew Research Center. <http://www.pewinternet.org/2017/07/11/online-harassment-2017/> {προσπελάστηκε 19/07/2024}
- Dahlgren, P. (2005). *The Internet, public spheres, and political deliberation*. *Political communication: Dispersion and Communication*, 22, 147–162.
- Dan Gillmor, "Εμείς είμαστε το μέσο: Λαϊκή δημοσιογραφία από τον λαό, για τον λαό" (*We the Media: Grassroots Journalism by the People, for the People*), 2004 σελ. 182 <https://library.uniteddiversity.coop/Media and Free Culture/We the Media.pdf> {προσπελάστηκε 10/07/2024}
- David M Douglas, 'Doxing as Audience Vigilantism against Hate Speech' (2020) *Open Book Publishers* 259, 260
- Deuze, Mark (2005). "What is Journalism? Professional Identity and Ideology of Journalists Reconsidered." *Journalism: Theory, Practice & Criticism*, 6(4), 442-464. DOI:10.1177/1464884905056815
- Dutton, W. H. (2009), 'The Fifth Estate Emerging through the Network of Networks', *Prometheus*, Vol. 27, No. 1, March: pp. 1-15, doi:10.1080/08109020802657453 {προσπελάστηκε 10/07/2024}

- David Erdos, The 'right to be forgotten' beyond the EU: an analysis of wider G20 regulatory action and potential next steps, *Journal of Media Law*, <https://doi.org/10.1080/17577632.2021.1884947> {προσπελάστηκε 23/08/2024}
- E.M. Gomez, C.R. (2019) Kaiser From pixels to protest: using the internet to confront bias at the societal level. *ΣεΛ*319-335
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780128147153000114>{προσπελάστηκε 20/07/2024}
- Franks, M. A. (2012). sexual harassment 2.0. *Maryland Law Review*,71, 655
- Gabriella Coleman (2014), *Hacker, Hoaxer, Whistleblower, Spy* (Verso 2014) London and New York 418.
- Gans, H. J. (2003). *Democracy and the News*. New York: Oxford University Press.
- Glasner, Joanna (November 29, 2004). "Wikipedia Creators Move Into News". *Wired*, 2007
- Gray, Jonathan, Bounegru, Liliana, Chambers, Lucy (2012). *The Data Journalism Handbook*, <https://datajournalism.com/read/handbook/one>
- Habermas, J. (1962). *The structural transformation of the public sphere: an inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge: Polity Press.
- Harrison, T. M. & Barthel, B. (2009). Wielding new media in Web 2.0: Exploring the history of engagement with the collaborative construction of media products. *New Media & Society*, 11(1-2), 155-178.
- Harrower, T. (2012). "Inside Reporting: A Practical Guide to the Craft of Journalism"
- Hauben, M., & Hauben, R. (1997). *Netizens: On the History and Impact of Usenet and the Internet*. Wiley-IEEE Computer Society Press.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: New York University Press.
- Jones, J., Salter, L. (2012) *Digital Journalism*. Sage: London.
- Sarah Jeong (2022), 'Stop Diluting the Definition of Dox' <<https://sarahjeong.net/2015/07/08/stop-diluting-the-definition-of-dox/>>{προσπελάστηκε 05/07/2024}
- Jurat, N. (2011). *Mapping Digital Media: Citizen Journalism and the Internet*. Διαθέσιμο στο: <https://www.opensocietyfoundations.org/uploads/ce357846-eeef-4114-a3e400ce863f66/mapping-digital-media-citizen-journalism-and-internet-20110712.pdf> {προσπελάστηκε 03/07/2024}
- Jurat, A. (2011). Open Source Journalism: A New Framework. **Journal of Media and Communication**, 5(1), 12-25.
- Klar, M. (2018). The danger of doxxing: A case study of the #MeToo movement. *International Journal of Communication*, 12, 22.
- Krieken, Robert (2019). "Georg Franck's 'The Economy of Attention': Mental capitalism and the struggle for attention". *Journal of Sociology*. 55 (1): 3–7. doi:10.1177/1440783318812111. {προσπελάστηκε 20/08/2024}
- Kovach, Bill (2014). *The elements of journalism: what newspeople should know and the public should expect*. New York: Three Rivers Press. Edited by Tom Rosenstiel.
- Laidlaw, Emily (1 February 2017). "Online Shaming and the Right to Privacy". *Laws*. 6: 3. doi:10.3390/laws6010003. {προσπελάστηκε 14/08/2024}
- Lenhart, A., Ybarra, M., Zickuhr, K., & Price-Feeney, M. (2016, November 21). *Online harassment, digital abuse, and cyberstalking in America*. https://www.datasociety.net/pubs/oh/Online_Harassment_2016.pdf {προσπελάστηκε 20/08/2024}
- love, D. J. (2007). *The future of reputation: Gossip, rumor, and privacy on the internet*. London: Yale University Press.
- Loveluck, Benjamin; Ostromooukhova, Bella; Zaytseva, Anna (2019). "From Citizen Investigators to Cyber Patrols: Volunteer Internet Regulation in Russia". *Laboratorium: Russian Review of Social Research* (3): 46–70. doi:10.25285/2078-1938-2019-11-3-46-70{προσπελάστηκε 17/08/2024}

- Julia MacAllister (2018), 'The Doxing Dilemma: Seeking a Remedy for the Malicious Publication of Personal Information' (2018) 85 Fordham Law Review 2451, 2456.
- Victoria McIntyre, 'Do(x) You Really Want to Hurt Me? Adapting IIED as a Solution to Doxing by Reshaping Intent' (2016) 19 Tulane Journal of Technology, and Intellectual Property 111, 113.
- Macknight Thomas (1858) "For the Liberty of the Press". History of the life and times of Edmund Burke, London: Chapman and Hall. Σελ. 462.
- Mierlo, T. (2014). "The 1% Rule in Four Digital Health Social Networks: An Observational Study". Journal of Medical Internet Research. 16 (2): e33. doi:10.2196/jmir.2966. {προσπελάστηκε 20/07/2024}
- Mill, J. S. (1989). On liberty and other writings. Edited by Stefan Collini. Cambridge: Cambridge University Press.
- Medha Mehta, 'What is doxxing? 5 Examples of doxxing and how to preventit' (Infosec Insights, 26 March 2020) <<https://sectigostore.com/blog/what-is-doxxing-5-examples-of-doxxing-and-how-to-prevent-it/>{προσπελάστηκε 16/07/2024}
- I. Nadir and T. Bakhshi, "Contemporary cybercrime: A taxonomy of ransomware threats & mitigation techniques," 2018 Int. Conf. Comput. Math. Eng. Technol. Inven. Innov. Integr. Socioecon. σελ. 1-7, 2018, doi: 10.1109/ICOMET.2018.8346329{προσπελάστηκε 19/07/2024}
- Neil Postman (1999), «Τεχνοπώλιο» Εκδόσεις Καστανιώτη σελ. 18
- Neumann- Duesberg H., Bildberichterstattung über absolute und relative Personen der Zeitgeschichte, JZ 1960, 114επ.
- Newman, N., Fletcher, R., Kalogeropoulos, A., Levy, D.A.L., Nielsen, R.K. (2017) Reuters Institute Digital News Report 2017, Reuters Institute for the Study of Journalism, Oxford. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/Digital%20News%20Report%202017%20web_0.pdf.
- Newton, K. (1995). The Mass Media: Fourth Estate or Fifth Column?. In: Pyper, R., Robins, L. (eds) Governing the UK in the 1990s. Palgrave, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-23899-6_8{προσπελάστηκε 28/06/2024}
- Skoric, Marko M. Chua, Jia Ping Esther; Liew, Meiyan Angeline; Wong, Keng Hui; Yeo, Pei Jue (2010-12-18). "Online Shaming in the Asian Context: Community Empowerment or Civic Vigilantism?"
- Rosen, Jay. A Most Useful Definition of Citizen Journalism." PressThink. 14 July 2008. Web. 26 Apr. 2009.
- B. Rössler, The value of privacy, Polity Press, 2005, σελ. 9
- Snyder, P., Kanich, C., Doerfler, P., & McCoy, D. (2017). Fifteen minutes of unwanted fame: Detecting and characterizing doxing. <https://nyuscholars.nyu.edu/en/publications/fifteen-minutes-of-unwanted-fame-detecting-and-characterizing-dox>, <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3131365.3131385> {προσπελάστηκε 20/07/2024}
- Steve Mann (2004) Sousveillance, <https://www.academia.edu/63760578/Sousveillance> {προσπελάστηκε 28/06/2024}
- Rosenberry, J., & St. John III, B. (2010). Public Journalism 2.0: The Promise and Reality of a Citizen-Engaged Press. New York: Routledge.
- Schechter, D. (2005). The death of media and the fight to save democracy. Hoboken, NJ: Melville House.
- Schudson, M. (2001) The Objectivity Norm in American Journalism, Journalism, 2 (2), σελ. 149-170.
- Andrew Sellars, Twenty Years of Web Scraping and the Computer Fraud and Abuse Act, 24 B.U. J. SCI. & TECH. L. 372, 381-82 (2018).
- Sociology Group (2021). Citizen Journalism: Meaning, History, Types, Pros and Cons. Διαθέσιμο στο: <https://www.sociologygroup.com/citizen-journalism/>{προσπελάστηκε 18/08/2024}
- Source Watch (2021). Citizen Journalism, https://www.sourcewatch.org/index.php?title=Citizen_journalism {προσπελάστηκε 18/08/2024}
- Wall, M. (2015). Citizen Journalism. Digital Journalism, Feb 2015.

William, A. E. (2012) "Trust or Bust?: Questioning the Relationship Between Media Trust and News Attention", *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, σελ.116-131, DOI: 10.1080/08838151.2011.651186
Zurkowski, Paul (1974). *The information service environment relationships and priorities*. Washington, D.C.: National Commission on Libraries and Information Science. σελ. 6.

Ελληνική βιβλιογραφία

Ακριβοπούλου Χ, Η ανωνυμία και η προστασία των προσωπικών δεδομένων στο διαδίκτυο [Σχόλιο στην απόφαση ΜΠρΘες 16790/2009], *ΕφημΔΔ* 4/2009, σ. 501-512

Σ. Ασημάκης, Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας (Μεταπτυχιακή εργασία – Μεταπτυχιακό Δημοσίου Δικαίου), Αθήνα 2003, σελ. 90 επ.

Α. Γέροντας, Το Δικαίωμα της αυτοδιάθεσης των πληροφοριών: Υπερβολή ή Αναγκαιότητα;, 1997 σελ. 849-867

Δ. Γκριτζαλης, Αυτονομία και Πολιτική Ανυπακοή στον Κυβερνοχώρο, Αθήνα 2004, σελ. 37

Ι.Καράκωστας, Προσωπικότητα και Τύπος, εκδ. Α. Σάκκουλα, 2000, σελ. 178

Διαμαντάκη Κ. Μεσοποιημένοι Τόποι και Χώροι, Ζητήματα Επικοινωνίας τεύχος 18, 2014

Λ.Μήτρου, Το νέο Σύνταγμα, Πρακτικά Συνεδρίου για το αναθεωρημένο Σύνταγμα του 1975/1986/2001, 2001 σελ. 84

Λ. Μήτρου, Το δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 58

Λ. Μήτρου/Θ. Παπαχρίστου/Τ. Βιδάλης, Το δικαίωμα συμμετοχής στην κοινωνία της πληροφορίας, 2006

Λ.Μήτρου, Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017 σελ. 57 επ
Παπαχρίστου Θ./Βιδάλη Τ. /Μήτρου Λ. /Τάκη Α., «Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας», Αθήνα 2006, σελ. 35-56

Παραράς Πέτρος, Σύνταγμα και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου 2001, σελ.81

Α.Ράικος, Συνταγματικό δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, 5η έκδοση 2018, σελ 188

Ρασιιάς Βλάσης, «Underground Press. Η Ιστορία του υπόγειου Τύπου», β έκδοση, Αθήνα, 1988

Μ. Σταθόπουλος, «Η χρήση προσωπικών δεδομένων και η διαπάλη μεταξύ ελευθεριών των κατόχων τους και ελευθεριών των υποκειμένων τους», *NoB*, 2000, σελ. 1-19

Β.Χρήστου, Το δικαίωμα στην προστασία από την επεξεργασία δεδομένων, Θεμελίωση, Ερμηνεία, Προοπτικές, 2017, σελ 1-2

Αν. Τάκης, Κοινωνία της πληροφορίας και Σύνταγμα. Μια πρώτη προσέγγιση, *NoB* 50 (2002), σελ. 31
Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα Εκδόσεις Σάκκουλα, 2006 σελ. 292

Ιστοσελίδες

<https://www.economist.com/leaders/2017/05/06/the-worlds-most-valuable-resource-is-no-longer-oil-but-data>

<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CF%80%CE%B1%CE%AF%CE%B4%E%B5%CE%B9%CE%B1>

<https://el.wikipedia.org/wiki/Wiki>

<https://www.esiea.gr/kodikas-deontologias/arxes-deontologias-dimosiografikoy/>

<https://www.cnn.gr/kosmos/story/48930/deka-xronia-wikileaks-oi-deka-megalyteres-apokalypseis>

<https://www.youtube.com/@ScammerPayback>

<https://www.wired.com/2014/03/doxing/>

<https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780191803093.001.0001/acref9780191803093-e-405>

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/dox>

<https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1654>

<https://edition.cnn.com/2023/02/07/world/what-is-doxing-explainer-as-equals-intl-cmd/index.html>

<https://www.wordreference.com/engr/GOOGLING>

<https://www.theverge.com/2022/4/10/23019046/meta-no-longer-allow-private-residential-address-doxxing-facebook-instagram-oversight-board>

<https://spectralplex.com/how-much-content-is-uploaded-to-the-internet-per-second/>

<https://www.mcafee.com/blogs/other-blogs/mcafee-labs/leakerlocker-mobile-ransomware-acts-without-encryption/>

Schmidt, M., & Benner, K. (2019, February 8). The National Enquirer's Bezos Story Has Set Off a Blackmail Debate. The New York Times. Retrieved from <https://www.nytimes.com/2019/02/08/business/media/national-enquirer-jeff-bezos-blackmail.html>

Goodman, L.M. (2014). The face behind Bitcoin. Newsweek. <http://www.newsweek.com/2014/03/14/face-behind-bitcoin-247957.html>.

Chen, A. (2012). Unmasking Reddit's Violentacrez, the biggest troll on the web. Gawker. <http://gawker.com/5950981/unmaskingreddits-violentacrez-the-biggest-troll-on-the-web>.

https://www.athensmagazine.gr/article/news/ellada/662149-exete-dei-pote-ton-arka-ayto-einai-to-pragmatiko-onoma-kai-to-proswpo-pisw-apo-ta-skitsa-photos#goog_rewarded

<https://www.in.gr/2022/02/08/go-fun/fizz/soula-glamorous-ayto-einai-prosopo-poy-kryvetai-piso-apo-profil-sto-instagram/>

<https://www.news247.gr/ellada/o-eponimos-alkoolikos-i-anonimi-soula-kai-to-travma-tou-outing/>

<https://yaledailynews.com/blog/2023/11/17/doxing-truck-appears-on-yales-campus-displays-student-names-and-photos/>

<https://www.newsweek.com/anonymous-leaks-personal-data-120k-russian-soldiers-fighting-ukraine-1694555>

<https://onlineviolencewomen.eiu.com/>

Blake, A. (2016). 'Celebgate' hacker Ryan Collins gets 18 months in prison. Washington Times. <https://www.washingtontimes.com/news/2016/oct/27/celebgate-hacker-ryan-collins-sentenced-18-months-/>

<https://www.vanityfair.com/hollywood/2014/10/jennifer-lawrence-photo-hacking-privacy>

Scott Stump, 'Baseball legend Curt Schilling defends his daughter against vulgar Twitter replies', Today (10 April 2015) <https://www.today.com/parents/mlb-legend-curt-schilling-defends-his-daughter-against-vulgartwitter-t14036>

Jason Fagone, 'The Serial Swatter', New York Times (29 November 2015) <http://www.nytimes.com/2015/11/29/magazine/the-serial-swatter.html?_r=2>

The Washington Post (29 March 2019) <https://www.washingtonpost.com/nation/2019/03/29/prankster-sentenced-years-fakecall-that-led-police-kill-an-innocent-man>

<https://www.theguardian.com/technology/2001/mar/30/internetnews.usnews>

Independent. (2018, June 28). Polish government criticised for doxing LGBT rights activists. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/poland-lgbt-doxing-hate-speech-activists-online-abuse-a8411766.html>

Mike Clark, The Facts on News Reports About Facebook Data, FACEBOOK (Apr. 6, 2021), <https://about.fb.com/news/2021/04/facts-on-news-reports-about-facebook-data> [perma.cc/HLM2-V92M].

https://www.lawspot.gr/nomika-nea/prosopika-dedomena-paremvasi-tis-arhis-gia-tin-anartisi-apologitikoy-ypomnimos-se?lspt_destination=upgrade

<https://www.naftemporiki.gr/kosmos/1731537/i-toyrkia-mplokare-tin-prosvasi-sto-instagram-me-apofasi-tis-kyvernisis/>

<https://cyber.harvard.edu/research/citmedia>

<https://www.wisemen.nl/en/news/doxing-is-a-crime-under-dutch-criminal-law-as-of-january-1-2024-what-does-that-mean-/>

<https://www.britannica.com/topic/Acta>

<https://infogram.com/blog/data-journalism-definition-examples/>

<https://www.aninews.in/news/tech/others/elon-musk-critisises-media-elite-says-oligopoly-on-information-will-be-disrupted2022112023616/>